

Istarsko dvoglasje kao živa tradicija

Karlič, Zoran

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:278347>

Rights / Prava: [Attribution-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-09**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET EKONOMIJE I TURIZMA „DR. MIJO MIRKOVIĆ“
DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ KULTURE I TURIZMA

ZORAN KARLIĆ

ISTARSKO DVOGLASJE KAO ŽIVA TRADICIJA

Diplomski rad

Pula, srpanj 2022.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET EKONOMIJE I TURIZMA „DR. MIJO MIRKOVIĆ“
DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ KULTURE I TURIZMA

ZORAN KARLIĆ

ISTARSKO DVOGLASJE KAO ŽIVA TRADICIJA

Diplomski rad

JMBAG: 0303080163, izvanredni student

Studijski smjer: Kultura i turizam

Predmet: Nematerijalna kulturna baština

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Etnologija i antropologija

Znanstvena grana: Folkloristika

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, srpanj 2022.

ZAHVALA

Zahvaljujem svom mentoru prof. dr. sc. Slavenu Bertoši na pruženoj pomoći i stručnim savjetima tijekom izrade diplomskog rada.

Iskreno zahvaljujem nastavnom osoblju studija Kultura i turizam na obilju znanja koje su nam prenijeli tijekom studiranja. Zahvaljujem kolegicama i kolegama uz koje je studiranje bilo znatno lakše i zabavnije.

Posebnu zahvalu upućujem svojoj partnerici, prijateljima i obitelji na nesebičnoj podršci, razumijevanju i savjetima tijekom studiranja.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Zoran Karlić, kandidat za magistra Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli 26. lipnja 2022.

IZJAVA

o korištenju autorskoga rada

Ja, Zoran Karlić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj diplomski rad pod nazivom „Istarsko dvoglasje kao živa tradicija“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 26. lipnja 2022.

Sadržaj

UVOD	1
1. NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA	3
2. DVOGLASJE TIJESNIH INTERVALA ISTRE I HRVATSKOG PRIMORJA	5
2.1. <i>Kanat</i>	10
2.2. <i>Taronjkanje (tarankanje, tararankanje, nabrujat, ...)</i>	12
2.3. <i>Bugarenje</i>	14
2.4. Diskantno dvoglasje	15
2.5. Narodna glazbala iz tradicije istarskog dvoglasja	16
2.5.1. <i>Vele sople (roženice, sople, sopel, piferi, pive, tuturace, tororo, supelele ...)</i>	16
2.5.2. <i>Mih, meh, ludro ili miješina</i>	18
2.5.2.1. <i>Mišnjice</i>	20
2.5.2.2. <i>Šurle ili pive</i>	21
2.5.2.3. <i>Duple mišnjice</i>	22
2.5.3. <i>Volarice, dvojnice, vidalice, svirale, duplice</i>	22
2.5.4. <i>Sopelica</i>	23
2.5.5. <i>Dupla sopelica (dvojnica sopelica)</i>	24
2.5.6. <i>Cindra</i>	25
3. GRADITELJI NARODNIH INSTRUMENATA	27
3.1. Ivan Fonović Zlatela	27
3.2. Miro Blažina Pikutar	32
3.3. Martin Glavaš	33
3.4. Valter Primožić Stiskarjev	35
3.5. Ostali graditelji narodnih glazbala	37
4. ISTARSKO DVOGLASJE KAO ŽIVA TRADICIJA	42
4.1. Na primjeru KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan	42
4.1.1. Škola sviranja i pjevanja te sekcija sopci i kantadori	46
4.1.2. <i>Kantadorke Zlatelke</i>	51
4.1.3. <i>Kršonski pir</i>	52
4.1.4. <i>Vrime je ... nasluhajmo, zasopimo, zakantajmo</i>	56
4.1.5. Istarsko dvoglasje u ostalim aktivnostima društva	58
4.2. Udruga sopaca otoka Krka	62
4.3. Ostali primjeri dobrih praksi	63
4.4. Suvremeni pristupi tradicijskoj glazbi	68

4.4.1. Etno-bend „Šćike“	69
4.4.2. Etno bend „Veja“	71
4.4.3. Ostali primjeri dobrih praksi suvremenih pristupa.....	72
ZAKLJUČAK	74
POPIS LITERATURE	76
POPIS PRILOGA.....	82
SAŽETAK.....	84
ABSTRACT	85

UVOD

Ovaj rad analizira istarsko dvoglasje kao živu glazbenu praksu istarskog poluotoka i Hrvatskog primorja. Istarsko dvoglasje istovremeno označava i primorsko dvoglasje u tijesnim intervalima, a koje se u različitim varijacijama pojavljuje na hrvatskim otocima. Ono se kao fenomen nalazi na UNESCO-ovom registru nematerijalne baštine čovječanstva, a upisano pod stručnim nazivom Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja. Važno je istaknuti da se dvoglasje, osim u Istri, intenzivno prakticira i na Hrvatskom primorju, otoku Krku, Cresu, Lošinju pa i drugim otocima te u Novom Vinodolskom i Bribiru.

Na Primorju je takvo glazbovanje najraširenije među Hrvatima, dok u Istri uključuje talijansku te nešto rjeđe slovensku zajednicu. Kada se govori o starinskom pučkom napjevu i svirci u duhu tijesnih intervala na prostoru istarskog podneblja, tada valja objasniti da se ono ne prakticira na cijelom poluotoku te da nema izrazitu nacionalnu pripadnost, kao što se u prošlosti često isticalo. Dvoglasje tijesnih intervala (u daljnjem navođenju istarsko dvoglasje) se dijeli na četiri oblika (*kanat*, *tarankanje*, *bugarenje* i diskantno dvoglasje). Prva tri oblika (*kanat*, *bugarenje* i *tarankanje*) prakticiraju se u slavenskim krugovima, dok je diskantno dvoglasje zastupljeno isključivo kod romanskog stanovništva Istre, posebice u Vodnjanu i Galižani. Također, romansko je stanovništvo Šišana nositelj oblika *kanat*.

U nekim je dijelovima poluotoka netemperirano dvoglasje potisnuto usred prodiranja novih, modernijih glazbenih praksi, a negdje živi u skladu s nastalim promjenama te unutar kulturno-umjetničkih društava. U svakom slučaju, ovaj se rad fokusira na žive prakse predstavljajući najbolje što ta praksa, odabirom autora, u ovom trenutku nudi. S obzirom na to da je autor dugogodišnji nositelj žive prakse i participira unutar navedenih tradicija, rad značajno predstavlja stečena iskustva, znanja, posebnosti i vještine istarsko-primorskog dvoglasja i njezinih nositelja. Značajan naglasak stavlja se na istaknute pojedince koji svojim doprinosima istarsko dvoglasje čine vidljivim.

Rad je podijeljen u četiri poglavlja s pripadajućim potpoglavljima. Prvo poglavlje analizira nematerijalnu kulturnu baštinu i predstavlja hrvatske fenomene koji se nalaze na UNESCO-ovom popisu svjetske nematerijalne (neopipljive) kulturne baštine. Drugo poglavlje predstavlja dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja kroz četiri karakteristična stila: *kanat*, *tarankanje*, *bugarenje* i diskantno dvoglasje te prikazuje karakteristična glazbala istarskog dvoglasja. Treće poglavlje donosi, prema autoru, najbolje graditelje istarskih

tradicijskih glazbala. Četvrto se poglavlje bavi istarskim dvoglasjem kao živom tradicijom i to kroz primjer Kulturno-umjetničkog društva „Ivan Fonović Zlatela“ iz Kršana, Udruge sopaca otoka Krka te pozitivne prakse nositelja mlađe generacije. Također, uključuje suvremeni pristup tradicijskoj glazbi te ukazuje na koncepte i moguće perspektive. Na kraju se nalazi zaključak, popis korištene literature, popis priloga te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

Rad objedinjuje pregled analizirane literature, znanja i iskustava autora te bilješki nastalih iz razgovora s narodnim sviračima i pjevačima. Konzultirana je opća i stručna literatura, znanstveni radovi, stručni članci, enciklopedijska građa, a od znanstvenih metoda koristilo se metode parafraziranja, deskripcije, citiranja, metode kompilacije, klasifikacije, upotreba dijalektičkih metoda, metode kritičkog promišljanja, metodu intervjua i sudjelovanja s promatranjem. Također, korišten je arhiv Kulturno-umjetničkog društva „Ivan Fonović Zlatela“ iz Kršana, posebice audio i video snimke, službeni dokumenti te privatne bilješke autora iz neformalnih razgovora s nositeljima narodne umjetnosti. Korišteni su i sekundarni izvori, pretežito javno dostupna građa, koji autoru pomažu u isticanju kompleksnosti tematike.

Cilj rada je prikazati istarsko dvoglasje kao živu tradiciju Istre i Hrvatskog primorja i to ne isključivo unutar kulturno-umjetničkih društava, već kroz doprinose nositelja živih praksi u različitim okolnostima. Djelovanje istaknutih pojedinaca je često izvan fokusa javnosti i zanemaruje se, što je pogrešno. Svrha rada je prikazati istarsko dvoglasje u kontekstu praksi nositelja, njihovih specifičnosti i atipičnih izričaja koji ga potvrđuju kao živo i autentično iskustvo sadašnjosti prožeto prošlošću.

1. NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA

Baština u svojoj suštini označava kulturno dobro koje se nasljeđivanjem prenosi s generacije na generaciju i tako čuva od propadanja. Ono je za zajednicu značajno i svojstveno određenom kulturološkom području i s vremenom je pojam baštine s obitelji prenesen na zajednicu, kao njezinu nositeljicu.¹

Sama definicija baštine uvelike se razlikuje od autora do autora, no 1972. je na Konferenciji za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine navedeno da baština predstavlja *vještine, izvedbe, izričaje, znanja, umijeća, kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore koji su povezani s tim, koje zajednice, skupine i u nekim slučajevima, pojedinci prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine. Ovu nematerijalnu kulturnu baštinu, koja se prenosi iz naraštaja u naraštaj, zajednice i skupine stalno iznova stvaraju kao odgovor na svoje okruženje, svoje međusobno djelovanje s prirodom i svojom poviješću koja im pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta te tako promiče poštivanje kulturne raznolikosti i ljudske kreativnosti. U svrhu ove Konvencije u obzir se uzima isključivo ona nematerijalna kulturna baština koja je u skladu s postojećim međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima, kao i potrebama uzajamnog poštivanja među zajednicama, skupinama i pojedincima i koja je u skladu s održivim razvojem.*² Baština, dakle, predstavlja prakse koje se unutar zajednice prenosi s koljena na koljeno, odnosno s generacije na generaciju i to u želji da kao takva ostane dio živog identiteta nekoga kraja. Rut Carek ističe da nematerijalna kulturna baština posebice uključuje:

- „jezik, dijalekte, govore i toponimiku te sve vrste usmene književnosti, folklorno stvaralaštvo na području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, mitologije i dr.
- tradicijska umijeća i obrte,
- kulturološke prostore na kojima se češće sreću tradicionalne pučke vrijednosti - mjesta gdje se pričaju priče, održavaju sajmovi i svetkovine ili se učestalo, odnosno redovito, prakticiraju narodni običaji - u dnevnim ritualima, godišnjim procesijama itd.“³

¹ Daniela Angelina JELINČIĆ, *Kultura u izlogu : kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*, Zagreb 2010., str. 17.-18.

² Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, *NN MU. 5/2005-47*. Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html, (10. travnja 2022.)

³ Rut CAREK, „Nematerijalna kulturna baština: UNESCO i njegova uloga“, *Informatica museologica* 35, br. 3.-4. (2004.), str. 69.-71. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/140322>, (10. travnja 2022.)

Iz navedenoga se raspoznaje da bez očuvanja nematerijalne kulturne baštine nema očuvanja kulturnog identiteta te je stoga UNESCO (Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu) 2001. realizirao prvo proglašenje remek-djela usmene i nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Godine 2003. UNESCO je na svojoj 32. Sjednici, održanoj u Parizu, usvojio Konvenciju za zaštitu nematerijalne (neopipljive) kulturne baštine, smatrajući da međunarodna zajednica, uključujući države članice, treba pridonijeti planu zaštite nematerijalne baštine i to kroz suradnju i međusobnu pomoć. Konvencija ima zadatak zaštititi nematerijalnu kulturnu baštinu, osigurati njezino poštivanje, kao i baštinika zajednice ili pojedinaca, podizanje lokalne, nacionalne i međunarodne svijesti o važnosti i postizanju međusobnog uvažavanja različitih nematerijalnih kulturnih baština te osigurati međunarodnu suradnju i pomoć.⁴

Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja jedno je od nematerijalnih kulturnih dobara Republike Hrvatske koji se od 2009. nalazi na UNESCO-ovom popisu svjetske nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Važno je istaknuti da se istarsko glazbovanje 2003. kandidiralo, pod nazivom Istarski etnoglazbeni mikrokozmos, kao interkulturalni projekt istarskih žitelja, no tada prijava nije prihvaćena. Uz dvoglasje tijesnih intervala, kojim se ovaj rad bavi, još je 15 fenomena Hrvatske nematerijalne baštine uvršteno na UNESCO-ov popis. To su čipkarstvo u Hrvatskoj, festa sv. Vlaha - zaštitnika Dubrovnika, godišnji proljetni ophod kraljice ili ljelje iz Gorjana, godišnji pokladni ophod zvončari s područja Kastavštine, procesija Za križen na otoku Hvaru, umijeće izrade drvenih tradicijskih dječjih igračaka s područja Hrvatskog zagorja, Sinjska alka - viteški turnir u Sinju, medičarski obrt na području sjeverne Hrvatske, bećarac - vokalno instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema, nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore, klapsko pjevanje, mediteranska prehrana na hrvatskom Jadranu, njegovoj obali, otocima i dijelu zaleđa, međimurska popevka - tradicijski napjev Međimurja, umijeće suhozidne gradnje i umijeće sokolarenja.⁵

⁴ UNESCO, *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000132540.locale=en>, (11. travnja 2022.)

⁵ Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, *Nematerijalna dobra upisana na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva*, <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-čovječanstva/5337>, (11. travnja 2022.)

2. DVOGLASJE TIJESNIH INTERVALA ISTRE I HRVATSKOG PRIMORJA

Fenomen folklornog stvaralaštva pod nazivom dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja, kao što je prethodno istaknuto, upisan je u Registar nematerijalne kulturne baštine čovječanstva pri UNESCO-u. Samim time, predstavlja i nacionalnu nematerijalnu kulturnu baštinu od iznimnog značaja. O istarskom dvoglasju je važno istaknuti da se ono, ili barem pojedini elementi, prakticira podjednako na istarskom poluotoku te na Hrvatskom primorju, otoku Krku, Cresu, Lošinju, Novom Vinodolskom, Bribiru, a djelomično i u slovenskoj Istri. Usprkos sličnosti, krčko i istarsko dvoglasje vrlo su različiti fenomeni. Što se Istre tiče, rasprostranjeno je diljem poluotoka, ali je na određenim prostorima njegova primjena intenzivnija, dok je na drugim potisnuto uslijed prodiranja novih glazbenih praksi te zaboravljeno ili iščeznulo, najčešće smrću nositelja. Fenomen se nerijetko poistovjećuje sa *sopelama* (*roženicama*, *sopilama*) i tzv. istarskom ljestvicom, no stvar je nešto kompleksnija. U prošlosti se, posebice nakon Drugog svjetskog rata, istarskim dvoglasjem, koje označava prirodni tonski niz od maksimalno šest tonova, prvenstveno smatralo pjevanje *na tanko i debelo*, sviranje na *sopelama* i kombiniranje različitih netemperiranih glazbala s pjesmom (*kontom/kantom*).⁶ Takve se tradicijske prakse najčešće smatralo svojstvene, prvenstveno, slavenskom žiteljstvu, što je tek djelomično točno, budući da se i danas u pojedinim mjestima s prevladavajućim romanskim stanovništvom izvodi glazba u tijesnim intervalima. To su prije svega, kao izvrstan primjer, Galižana (*canto a la pera* i *canto a la longa*), Vodnjan (diskantno dvoglasje) i Šišan (*mantignade*). Također, u tu kategoriju pripada i bugarenje u Žejanama na vlaškom jeziku (tzv. istrorumunjski jezik).

Promatranje istarskog dvoglasja isključivo kao izvedbe na *sopelama*, *konte na tonko i debelo* i/ili sličnih varijacija predstavlja deformaciju stvarnosti. Dario Marušić ističe da je istarsku glazbu potrebno promatrati kompleksnije, po uzoru na heterogenost različitih jezičnih standarda, i to uz prisutnost hrvatskog, slovenskog i talijanskog jezika, ali uzimajući u obzir i nestandardizirane jezike (istarski, vlaški; tzv. istrorumunjski te perojski crnogorski). Izuzetnu važnost pridodaje svakodnevnoj uporabi dijalekata, uz činjenicu da su brojni *Istrijani* višejezični.⁷

⁶ Konta na *Labinščini*, tj. *kanta* na većem istarskom i primorskom području označava pjesmu.

⁷ Dario MARUŠIĆ, „Reception of Istrian Music Traditions, *Muzikologija*, 2007., vol. 7, str. 185.

U prošlosti se istarsku narodnu glazbu dijelilo na različite načine, ovisno tko je podjele sastavljao. Podjela na romansku i slavensku jedan je od krnjih prikaza istarske zbilje, posebice jer je kao takva nacionalno određena, što u slučaju istarskog dvoglasja nije najsretnije rješenje.

Dario Marušić u knjizi *Piskaj - Sona - Sopi: svijet istarskih glazbala iz 1995.* navodi da se s etnojezičnog gledišta istarsku glazbu može podijeliti na hrvatsku, talijansku i slovensku, s tim da se ne zanemari i istrorumunjsku, a s etnomuzičkog najprimjerenijom smatra podjelu na stariju i noviju baštinu. Starijom baštinom, odnosno njezinom živošću, bavi se ovaj rad, dok se pod novijom baštinom misli na one tradicije koje pripadaju tonalnoj glazbi.⁸ To su prije svega glazbena praksa violine i *bajsa*, a u novije vrijeme i dijatonske harmonike (tzv. trištinka) te klarineta koji su se sa sjevera proširili diljem Istre. Tonalne tradicije će rad spominjati tek usputno, po potrebi. Kao posebnost može se istaknuti i bimuzikalnost, posebice u sjevernoj Istri, gdje se u prošlosti više nego danas, uz prakticiranje novije baštine, prakticiralo i pjevanje u tijesnim intervalima.⁹ Danas je ta praksa, barem što se dvoglasne izvedbe tiče, gotovo iščeznula.

Proučavanjem netemperirane tradicije su bavili se mnogi, no rijetki su bili njezini živi nositelji i kompetentni za njezino potpuno razumijevanje, što je predstavljao njihov veliki hendikep. Nerazumijevanje se posebice produbljuje zbog nedovoljnog poznavanja specifičnosti svijeta istarske glazbe, često i jezičnih nesporazumijevanja. Toj kategoriji svakako ne pripada Dario Marušić, koji dugogodišnjim istraživanjima spada u najkompetentnije istarske stručnjake, a osim toga je vrsni glazbenik istarskih tradicija. Također, valja spomenuti Noela Šurana koji u doktorskoj disertaciji iznosi zanimljive zaključke nastale dugogodišnjim uranjanjem u svijetu istarske tradicijske glazbe. Šuran je pri tome, poput Marušića, nositelj baštine i istraživač.

Najraniji poznati izvori o istarskom dvoglasju upućuju na 17. stoljeće (G. F. Tomasini, P. Petronio i J. W. Valvasor), a prvi melografski zapisi nastaju u 19. stoljeću te se zanimanje za tzv. istarsku ljestvicu posebno pojačalo u 20. stoljeću.¹⁰ Može se reći da je tome pogodovalo nacionalno osvještavanje. Posebice su zanimljivi radovi Franje Kuhača, Matka Brajše Rašana, Antuna Dobronića, Ivana Matetića Ronjgova, Nikole Bonifačića Rožina, Nedjeljka Karabaića,

⁸ Dario MARUŠIĆ, *Piskaj, sona, sopi: svijet istarskih glazbala = Universo degli strumenti musicali istriani*, Pula 1995., str. 11.-12.

⁹ Isto, str. 31.

¹⁰ Noel ŠURAN, *Etnološko istraživanje glazbenoga dvoglasja i istarskog identiteta*, Zagreb 2021., str. 2.

Božidara Širole, Vinke Žganeca i drugih. U posljednjih pedesetak godina najistaknutiji su Dušan Prašelj, Ruža Bonifačić, Slavko Zlatić, Roberto Starec, Jerko Bezić, Dario Marušić, Noel Šuran i dr.. Ovaj se rad nema nakanu baviti različitošću stilova melografiranja i teoretskim razmimoilaženjima istraživača, čime se u prošlosti, često, jako željelo dokazivati kome ono pripada i kako narodnu glazbu Istre klasificirati i bilježiti. Sukladno dugogodišnjoj involviranosti i participaciji u narodnom stvaralaštvu te proučavanju istarske narodne glazbe, autor zastupa stavove da istarsko dvoglasje ne može i ne treba dijeliti po nacionalnoj osnovi jer je ono osebujno, jedinstveno, međusobno isprepleteno i ovisno o povezanim čimbenicima te nadilazi okvire tzv. istarske ljestvice. Osim toga, narodna umjetnost nadilazi različita ograničenja koja joj se često nameću. Temeljni zadatak rada je prikazati istarsko dvoglasje kao živu tradiciju, čime ju se stavlja u koncept sadašnjosti uz sve njezine mane i prednosti.

Marušić 1995. za stariju baštinu navodi da ju se može podijeliti na:

- a) dvoglasje u takozvanoj istarskoj ljestvici,
- b) dvoglasje s Ćićarije,
- c) diskantno dvoglasje.¹¹

Navedena podjela gotovo je istovjetna podjeli dvoglasja tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja (eng. *Two part singing and playing in the Istrian scale*) koji je kao fenomen upisano u UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine svijeta, ustanovljene Konvencijom o zaštiti nematerijalne kulturne baštine iz 2003.

Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja sadrži nekoliko žanrova i stilova izvođenja:

- a) *kanat*,
- b) *tarankanje*,
- c) *bugarenje*,
- d) diskantno dvoglasje.

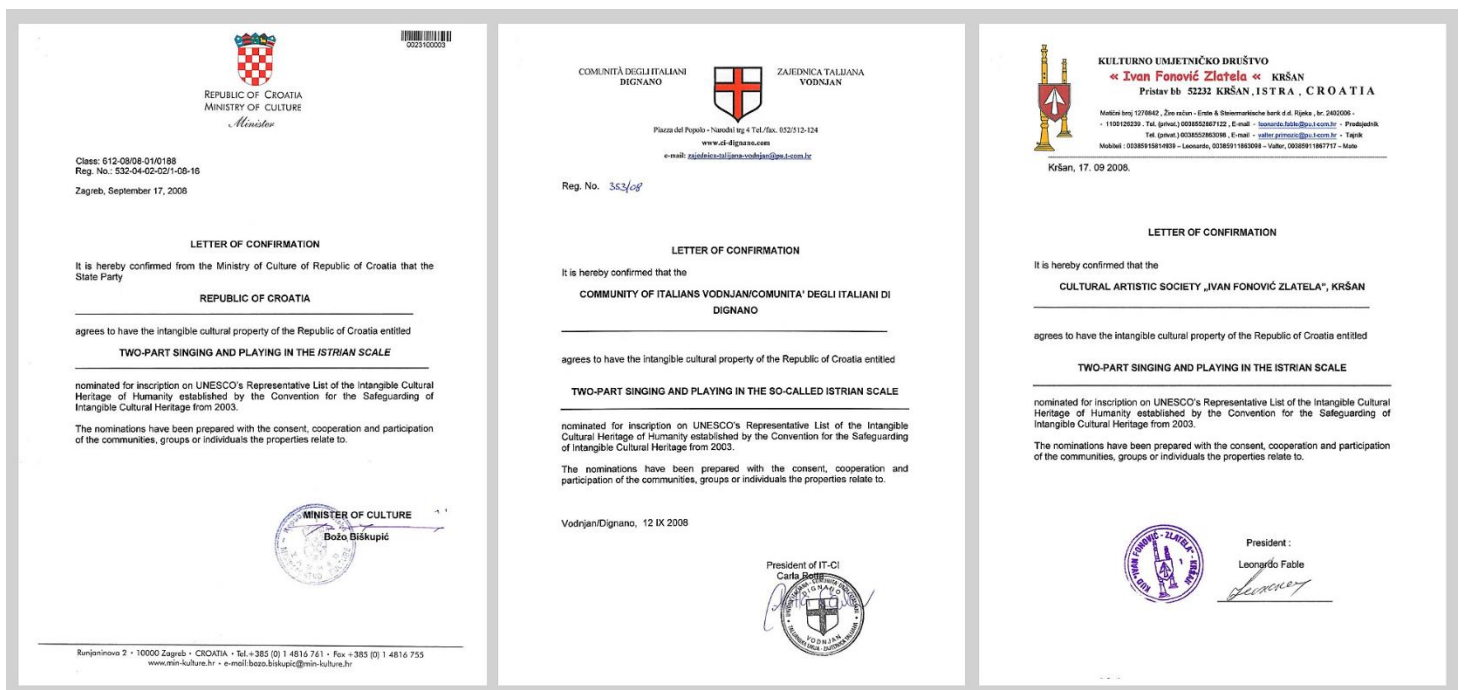
Od instrumentalnih izričaja se posebice ističu:

- a) *sopele* (*roženice* ili *sopile*),
- b) *mih*,

¹¹ Isto, str. 12.-13.

- c) *pive*,
- d) *šurle*,
- e) *dvojnice* od aerofonih glazbale te
- f) *cindra* (dvožičana tamburica) kao jedino kordofono glazbalo.¹²

Iz navedene je podjele evidentno da se Marušićeva podjela starije baštine iz 1995. neznatno razlikuje od trenutne podjele koja je kao fenomen upisana u Registar. Tome je tako upravo zato što je Marušić uvelike zaslužan u pripremi kandidature za upis u UNESCO-ov Registar. Nominaciju za upis na Reprezentativnu listu su, osim Ministarstva kulture Republike Hrvatske, u ime Republike Hrvatske, podržali Istarska županija, Zajednica Talijana Vodnjan / Comunità degli Italiani Dignano te Kulturno-umjetničko društvo „Ivan Fonović Zlatela“ iz Kršana kao potpisnici pisma namjere i suglasnosti njezinog upisa na listu nematerijalne kulturne baštine svijeta (slika 1).

Slika 1. Pismo potvrde o suglasnosti nominacije

(Izvor: UNESCO, *Two-part singing and playing in the Istrian scale*, <https://ich.unesco.org/en/RL/two-part-singing-and-playing-in-the-istrian-scale-00231>, 21. veljače 2022.)

Pri nominaciji se navodi da je istarsko dvoglasje složeni stil tradicijske glazbe Istre i Hrvatskog primorja koje se temelji na netemperiranim tonskim odnosima, a koje se postiže

¹² UNESCO, *Two-part singing and playing in the Istrian scale*, <https://ich.unesco.org/en/RL/two-part-singing-and-playing-in-the-istrian-scale-00231>, (15. travnja 2022.)

snažnim grlenim, djelomično nazalnim pjevanjem. Unutar dvoglasja se ističe improvizacija glasova, kao i kod svirke instrumenata, no kadenca je uvijek jednoglasna ili u oktavi. Iako uključuje maksimalno šest, najčešće se pri izvedbi koristi od četiri do šest tonova. Nositelji tradicije su vještine najčešće naslijedili usmenim putem od prošlih generacija i pretpostavlja se da je danas na istarskom i primorskom prostoru prisutno stotinjak izvođača.¹³ Također, danas se znanje izvođenja sve češće stječe u školama kulturno-umjetničkih društava. Autor pripada skupini izvođača gdje je prva znanja u sviranju i pjevanju naučio u školi KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“, od kršanskih tradicijskih glazbenika Valtera Primožića i Đordana Viškovića, dok je daljnje vještine stekao osobnim angažmanom i interesom za narodnu umjetnost.

Izvođenje istarskog dvoglasja prakticira se u različitim prilikama i nije vezano isključivo uz kulturno-umjetnička društva. Od *fešti, pirovanja, krštenja, funerala*, neformalnih druženja po konobama, suvremenih kohezija pa do različitih smotri, dvoglasje se izvodi u raznim prilikama. Iako se pretpostavlja da su folklorna društva najснаžnija uporišta tradicijskim izvođačima i dalje je prisutan veliki broj neovisnih izvođača. Brojni su poniknuli u školama folkloru, no prisutan je značajan broj izvođača, posebice starije generacije, koji je narodnu glazbu naučio u obiteljskom kontekstu. U nominaciji se navodi i da se sve veći broj izvođača odmiče od kompleksnijih izvedbi, pojednostavnjujući i ubrzavajući je s namjerom postizanja većeg stupnja atraktivnosti, što je točno i što, bez sumnje, dovodi do promjena. Pri tome se ne oklijeva približavanje temperiranim i metroritmički jednostavnijim oblicima uz mijenjanje boje glasa i smanjenja nazalne izvedbe. Tome su posebice sklone klape koje izvode tzv. istarske napjeve, pjevači koji nedovoljno poznaju narodnu glazbu te djelomično i turizam, posebno zbog tendencija i pokušaja uspostave većeg stupnja privlačnosti za posjetitelje, no to je dugoročno neprihvatljivo i štetno za istarsko dvoglasje. Nominacijom je predloženo osnivanje Centra za dokumentiranje i istraživanje istarskog dvoglasja, s funkcijom kontinuiranog i sustavnog istraživanja, arhiviranja građe s područja regije, pohranjivanja i katalogizacije s namjerom prikupljanja, dokumentiranja, analiziranja i digitalizacije relevantne građe koja se nalazi izvan regije, a s ciljem omogućavanja njezine dostupnosti. Također, predloženo je pružanje stručne pomoći u revitalizaciji tradicijskog konteksta i izvođenja tradicijske glazbe, stručno savjetovanje lokalnih zajednica u organizaciji smotri, s istaknutom važnošću poticanja osjećaja zajedništva i druženja, a tek potom s ciljem prezentacije žive tradicije, potpora u izdavanju pisanog folklornog materijala te izdavanje u digitalnim oblicima, potpora predstavljanju

¹³ Na istome mjestu.

dvoglasja u medijima javnog priopćavanja, obrazovnu djelatnost korištenjem primjerenih oblika radionica i usavršavanje glazbenih pedagoga, istraživanje konstrukcije narodnih glazbala i poticaj na prijenos znanja te upoznavanje mlađih glazbenika s različitošću tradicijske glazbe i stvaranja pozitivnog okruženja za istarsko dvoglasje, koji je važan element sveobuhvatnog kulturnog identiteta kraja.¹⁴ Za te je potrebe 2011. sa sjedištem u Pićnu osnovan Centar za nematerijalnu kulturu Istre Etnografskog muzeja Istre (CENKI).¹⁵

Iz navedenog se može reći da su upravo živi nositelji tijesnog dvoglasja naj snažniji promotori i prenositelji vlastitih tradicija. Istarsko je dvoglasje sastavni dio regionalnog identiteta i to je jedno od najvažnijih snaga i prilika dvoglasja, neovisno o tome što se slični oblici prakticiraju i u drugim dijelovima svijeta.

2.1. *Kanat*

Kanat u suštini označava pjevanje, odnosno pjesmu, *kontu* ili *kantu*. *Kanat* predstavlja dominantno pjevanje prisutno kod hrvatskog stanovništva, koje je u prošlosti bilo prisutno i u vlaškim (istrorumunjskim) i koparskim selima, a živo je i kod talijanskog stanovništva u Šišanu (u prošlosti i u Balama). Iako se *kanat* često smatralo najautentičnijim pjevanjem istarskih Hrvata, a mnogi ga i dalje smatraju prvenstveno pjevanjem hrvatskog stanovništva na ovim prostorima, to je tek djelomična istina. Miješanjem stanovništva dolazi do fuzija kulturnih osobitosti pa i preuzimanja, što se očituje kroz nastale različitosti u Istri i Hrvatskom primorju.

*Dionice koje čine ovo dvoglasje u usporednim su netemperiranim sekstama s trenucima u oktavi. Kadenca je uvijek u oktavi.*¹⁶ Takvo se pjevanje kolokvijalno naziva *na tonko i na debelo* ili *na tanko i na debelo*, a najlakše ga je opisati kao pjevanje muškog, nižeg vodećeg glasa i ženskog visokog glasa u pretežitim sekstama, s povremenim oktavama i uz obavezne završetke u oktavi. U prošlosti je bilo mnoštvo muškaraca (npr. Anton Beučić, Josip Bepi Matošić, Oreste Černjul, Miro Tenčić, Romano Broskvar, Petar Škuflić i drugi) koji su *na tonko* mogli pratiti vodeći glas, uz prisutnost čvrstog falseta, no danas je to rjeđi slučaj koji ipak nije potpuno iščeznuo. Autor je jedan od pjevača koji dominantni muški falset koristi kod pjevanja

¹⁴ Na istome mjestu.

¹⁵ CENKI, *Centar za nematerijalnu kulturu Istre*, <https://www.emi.hr/hr/muzej/centar-za-nematerijalnu-kulturu-istre/cenki/>, (18. travnja 2022.)

¹⁶ Dario MARUŠIĆ, *Piskaj, sona, sopi: svijet istarskih glazbala = Universo degli strumenti musicali istriani*, nav. dj., str. 12.

na tonko i debelo, kada za to ima prilike. To se posebice prakticiralo u prošlosti u prisutnosti velikog broja pjevača te uz njihova česta druženja (npr. grupa Vetva), dok su žene pretežito pjevale u obiteljskoj atmosferi. Razgovarajući s više krčkih *sopaca* i *kantura*, autoru je ispričano da se na Krku vrlo rijetko pjevalo *na tanko i debelo*, već više u tzv. tercama s jednoglasnim završecima. Eventualno pjevanje višeg glasa izvodile bi žene unutar obitelji, dok kod muškaraca to nije bio slučaj. Zanimljivo je to što, usprkos postojanju ženskih pjevačica na otoku, niti jedna žena, koliko je autoru poznato, na javnim manifestacijama ne pjeva tim načinom. Od ženskih kombinacija *na tonko i debelo* posebice su dojmljive nekadašnje izvedbe Barbanki Veronike Cvitić i Ulike Mirković (živjele i radile u Raši) ili mlađih Klaudije Jelenić i Eve Peršić (KUD „Zlatela“ Kršan) te Adriane Miletić i Rafeale Blažina (RKUD „Rudar“ Raša). U tim kombinacijama Veronika, Klaudia i Adriana preuzimaju „muški“ vodeći glas, dok Ulika, Eva i Rafaela pjevaju viši glas s jednoglasnim završecima. U suprotnosti s time, dojmljive su izvedbe pok. Jelice Basanić koja je *na debelo kantala* uz pratnju *sopela*, što je rijetki primjerak takvog ženskog izvođenja.

Noel Šuran ističe da je *kanat* kao stil izvođenja „najvjerojatnije mediteranskog utjecaja“, a prema Leydi i Starecu zaključuje o mogućem nekadašnjem „Sjeverno - jadranskom dvoglasju“.¹⁷ Šuran isto potkrjepljuje prisutnošću sličnog pjevanja u Italiji. Uz muško i/ili muško - žensko dvoglasje *na tonko i na debelo*, danas je sve više prisutno muško pjevanje u takozvanim tercama (npr. grupa Paljarica), ali i žensko (nešto rjeđe) ili muško - žensko (npr. Marija Belić i Marijo Salamun)¹⁸, gdje se uz vodeći glas drugi glas spušta za oktavu niže, odnosno za tercu ispod vodećeg glasa, uz obaveznu jednoglasnu kadencu. Takvo se pjevanje danas može čuti u brojnim prilikama, posebice uslijed nedostatka pjevača/ica *na tonko*. Kao što je već spomenuto, prisutno je na otoku Krku te među izvođačima šišanskih *mantignada* ili kod nekih pjevačkih skupina. Zanimljivo je to što takav oblik pjevanja Krčani nazivaju pjevanjem *na tanko i debelo*, što su autoru u brojnim prilikama objašnjavali kao istoznačnicu. Navedeni pripada kategoriji *kanat*, no ne može se smatrati istoznačnim pjevanjem.

Kod *konti* su vrlo zanimljive i vokalno instrumentalne kombinacije, kada pjevač ili grupa pjevača izvodi pjesmu uz *sopelu*, koja u tom slučaju preuzima „ženski“ glas.¹⁹ Isto se

¹⁷ Noel ŠURAN, *Etnološko istraživanje glazbenoga dvoglasja i istarskog identiteta*, Zagreb 2021., str. 49.

¹⁸ KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Cveće mi polje pokrilo*, <https://soundcloud.com/kud-ivan-fonovic-zlatela/06-cveae-mi-polje-pokrilo-marija-beliae-i-marijo-salamun>, (19. travnja 2022.)

¹⁹ KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Jono mi lišće*, <https://soundcloud.com/kud-ivan-fonovic-zlatela/ono-mi-lisce-sopela>, (19. travnja 2022.)

practicira i uz *mih* i *šurle* te u različitim vokalnim instrumentalno kombinacijama. Kao što je prethodno i navedeno, *Labinka* Jelica Basanić lijepi je primjer ženskog izvođenja karakterističnog muškog glasa uz pratnju na *sopeli*, a glasom ju je *kumpanjivao* Anton (Tone) Batelić i Đordano Višković na *sopeli*. Narodni pjevači su od davnina, najčešće, natjecateljski nastrojani, jer je važno znati tko je dobar, bolji, najbolji pa mnogi pjevači iskušavaju različite kombinacije u kojima prikazuju kreativnost.

Da kanat nije isključivo pjevanje slavenskog stanovništva Istre i Primorja, pokazuju napjevi prisutni u Šišanu. Prema Nedeljku Karabaiću izvršen je međusobni utjecaj hrvatske i talijanske narodne pjesme u Istri. Ipak, Karabaić ističe da je hrvatska narodna pjesma u Istri jaka i da je nikakva sila nije mogla zamijeniti, dok su po njemu Šišanci ti koji na talijanskom jeziku pjevaju melodije istarskih Hrvata.²⁰ Autor Karabaićevo mišljenje povezuje s vremenom nastanka knjige *Muzički folklor Hrvatskog primorja* i ondašnjim stavovima te smatra da je međusobni utjecaj među različitim izvođačima u Istri prisutan neovisno o nacionalnom predznaku. Dokaz tome je šumberska *konta La jera tre sorele* u izvođenju Josipa Licula Kucina i Ivana Klapčića Sopčića.²¹ Ono što se pokazuje točnim jest to da Šišanci sve pjesme pjevaju u jednoj melodiji, a tekstove prigodno izmjenjuju. Poznavanjem stanja, zaključuje se da su u prošlosti izvodili pjesme na tanko i debelo, a danas ih pjevaju isključivo u tzv. tercama s jednoglasnim završecima. Vrlo vjerojatno se radi o nedostatku pjevača koji može dovoljno visoko pjevati pa se grupa šišanskih pjevača usmjerila na pjevanje u tercama. Doduše, danas su im razmaci između intervala nešto širi no što pokazuju stare snimke, a to se može objasniti kao prirodni proces nastalih promjena. Također, sličnu se varijaciju *kantanja* može čuti i na Rabu²² i Pagu.²³

2.2. Taronjkanje (tarankanje, tararankanje, nabrujat, ...)

Tarankanje, *taronjkanje* (Labinština) ili *tararankanje* vokalna je ili vokalno instrumentalna praksa u kojoj pjevači glasovno imitiraju sopele karakterističnim slogovima (ta na na na na na na, traj na na na na na na, ...) bez ili s pjevanim stihovima (practicira se posebno

²⁰ Nikola KARABAIĆ, *Muzički folklor Hrvatskog primorja i Istre*, Rijeka 1956., str. 85.

²¹ Arhiva KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“, 2003., *CD 06 - Konte od jedanput - 2*, Snimljeno u Šumberu 1995.

²² Petra IVOŠ, *Zavičajni napjevi prema folklornim zonama - Otok Rab*, <https://www.youtube.com/watch?v=es0HuDe7hjo>, (21. travnja 2022.)

²³ Drago DELOPST, *Niko i Nikola Zubović na Festivalu pisme nakanat - Novalja 2012.*, <https://www.youtube.com/watch?v=CNkXucOKvEo&t=1s>, (7. svibnja 2022.)

na otoku Krku) ili *taronjkaju* izvodeći pjevani tekst u slogovima s uobičajenim jednoglasnim završecima te uz instrumentalnu pratnju (npr. uz *mih*). Pritom je refren *taranjkanja* najčešće na melodiju *balona* (npr. grupa Roverci ili Tone Vitasović Livi, Slavko Celija i brojni drugi) ili *polke* (npr. grupa Paljarica).

Kod vokalno-instrumentalnog *taranjkanja* pjevač (ili grupa pjevača) uz pratnju, najčešće na *sopelama*, *mihu* ili *šurlama* izvodi šaljivi tekst. *Taranke (taranjkalice, šćike, ...)* narodne su pjesme eksplicitnog sadržaja na hrvatskog jeziku. *Botonade (batarele)* narodne su pjesme eksplicitnog seksualnog sadržaja na talijanskom jeziku.²⁴ *Taranjke* su zbog svog eksplicitnog sadržaja često izostavljene od strane istraživača, no neke su ipak zabilježene. U blažoj varijanti zabilježio ih je Ive Rudan 1974. (Istarske taranjkalice) i 1976. (Barbanske taranjkalice) te Drago Orlić 2003. (Istarski bordel muza). Također, u sklopu izložbe *Gajba i tić* 2019. izdana je knjiga *Gajba i tić: pokriveno i raskrito u seksualnosti Istre* u sklopu koje se nalazi i audio album s *taranjnama* eksplicitnog sadržaja.

Također, zanimljiv je i dokumentarni film Igora Bezinovića iz 2015. pod nazivom *Od Kršana do Peroja*²⁵ prikazan iste godine u HRT-ovoj emisiji *Noćna kavana*. U Istri se *taronjke* najčešće izvodi uz pratnju instrumenta (*mih*, *sopela*, harmonika, ...), dok je na otoku Krku najčešće vokalno izvođenje bez instrumentalne pratnje.

Primjer *kršonske taronjke*²⁶ koja ne pripada redu pretjerano lascivnih²⁷:

KAD SAN BI JA FRKALAS,
OD ŠESNAJS GODINA .
NIJE BILO DIVOJKE,
KA ME NI VOLILA.

MOJA MOLA JE OD UČKE,
JA BIN VA NJU HITA S PUŠKE.
ONA DRUGA OD GORE,
KUHA RIŽI BEZ VODE.

²⁴ Katarina MARIĆ – Tajana UJČIĆ – Mauricio FERLIN, *Gajba i tić: pokriveno i raskrito u seksualnosti Istre*, Pula 2019., str. 382.

²⁵ Igor BEZINOVIĆ, *Od Kršana do Peroja*, <https://www.youtube.com/watch?v=CvDPhjE0nhk> (11. svibnja 2022.)

²⁶ Zoran KARLIĆ, *Kad san bi ja frkalas*, <https://www.youtube.com/watch?v=HsHscpVWQtU>, (11. travanja 2022.)

²⁷ Valter PRIMOŽIĆ – Branimir ŠAJINA, *Vrime je... nasluhajmo...zasopimo... zakantajmo*, Kršan 2007., str. 62.-65.

*OJ, TI MALA ROKOKO,
DIGNI NOGE VISOKO.
NAKA FANTI GLEDAJU,
KADI SE DICA DELAJU.*

*OJ TI MALA SIMO TAMO.
HITIMO SE MI VA SLAMU.
SLAMA CE SE POGUBIT,
MI ĆEMO SE POLJUBIT.*

*OD KRŠANA DO LABINA,
STORI SAN TI JERUŠINA.
OD KRŠANA DO PLOMINA,
STORI SAN TI KĆER I SINA.*

*OJ TE MLODE OD VRŽIŠĆ,
ČEKAJU MLODEGA POLI KOPIŠĆ.
OJA NINA NINE NAJ,
MA OJA NINA NENA.*

*NEMOJ MALA TI PARAT,
DA TE RADI JA IMAN.
A ZA NOS TEBE JA PELJAN,
DRUGE MLODE IMAN.*

*NISAN TE JA PITA,
SAMA SI MI DALA .
SAMA SI ME,
U BOŠKU TI ZVALA.*

*KAD SAN BIO MALO MANJI,
SPAVA SAN JA Z DIVOJKAMI.
SADA KAD SAN MALO VEĆI,
VRAJŽA NEĆE SMANON LEĆI.*

2.3. Bugarenje

Bugarenje je prije svega rašireno na području Ćićarije i među vlaškim stanovništvom Žejana (govornici žejanskog - inačica tzv. istrorumunjskog jezika), a u prošlosti je bilo prisutno i u slovenskom Golcu. Radi se o visoko ugroženom stilu dvoglasja gdje se glasovi kreću u netemperiranim intervalima, *obično u sekundama i umanjenim tercama s jednoglasnim trenucima te dugim jednoglasnim završnim tonom, gdje se međutim, jedan od dva glasa*

*dodatno spušta za sekundu ili umanjenu tercu, ističe Marušić.*²⁸ Slična karakteristika prisutna je u većem dijelu dinarskih pjesama. Karakteristična glazbala koja se koriste su *mih*, *volarice* (*dvojnice*) i dvožičana *cindra*.

Sličan oblik pjevanja, koji može pripadati bugarenju, izvodi se na otoku Cresu, ali i drugim područjima Istre. Anton (Tone) Vitasović *Livi* (rođ. 1940.-ih) autoru je u više navrata prepričavao da su u njegovom selu stariji *bugarili*, ali takvo pjevanje nisu izvodili izvan Orbanića jer drugi nisu znali tako *kantati*.²⁹ Više je puta ponavljao da je to jako stara *kanta*, *drugašlja od uvega kako se kanta na tanko i debelo*. Renato Pernić navodi da je *bugarenje* dospjelo u južnu Istru uz lako pokretne Čiče koji su na jug vodili stado na ispašu, no Šuran smatra da je *bugarenje* do juga moglo stići i u vrijeme kolonizacije Istre od strane Mletačke Republike, što je moguće. Navedeno povezuje sa sličnim napjevima koje se i danas može čuti u raznim krajevima Hrvatske poput srednjodalmatinskih otoka te na području Banovine, Pounja i Pokuplja.³⁰ Sličnog mišljenja je i etnomuzikolog Cvjetko Rithman. Najistaknutiji predstavnici bugarenja danas su ženska vokalna skupina „Lanišće“³¹ i pjevači KUD-a „Žejanski zvončari“.³²

2.4. Diskantno dvoglasje

Ovo se dvoglasje izdvaja po tome što unutar napjeva dolazi do suprotnih kretanja glasova s bordunskim momentima, a posebice je prisutno kod talijanskog stanovništva u Vodnjanu i Galižani.³³ Ono se vrlo vjerojatno ponajviše održava zbog djelovanja talijanskih kulturno-umjetničkih asocijacija unutar zajednice Talijana Vodnjana i Galižane. Marušić ističe da je u manjoj mjeri prisutno u Rovinju, a da je u Balama gotovo iščeznulo.³⁴ Od mlađe

²⁸ Dario MARUŠIĆ, *Piskaj, sona, sopi: svijet istarskih glazbala = Universo degli strumenti musicali istriani*, nav. dj., str. 13.

²⁹ Kazivanje *Toneta* Vitasovića *Livega* (rođ. 1940.-ih) iz Orbanića, 2016.

³⁰ Noel ŠURAN, *Etnološko istraživanje glazbenoga dvoglasja i istarskog identiteta*, nav. dj., str. 52.

³¹ MSF Zagreb, 43. *MSF/43rd IFF, Zagreb, Croatia, 15.-19.07.2009. najavljuje/announcing*, <https://www.youtube.com/watch?v=mSc11-IYwfw>, (12. svibnja 2022.)

³² Igor DORIČIĆ, *Knđ am tire juo ntreboat - Žejanski kntaduri*, <https://www.youtube.com/watch?v=mwNNz0Yg3Zs>, (12. svibnja 2022.)

³³ MSF Zagreb, *Galižana, Gallesano, Zajednica Talijana, La Comunità degli Italiani „Armando Capolicchio“*, <https://www.youtube.com/watch?v=UyuFyA0ibUI>, (12. svibnja 2022.)

³⁴ Dario MARUŠIĆ, *Piskaj, sona, sopi: svijet istarskih glazbala = Universo degli strumenti musicali istriani*, nav. dj., str. 13.

generacije svojom se darovitošću posebno ističu Daniele Ferro i Egle Katunar (rođ. Cetina) iz Vodnjana. S obzirom na to da Egle Katunar³⁵ danas živi u Vrbniku na otoku Krku, Istra je „izgubila“ nevjerojatno talentiranu pjevačicu diskantnog dvoglasja. Ipak, u Vodnjanu se takvo pjevanje vrlo uspješno prenosi na mlađe generacije, za što je ponajviše zaslužan Livio Belci.

2.5. Narodna glazbala iz tradicije istarskog dvoglasja

Kao što je već spomenuto, od narodnih se glazbala koje pripadaju starijoj baštini ističu *vele sopele* (*roženice*, *sopile*), *mišnjice*, *mih*, *volarice* (*dvojnice*, *duplice*), *šurle*, *sopelica* i *cindra*. Sva navedena glazbala, osim *cindre*, pripadaju aerofonim glazbalima. *Cindra* ili dvožičana tamburica pripada kordofonoj skupini glazbala.

2.5.1. *Vele sopele* (*roženice*, *sopile*, *sopel*, *piferi*, *pive*, *tuturace*, *tororo*, *supelele* ...)

Tipični instrumenti koji pripadaju starijoj istarskoj baštini su *sopile*, *roženice* ili *sopile* (na hrvatskom), *piferi*, *pive* ili *tuturace* (na talijanskom) ili *supelele* (istrorumunjski)³⁶, ovisno o području. Radi se o glazbalima koja su najbližija renesansnom šalmaju ili oboi. Uobičajeno sviraju u paru, i to *mića i vela sopela*, *no miću sopelu* se u Istri često koristi i kao pratnju uz pjevanje.

Također, ako su dobro ugođene, *sopile* se može svirati i u više parova, što pokazuju istarski primjeri³⁷, dok krčki *sopci sopile sopusu* uvijek isključivo u paru. Takvu praksu pravdaju time da se tako uvijek sviralo na Krku. U novije se vrijeme *miću sopelu* u Istri koristi i kao pratnju uz harmoniku, što ju je populariziralo među sviračima. Ipak, dio svirača ne odobrava takvu primjenu. Na Kršanštini je ta praksa započela dvadesetih godina prošlog stoljeća kada je pok. Romildo Fonović u Kršan donio prvu dijatonsku harmoniku, tzv. trieštinu. Nešto kasnije je drugu u Kršan donio i pok. Ermenegildo Fable Jeroš.³⁸ Istaknuti *sopci* koji su *sopelom* pratili harmoniku su Ivić Lazarić Šimon iz Lazarići, Franko Kos iz Kapelice i Alfonso Konović iz Jurićev Kala koji su zarana počeli s takvom praksom, svirajući po svadbama i drugim svečanostima. Tu su praksu nastavili i Tone Vitasović Livi, Slavko Celija, Dario Marušić,

³⁵ CENKI, *Questa son mi, mi son boumbara*, <https://www.youtube.com/watch?v=o-yw-7UuD58>, (12. svibnja 2022.)

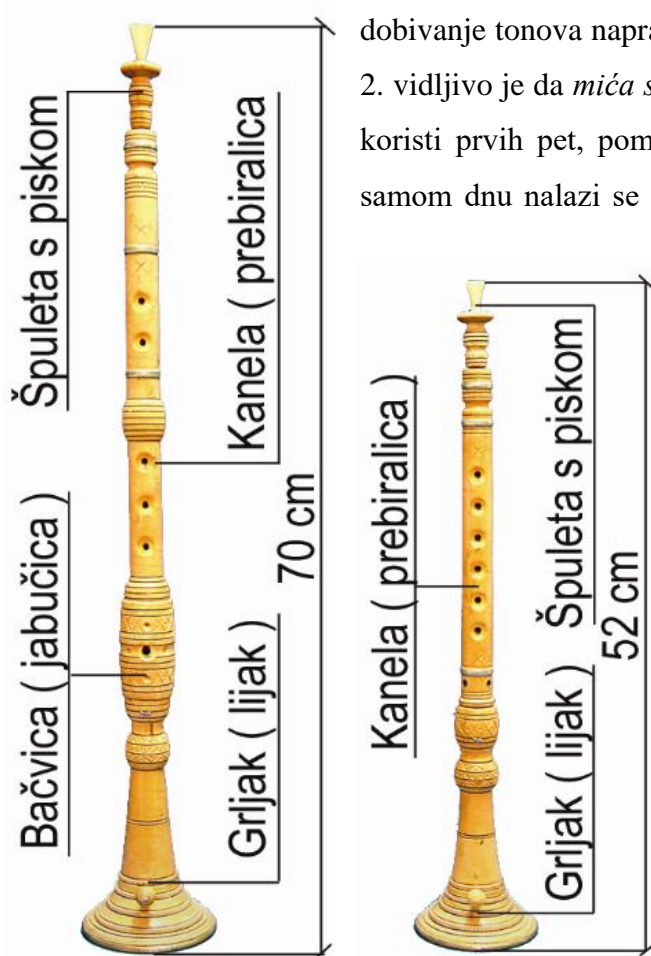
³⁶ Isto, str. 87.-88.

³⁷ KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Kršanski balon*, <https://youtu.be/nRnMM2xvB-c>, (1. lipnja 2022.)

³⁸ Valter PRIMOŽIĆ – Branimir ŠAJINA, *Vrime je... nasluhajmo...zasopimo... zakantojmo*, nav. dj., str. 117.

Marino Kranjac, Boris Orlić, Dino Batelić, Mihael Glavaš, Mauricio Mirković, Viliam Vojić i drugi.

Sopele (slika 2) se sviraju i na otoku Krku te Hrvatskom primorju (Novi Vinodolski i Bribir). Istarske i krčke *sopela* razlikuju se vizualno, tonalitetom i odnosima među tonovima. *Mića sopela* napravljena je od tri dijela: *špulete s piskom*, *kanele* i *grljaka sa žbicom*.³⁹ Špulet je drveni usnik unutar kojeg se nalazi konusna metalna cjevčica (najčešće bakrena) na koju se natakne dvojezični pisak od trstike. Špuleta se stavlja na *kanelu* ili *prebiraljku* koja je u unutrašnjosti konusno izbušena cijelom svojom dužinom, na kojoj su s vanjske strane za

dobivanje tonova napravljene *škulje* za sviranje.⁴⁰ Na primjeru slike 2. vidljivo je da *mića sopela* ima šest rupica za sviranje, od kojih se koristi prvih pet, pomoću kojih *sopela* proizvodi šest tonova. Na samom dnu nalazi se ljevak s klinom koji služi zadržavanju piska

unutar *lijka* kada se *pisak* ne koristi. Dužina *miće sopele* varira o graditelju instrumenta, a na navedenom primjeru vidljivo je da se radi o dužini od 520 mm sa *špuletom* i *piskom*, a najčešće dužine bez *špulete* i *piska* su od 420 do 470 mm za istarske i 385 do 415 mm za krčke.⁴¹

Vela sopela sastoji se od dodatnog dijela: *bačvice* koja je smještena između *kanele* i *lijka*, što je specifičnost graditelja s područja Labinštine (Ivan Fonović Zlatela, Valter Primožić, Franko Kos i Silvano Bulić).

Slika 2. Vele sopele izrađivača Valtera Primožića

(Izvor: Valter PRIMOŽIĆ – Branimir ŠAJINA, *Vrime je... nasluhajmo...zasopimo... zakantajmo*, Kršan 2007., str. 44.)

³⁹ Usnik s piskom, prebiraljka i ljevak s klinom.

⁴⁰ Valter PRIMOŽIĆ – Branimir ŠAJINA, *Vrime je... nasluhajmo...zasopimo... zakantajmo*, nav. dj., str. 117.

⁴¹ Istarski tradicijski instrumenti online, *Sopela*, <http://www.iti-museum.com/hr/instrumenti/detail/146/sopela/>, (1. veljače 2022.)

Kod drugih istarskih graditelja *vela sopela* nema *bačvicu* kao zasebni dio, a isti je slučaj i s krčkim *sopelama*. Na slici 2. vidljivo je da *vela sopela* ima pet *škuljica* za *prebiranje*, što je također specifičnost graditelja Labinštine, dok su druge napravljene sa 6 rupica. *Sopele* su vrlo prodorna glasa i najčešće su se, zbog rijetkosti, u prošlosti koristile u svečanostima poput svadbi, dok se za potrebe plesa koristilo *mih*. Danas se, vrlo vjerojatno, *sopela* koriste više nego ikada, a ponajviše su zastupljene na specijaliziranim folklornim manifestacijama, natjecanjima *sopaca*, neformalnim prilikama ili u suvremenom kontekstu (npr. etno-bendovi), i to posebno jer su u prošlosti bile vrlo skupe. Usporedbom kvalitete i tehnike sviranja današnjih i nekadašnjih svirača može se reći da su se dogodile velike promjene i to u većem broju slučajeva na gore. Današnji *sopci* prečesto pojednostavnjuju virtuozne izvedbe, dodatno ubrzavajući melodije radi atraktivnosti izvedbe. Također, *sopci* sve češće imaju problema s uštímavanjem glazbala pa je takva izvedba teško slušljiva, ne samo drugim sviračima, već i publici koja to prepoznaje. Veliki problem je to što dio izvođača uopće ne čuje da su im instrumenti raštamani pa takva praksa polako postaje pravilo, što je neprihvatljivo za popularizaciju *sopela*.

2.5.2. *Mih, meh, ludro* ili miješina

Mih spada u kategoriju široko rasprostranjenih narodnih glazbala diljem Istre i Kvarnera (slika 3). Zanimljivo je da više nije prisutan na Krku, ali je dominantno narodno glazbalo Cresa i Lošinja. *Mih* ili *meh* jedno je od najraširenijih glazbala na Labinštini, a koja i danas obiluje talentima. Razlog tome je vjerojatno što je sviračima koža bila lako dostupna, s obzirom na to da je ovaca i janjaca nije nedostajalo, a spretniji svirači su bez problema izradili mješinu i *mišnjice*. Melodije su ritmički dinamične, a glazbalo pruža visoke virtuozne mogućnosti. Sviračima je to zanimljiv solistički instrument jer ne ovise o drugom sviraču. Naravno, može se koristiti u kombinaciji s drugim glazbalima, a danas ga je popularno sljubljivati sa *sopelama*. Cres i Lošinj njeguje drukčije glazbene prakse koje su unatoč malom broju živućih glazbenika izuzetne. Kada govorimo o *mihu* tada se prema nazivu može razlikovati mijeh s *mišnjicama* koje koriste pretežito Hrvati i Talijani u Šišanu. *Mih* može predstavljati i instrument kojem je nadodano glazbalo poput *šurli* (*piva*) ili *duplih mišnjica*. Vezivanje *šurli* na *mih* nešto je rjeđe, no takvu praksu koriste Talijani u Galižani. Tu su i *duple mišnjice* kao gotovo zaboravljeno glazbalo koje se nekada više koristilo na Kršanštini i Labinštini, a koje je prije tridesetak godina

revitalizirao pok. Valter Primožić. Primožić ističe da nije naišao na podatak da se isto koristilo na *mihu*⁴², no to se ne može isključiti.

Dakle, *mih* predstavlja mješinu, najčešće, od janjeće ili jareće kože, a sadrži *kanelu sa zaletavcem* (nepovratni ventil) u koju se upuhuje zrak, *grljak* s instrumentom⁴³ i dva trščana piska jednojezička. Na svim se otvorima s unutarnje strane užetom zaveže otvorene rupe, kako ne bi dolazilo od ispuštanja zraka. *Grljak* se također uobičajeno vezuje s unutarnje strane, tako da zrak može proći preko piska u *mišnjice*, a isto se primjenjuje kod *kanele* gdje se napuhuje mješinu. Zanimljivo je to što su nekada svirači često uz sviranje i pjevali (*taronjkali*), što je danas rjeđa praksa.

Slika 3. *Mih s mišnjicama*

(Izvor: Valter PRIMOŽIĆ – Branimir ŠAJINA, *Vrime je... nasluhajmo...zasopimo... zakantajmo*, Kršan 2007., str. 52.)

Kod *miha* je zanimljivo to što može biti izrađen od različitih materijala. Franko Kos je svojim vrlo mladim učenicima nerijetko znao napraviti *meh* od *kunelića*, kako bi lakše upuhivali zrak u manju „vreću“, a Noel Šuran je u eksperimentu napravio improviziranu mješinu od zračnog koluta, tzv. *luftića* (slika 4), a koja je predstavljena na Milanskom tjednu dizajna 2021. U oba slučaja mješina nije utjecala na izvedbu svirača pa se može reći da se u budućnosti može očekivati primjena različitih umjetnih materijala za izradu mješine, što je već dugo prisutno, posebno diljem Europe.

⁴² Valter PRIMOŽIĆ – Branimir ŠAJINA, *Vrime je... nasluhajmo...zasopimo... zakantajmo*, nav. dj., str. 56.

⁴³ Kao što je prethodno objašnjeno, na mijehu se može svirati različitim instrumentima, poput *mišnjica*, *šurli*, *duplih mišnjica*, ovisno o tome koje se glazbalo veže na mješinu.

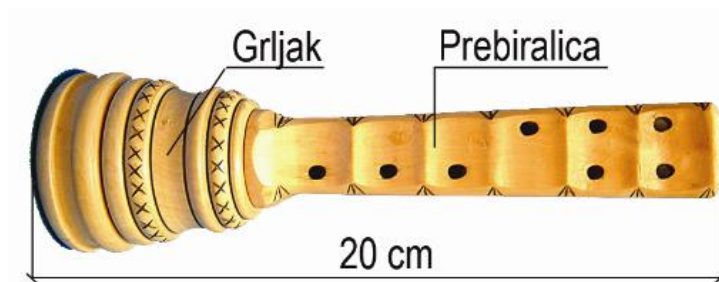

Slika 4. Vegetarijanski mih

(Izvor: Pogledaj.to, *Kako izgledaju dizajnirani hrvatski praznici?*, <https://pogledaj.to/oblikovanje/kako-izgledaju-dizajnirani-hrvatski-praznici/>, 17. svibnja 2022.)

2.5.2.1. Mišnjice

Kao što je prethodno istaknuto, *mišnjice* (slika 5) predstavljaju dominantni tip glazbala koji se koristi na *mihu*. Danas postoje brojni vrsni svirači na *mišnjicama*, ali najčešće sviraju na *mihu* jer tada svirač lakše kontrolira količinu upuhanog i potrošenog zraka te može duže svirati. Kada svirač svira direktno na *mišnjicama*, tada je sviraču smanjen kapacitet jer prilikom jedne dionice potroši većinu zraka, a što u prilikama duže svirke opterećuje *sopca* bez kondicije.

Slika 5. Mišnjice

(Izvor: Valter PRIMOŽIĆ i Branimir ŠAJINA, *Vrime je... nasluhajmo... zasopimo... zakantajmo*, Kršan 2007., str. 59.)

Mišnjice su napravljene od jednog komada drva i dvocijevno su glazbalo s dva piska jednojezička. Uobičajeno trščana, no, zanimljivo je da sve više svirača pribjegava korištenju umjetnih materijala, koji su trajniji i otporniji na vremenske prilike pa se manje raštimađu (npr. plastični piskovi s karbonskim jezičcima). Autor rada preferira umjetne piske i zbog kvalitete

zvuka (slika 6). Na vrhu instrumenta nalazi se *grljak* koji služi za direktno upuhivanje zraka u instrument. Istovremeno služi zaštiti piskova, a time i deformaciji zvuka. S lijeve strane nalazi se pet *škuljica*, a na desnoj tri. Najčešća dužina *prebiraljke* kreće se od 135 do 200 mm, a o čemu ovisi tonaliteta instrumenta.⁴⁴

Slika 6. *Mišnjice* s umjetnim piskima od plastike i karbonskih vlakana

(Izvor: fotografija autora, 2022.)

2.5.2.2. *Šurle* ili *pive*

Šurle su dvocijevno glazbalo (slika 7) s *piskima* klarinetskog tipa. Cijevi su heteroksilne i zasebno se umetnu u *grljak*. S lijeve strane *prebiraljke* nalazi se četiri, a s desne tri *škuljice*. Tehnika sviranja ista je kao kod *volarica* i *duplih mišnjica*, što odgovara odnosima pjevanja u tzv. *tercama*. Dodatna *škuljica* nalazi se u razini palca desne ruke i također služi sviranju⁴⁵, no postoje i varijante bez dodatne rupe. Manje je prisutno među sviračima Labinštine, no nekolicina svirača ih posjeduje i povremeno koristi. *Šurle* ili *pive* kod Talijana u Galižani u pravilu se vezuju na mješinu. Također, piski su kao i kod *mišnjica* trščani jednojezički ili od umjetnih materijala.

Slika 7. *Šurle*, *pive*, *tutule*, *svirale* ili *male roženice*

(Izvor: EMI, *Šurle*, <http://www.iti-museum.com/hr/instrumenti/surle>, 2. ožujka 2022.)

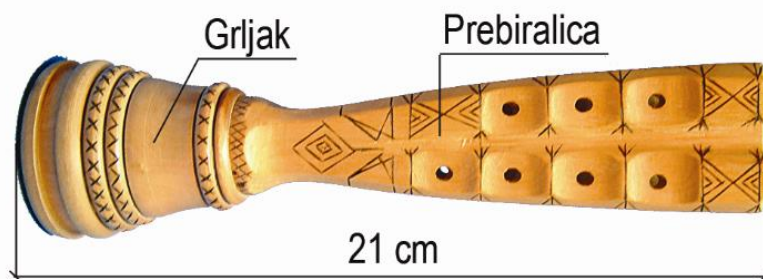
⁴⁴ Mario BULETIĆ – Dario MARUŠIĆ, *Istarski tradicijski instrumenti : iz fundusa Etnografskog muzeja Istre*, Pazin 2014., str. 38.-58.

⁴⁵ Isto, str. 60.

2.5.2.3. Duple mišnjice

Duple mišnjice (slika 8) pripadaju skupini instrumenta koji posjeduju i koristi mali broj svirača. U prošlosti su, prema sjećanju starijih svirača, bile vrlo prisutne na Labinštini, za razliku od *šurli*. Na Kršanštini su *šurle* stigle u novije vrijeme, dok su *duple mišnjice* gotovo nestale. Radi se o sličnom instrumentu, no kod *duplih mišnjica* je *prebiraljka* izrađena je od jednog komada drva. Koriste se *piske* klarinetskog tipa (jednojezičke), a dužina *prebiraljke* je gotovo jednaka kao kod *šurli*. Valter Primožić ističe da je osim vizualne razlike, različito i štimanje instrumenta.

Duple mišnjice se štima križno, što im omogućuje sviranje u dvije intonacije, a *šurle* paralelno.⁴⁶ Na Kršanštini ih je rekonstruirao pok. Valter Primožić, a na Barbanštini Alfonso Konović. Na vrhu instrumenta nalazi se grljak koji i u ovom slučaju služi direktnom upuhivanju zraka. Naravno, može ih se vezati na mješinu zbog korištenja prednosti akumulacije zraka.

Slika 8. *Duple mišnjice*

(Izvor: Valter PRIMOŽIĆ i Branimir ŠAJINA, *Vrime je... nasluhajmo...zasopimo... zakantajmo*, Kršan 2007., str. 57.)

2.5.3. Volarice, dvojnice, vidalice, svirale, duplice ...

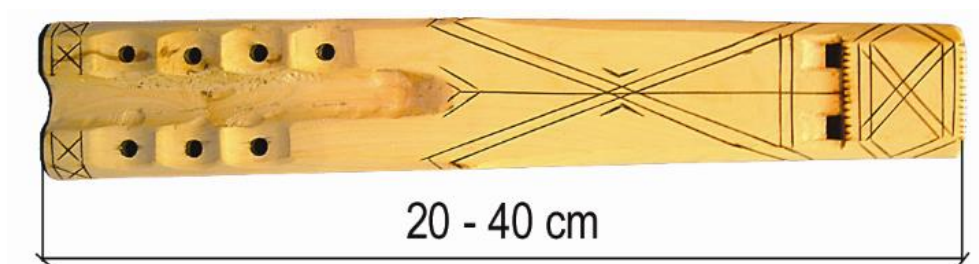
Ovo su samo neka od imena koje se koristi za *volarice* (slika 9). One pripadaju skupini dvocijevnih monoksilnih labijalnih glazbala izrađenih od jednog komada drva.⁴⁷ S desne se strane na *prebiraljci* nalazi četiri, uz dodatnu pod palcem, a s lijeve strane tri *škulje* za *prebiranje*. Tehnika sviranja je ista kao kod *šurli* i *duplih mišnjica*, no one su tišeg i nježnijeg

⁴⁶ Valter PRIMOŽIĆ – Branimir ŠAJINA, *Vrime je... Nasluhajmo...Zasopimo... Zakantajmo*, nav. dj., str. 55.-56.

⁴⁷ Mario BULETIĆ – Dario MARUŠIĆ, *Istarski tradicijski instrumenti : iz fundusa Etnografskog muzeja Istre*, nav. dj., str. 28.

zvuka. One vrsnih izrađivača imaju mogućnost sviranja na četiri različita načina i to u višoj i nižoj oktavi te kombinirano⁴⁸, a to se postiže prilagodnom piskova.

Radi se o solističkom glazbalu koje su u prošlosti rado koristili pastiri kod čuvanja stada, a melodija je pozitivno utjecala na *blago*. U nedostatku drugih glazbala, mogu pratiti ples i usprkos tišem zvuku. Neki svirači istovremeno imaju praksu i *njurgat va instrument* (npr. Josip Lazarić Jeroš, Mene Markulin i drugi).⁴⁹ Marušić ističe da su *volarice* zapadno-balkanskog tipa⁵⁰, što se potvrđuje brojnim sličnim glazbalima na tom prostoru. Koriste se na istarskom prostoru te na otoku Krku.

Slika 9. *Volarice*

(Izvor: Valter PRIMOŽIĆ i Branimir ŠAJINA, *Vrime je... nasluhajmo...zasopimo... zakantajmo*, Kršan 2007., str. 48.)

2.5.4. Sopelica

Sopelica je *jednocjevna labijalna svirala* sa šest *škuljica* za *prebiranje* i dodatnom pod palcem, a tijelo instrumenta napravljeno je od jednog komada drva (slika 10). Pisak predstavlja umetnuti brid na vrhu cijevi *sopelice*, koji pomoću uskog kanala, uslijed strujanja zraka i udaranja u četvrtasti brid gornjeg otvora, proizvodi zvuk.⁵¹ To je glazbalo slično blok flauti s tim da je, uglavnom, štimano netemperirano, po uzoru na ostale srodne narodne instrumente i jedno je od najjednostavnije tehnički izvedenih. Gotovo je sigurno da se u prošlosti izrađivalo iz trstike, uz dodavanje brida za proizvodnju zvuka. Kod sviranja se koristi pet *škuljica* za sviranje, a posljednja daje zvuk prethodnoj. Prikladna za početak učenja tradicijskih glazbala i

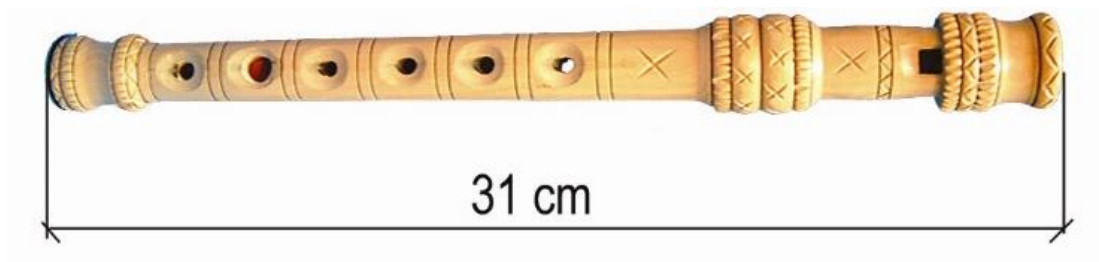
⁴⁸ Valter PRIMOŽIĆ – Branimir ŠAJINA, *Vrime je... nasluhajmo...zasopimo... zakantajmo*, nav. dj., str. 47.

⁴⁹ istovremeno pjevušenje u instrument uz sviranje.

⁵⁰ Dario MARUŠIĆ, *Piskaj, sona, sopi: svijet istarskih glazbala = Universo degli strumenti musicali istriani*, nav. dj., str. 86.

⁵¹ Mario BULETIĆ – Dario MARUŠIĆ, *Istarski tradicijski instrumenti: iz fundusa Etnografskog muzeja Istre*, nav. dj., str. 20.

autor je koristi upravo u tu namjenu. Usprkos jednostavnosti, na *sopelici se* može izvoditi virtuoznu glazbu.

Slika 10. *Sopelica*

(Izvor: Valter PRIMOŽIĆ i Branimir ŠAJINA, *Vrime je... nasluhajmo...zasopimo... zakantajmo*, Kršan 2007., str. 50.)

2.5.5. *Dupla sopelica (dvojnica sopelica)*

Dupla sopelica ili *dvojnica sopelica* predstavlja glazbalo dvaju spojenih *sopelica* (slika 11). Tehnički je izvedena poput *sopelice*, ali se u gornjem dijelu tijela *prebiraljka* spaja u zajednički usnik koji je isti kao kod *volarica*. To je instrument novijeg vremena i evidentno potvrđuje živost istarskog dvoglasja. Zasluge pripadaju Alfonsu Konoviću (1939.) iz Jurićevog Kala, poznatom barbanskom glazbeniku i izrađivaču instrumenata od 2000. Konović je smatrao da je zanimljivije kada glazbala sviraju u paru pa je izradio *duple sopelice*, znao bi reći, poboljšane kvalitete i zvuka. Autoru rada ovo je jedno od dražih solističkih glazbala, a izradio ga je upravo Alfonso Konović.

Slika 11. *Dupla sopelica*

(Izvor: fotografija autora, 2022.)

2.5.6. Cindra

Cindra, odnosno dvožičana tamburica, jedino je kordofono glazbalo iz tradicije istarskog dvoglasja (slika 12). Posjeduju je brojni svirači, no specifična je za područje Ćićarije i to kao pratnja za ples ili pjevanje. Predstavlja solističko glazbalo kojem su *pragovi postavljeni na jednakoj udaljenosti jedan od drugoga*, a u Istri je vjerojatno prisutno od 16. stoljeća, ističe Marušić.⁵² Napravljena je od jednodijelnog izrezbarenog komada drva i gornje pričvršćene rezonantne ploče, 12 pragova, dvije žice i metalnih vijaka za zatezanje žica.⁵³ Danas na Ćićariji *cindre* izrađuje Miro Šverko iz Lanišća i to najčešće od javora, kaže Šverko. Cindra se također svira i u Žejanama, obližnjem selu u Primorsko-goranskoj županiji i to za potrebe KUD-a „Žejanski zvončari“.⁵⁴ Svirač Cvetko Doričić (rođ. 1941.) autoru je pričao da su u obitelji prije Drugog svjetskog rata posjedovali dvije *cindre* koje su izgorjele u kući, a za potrebe društva je *tamburicu* napravio sam po uzorku starijeg primjerka.⁵⁵ U kontekstu živosti tradicije, vrijedno je spomenuti električnu *cindru* koju je izradio Danijel Paulović - Cerovlje, prema ideji Noela Šurana, od metalne kutije Milka čokoladnih pralina kojoj su dodani ostali drveni dijelovi (slika 13).

Slika 12. Cindra

(Izvor: Mario BULETIĆ – Dario MARUŠIĆ, *Istarski tradicijski instrumenti: iz fundusa Etnografskog muzeja Istre*, Pazin 2014., str. 38.-58.)

⁵² Dario MARUŠIĆ, *Piskaj, sona, sopi: svijet istarskih glazbala = Universo degli strumenti musicali istriani*, nav. dj., str. 66.

⁵³ Mario BULETIĆ – Dario MARUŠIĆ, *Istarski tradicijski instrumenti: iz fundusa Etnografskog muzeja Istre*, nav. dj., str. 100.

⁵⁴ Igor DORIČIĆ, *Polka - cindra - Cvetko Doričić*, <https://www.youtube.com/watch?v=V2zdzq2hhavQ>, (20. svibnja 2022.)

⁵⁵ Kazivanje Cvetka Doričića (rođ. 1941.) iz Žejana, 2015.

Slika 13. Električna *cindra*

(Izvor: Noel ŠURAN, "Etno-glazbeni performansi ili stvaranje i sviranje na čudnim glazbalima", *Kazalište*, vol. XVIII, br. 63/64, 2015., str. 89.)

3. GRADITELJI NARODNIH INSTRUMENATA

Pisati o izrađivačima narodnih glazbala uvijek je zanimljiv pothvat, naime oni su najbolji poznavatelji tajni narodnih glazbala i narodne glazbe. I u slučaju istarskih prilika graditelji su nerijetko vrsni poznavatelji te mahom izvrsni svirači i pjevači. Ipak, tvrdnju treba uzeti s rezervom jer na terenu imamo različite situacije. Od graditelja aerofonih glazbala u istarskom dvoglasju autor je imao prilike susresti se, a s većinom od navedenih i surađivati. To su Martin Glavaš (Pula), Valter Primožić (Kršan), Franko Kos (Kapelica), Karlo Špada (Špadići), Alfonso Konović (Jurićev Kal), Marijan Orlić (Kras), Silvano Bulić (Sveta Katarina), a od graditelja kordofonih glazbala u istarskom dvoglasju Miro Šverko (Lanišće). Temeljem osobnih iskustava, kvalitetom aerofonih glazbala posebice se izdvajaju Valter Primožić, Martin Glavaš i Bruno Učkar za istarske *sopela* te ostala glazbala, Franko Kos za *mišnjice* i *mih*, Alfio Konović za *duple sopelice* te Marijan Orlić za *krčke sopile*, a od kordofonih glazbala Miro Šverko iz Lanišća. Ipak, prema dostupnim informacijama najcjenjeniji izrađivač istarskih glazbala je Ivan Fonović Zlatela (1868.-1947.) iz Lazarići na Kršanštini.

3.1. Ivan Fonović Zlatela

Ivan Fonović Zlatela (1868.-1947.) rodio se 1868. u selu Lazarići gdje je živio, radio i proveo cijeli svoj život. Bio je pravi znalac i meštar od *driva* (slika 14). Po zanimanju je bio *marangon*⁵⁶, a zanat je naslijedio u obiteljskom okruženju, od oca Ivana i djeda Tomaža. Umijeće gradnje narodnih glazbala izučio je od oca i djeda, a usavršio samostalno. U radionici *poli Velih Zlateli* izrađivao je različite uporabne predmete poput *bukola*, *flaške*, *bučka*, *barilice*, *barile*, *klondre*, *karetića*, *karatela*, *vašela*, *bačvi*, *tina*, *brenti*, *uharica*, *čabori*, *njatve*, *kasela*, *starića* itd., no najpoznatiji bio je kao izrađivač *sopela* i drugih narodnih glazbala.⁵⁷ Iz cijele Istre bi svirači pješice dolazili u Lazariće u želji da kupe *sopela* i druga glazbala. To je autoru ispričao vrsni *roženičar* pok. Petar Orlić (rođ. 1930.-ih), koji je posjedovao Zlatelinu *sopelu*, a nju je njegov *did* kupio kod Zlatele.⁵⁸ Renato Pernić ističe da je u Lazariće na poduku pješice dolazio Blaž Bančić iz Folići na Žminjštini te Antun Rudan Domčić iz Rudani, ali i najbolji

⁵⁶ Stolar.

⁵⁷ Valter PRIMOŽIĆ – Branimir ŠAJINA, *Vrime je... nasluhajmo...zasopimo... zakantajmo*, nav. dj., str. 123.

⁵⁸ Kazivanje Petra Orlića (rođ. 1930.-ih) iz Bankovića, 2012.

svirači poput Dinke Miletića - Mene Markulina.⁵⁹ *Ive Zlatelov* je osim *sopela* izrađivao *mišnjice*, *mih*, *duple mišnjice* i *volarice*, a njegova se glazbala nalaze diljem svijeta, ponajviše kod iseljenika. Veliku pažnju pridavao je kvaliteti drva pa se od starijih mještana može čuti kako je danima obilazio šumu u potrazi za najboljim materijalom. Najviše je glazbala izradio od *busula*⁶⁰ i *šestilja*⁶¹, a upravo je *busul* jedno od najcjenjenijih drva za izradu narodnih glazbala. Radi se o spororastućem grmu uspravnog rasta koji naraste do četiri metra visine. Vrlo je tvrd, težak i dugog životnog vijeka, do čak 600 godina te se koristi za izradu različitih instrumenata.⁶²

Slika 14. Ivan Fonović Zlatela

(Izvor: arhiva KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“, 2002., obrada autora, 2022.)

⁵⁹ Renato PERNIĆ, *Meštri, svirci i kantaduri*, Buzet 1997., str. 104.-109.

⁶⁰ Šimšir ili zelenika.

⁶¹ Makljen.

⁶² Plantea, *Šimšir*, <https://www.plantea.com.hr/simsir/> (21. svibnja 2022.)

Glazbala je izrađivao na priručnom *tornaduru*⁶³ koji je koristio i njegov otac, a za pokretanje je koristio usluge pomoćnog radnika koji bi vrtnjom kotača pokretao glavno vreteno. Kasnije je nabavio moderniji tokarski stroj koji se pokretao pedaliranjem nogu te se pomoću *ekscentra, zamašnjaka i remena postizalo kružno kretanje glavnog vretena uz pogodan broj okretaja za tokarenje* pa više nije trebao pomoćnika. Novim je strojem izrađivao još preciznija glazbala.⁶⁴ Pravio je glazbala različitih dužina pa se može reći da se prilagođavao dostupnim komadima drva. Usprkos tome kvaliteta zvuka bila je najviša, a postizao ju je preciznim bušenjem unutarnje konusne rupe te rupica na *prebiraljki*. Stariji svirači ističu da su njegove sopele (slika 15) bile izuzetne i karakterističnoga zvuka, a isto ističe i vrsni sopac mlađe generacije Marino Matošić iz Ružići koji je na njima imao prilike svirati. Kada god je to bilo moguće, prebiraljke su izrađivane od *busula*, a uslijed eventualnog nedostatka, *lijak* je izvođen od srodnog kompaktnog drva. Njegove sopele karakteristične su po tome što su *kanele* velike sopele izbušene s pet rupica, a koje daju šest tonova, dok su kod većine drugih izrađivača sa šest rupica za sviranje. *Mića sopela* je kao i kod drugih izrađivača sa šest, a za sviranje se koristi pet *škuljica*. Također, središnji dio *vele sopele* čini karakteristična bačvica, dok je kod drugih proizvođača, osim s Labinštine, nema. Zlatelinim stopama, posebice što se *sopela* tiče, devedesetih je godina prošlog stoljeća krenuo Valter Primožić, a kasnije su sličnu tehniku izvedbu koristili Franko Kos iz Kapelice i Silvano Bulić iz Svete Katarine.

Uz *barba Iveta Zlatelovega* se vežu brojne uspomene upisane u memoriji naroda pa je do današnjih generacija prenesena informacija da je Zlatela svirao i u Beču, caru Franji Josipu. Iako o tome nema pisanih tragova, ondašnjem je predsjedniku KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“, Valteru Primožiću, tadašnja ravnateljica Etnografskog muzeja Istre prenijela informaciju o postojanju austrijskih dokumenata o običaju *pirovanja* na području Kršanštine, koje je zapisao prof. dr. Ludwig Karl Moser prema svjedočenju kršanskog župnika vlč. Antona Zidarića. Navedena je informacija potvrdila brojna saznanja prenesena usmenom predajom s koljena na koljeno. Prema zapisu, u *ZEITSCHRIFT FÜR ÖSTERREICHISCHE VOLKSKUNDE* pod nazivom *BEVÖLKERUNGSGRUPPEN DES KÜSTENLANDES*, prof. dr. Ludwiga Karla Mosera, objavljenog 1909. na 60. obljetnicu vladavine cara Franje Josipa na čelu Carske Austrije, u Beču je 12. lipnja 1908. održan *KAISER HULDIGUNGSFESTZUG* (Svečanost

⁶³ Tokarski stroj.

⁶⁴ Valter PRIMOŽIĆ – Branimir ŠAJINA, *Vrime je... nasluhajmo...zasopimo... zakantojmo*, nav. dj., str. 123.

polaganja zakletve vladaru), odnosno mimohod naroda tadašnje monarhije u kojem su sudjelovale etničke skupine iz svih pokrajina ondašnje države, osim Bosne i Češke.⁶⁵ U mimohodu je sudjelovalo 12 000 ljudi u povorci dugoj osam kilometara, a sve je pratilo 500

Slika 15. Zlateline sopele u Americi
(Izvor: arhiva KUD-a Ivana Fonovića Zlatele,
2007.)

000 gledatelja. Uvjet za sudjelovanje bio je taj da sve skupine budu odjevene u sačuvane originalne narodne nošnje svog zavičaja uz prikaz narodnog običaja. Prof. dr. Ludvig Karl Moser bio je član Odbora za organizaciju svečanosti i preuzeo se organizacije dolaska skupina iz tadašnjeg austrijskog Primorja. Iz pokrajine Istre su u Beč stigle četiri organizirane skupine raznih narodnosti. Predvođena župnikom vlč. Antonom Zidarićem iz Kršana, rodom iz Lindara, jedna od njih bila je skupina istarskih Hrvata s područja Kršana, Čepića, Šumbera, Svete Nedelje i Župe Labin, koja je brojala 27 osoba.⁶⁶ Kako su predstavljali svatovsku povorku, pretpostavlja se da su je predvodili Ivan Fonović Zlatela iz Kršana i Grgo Kos Nosković iz Šumbera na *velim sopelama*, što nije zabilježeno, ali je informacija prisutna prema svjedočenju starijih mještana. Isto prenosi i Renato Pernić u knjizi *Meštiri, svirci i kantaduri*. Ivan Fonović Zlatela bio je vrsni svirač, pjevač i izrađivač narodnih glazbala na

svom ručno izrađenom tokarskom stroju te prava zvijezda ondašnjeg vremena Kršanštine, ističu stariji svirači Labinštine.

⁶⁵ Valter PRIMOŽIĆ, *Kršonski pir - Kulturno umjetničko društvo „Ivan Fonović Zlatela“*, Kršan, 2006., str. 3.

⁶⁶ Na istome mjestu.

Izuzetni svirač i pjevač iz Šumbera, Ivan Klapić Sopčić (1912.-1998.) je Valteru Primožiću 1995. ispričao: *sopela prva su bila poli Lazarić, zlatelske. Prva od cele Istri, ja moren i saki, reć, najprve sopela su bila poli Lazarić. Zlateli, to su bili stručnjaki od vajk. Oni su dosti svaće prepeljali, koliko hi ja znon, koliko svaće su prepeljali. Oni su sopli koliko god ćeš, ma ku ćeš za kantat, ma kuko god ćeš, to su bili svirači. Zlateli su tuka bili prvi i kako prvaki su sopli. Od Zlateli su delali sopele i od njih je krenulo, nanke Mene Markulin, nego pokle, kašnije, kapiš. I Šumberci su pokle, kašnije dobili sopela. Od Zlateli je se krenulo, oni su sopli vajka po pirah, ma, dokle su oni sopli kadi si ti moga sos, Zlateli su si iskali. To je krenulo od njih, bi reka niki, oni su bili prvi na čelu, pokle se to pomalo, znaš, preširilo pa je poče Mene Markulin. I Mene je zno da su Zlateli najprvi počeli i to su bili majstori za supela delat. To su bili maheri mali moj. Oni su znali konte, kako se drivo cipa, kako je koren, kako gre školja, oni su znali se. Bili su stručnjaki i gotovo, nema tu ča. Kako zlatelki hi ni bilo. Ja, to se pametin, ja san dosta tega i pravo i vidi, kako to hodi, kako to funkcijono. Va Beč, po sen su hodili, Zlateli su pasali celu Europu, oni su bili poznati ljudi. Kad god je bila kakova fešta, državni blagdan, Zlateli su bili iskat. To ti je prova istina, oni su bili ljudi poznati i sposobni.*⁶⁷

Prilikom boravka u Beču, vlč. Anton Zidarić je prof. Ludvigu Karlu Moseru, istraživaču kulture i etnologije, iz hobija, ispričao svadbene običaje, običaje krštenja te opisao narodne nošnje tog kraja.

Inicijativom KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ te uz podršku Općine Kršan, na rodnoj je kući *velega majstora i sopca*, povodom obilježavanja blagdana sv. Antona, zaštitnika župe Kršan, 1998. svečano postavljena spomen-ploča (slika 16). Izveden je prigodni program u kojem su sudjelovali brojni istaknuti narodni svirači i pjevači ovog kraja. Tada se autoru u sjećanje urezalo poštovanje starijih *sopaca* i *kantadora* na spomen Ivana Fonovića Zlatele. Posebice su se isticali Čedomir Licul, Josip (*Bepo*) Lazarić Jures, Ivan Klapić Sopčić, Josip (*Bepi*) Fonović Zlatela i drugi. Isticali su da je Zlatela bio najveći i najbolji i kako su sretni što su pozvani na postavljanje spomen-ploče. Za tu je potrebu na spomen-ploču ispisani stihovi *taronjke* „*sve sopele su dobre zlatelke su najbolje, kada one zasopu svi smo dobre volje*“ koju je osmislio i uz *mih* znao zapjevati Josip (*Bepi*) Fonović Zlatela iz Labina, vrsni mišnjičar i istinski nositelj tradicije. *Bepi* je uvijek s ponosom isticao da je iz roda *Zlatelovih*.

⁶⁷ Arhiva KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, 2003., CD 05 - *Konte od jedanput - 1*, 2003. Snimljeno u Šumberu 1995. (Demo izdanje)

Slika 16. Spomen ploča Ivanu Fonoviću Zlateli na rodnoj kući

(Izvor: arhiva KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ iz Kršana, 1998.)

3.2. Miro Blažina Pikutar

Miro Blažina Pikutar (1905.-1976.) iz Marčane (slika 17) pripada najcjenjenijim izrađivačima narodnih instrumenata. Tradiciju izrade je, također, kao i Zlatela, naslijedio od oca Mate. U kasnijoj se dobi zainteresirao za narodna glazbala i narodnu pjesmu, a sviranju ga je podučio otac, s kojim je i svirao. Prije odlaska u mirovinu počeo je istraživati narodne instrumente jer mu je bila potrebna nova *roženica*. Kasnije ju je sam napravio. Uvidjevši da je izradio kvalitetno glazbalo, nastavio je s njihovom izradom i proizvodio ih do kraja života. Poznat je kao jedan od rijetkih narodnih svirača i izrađivača koji je poznavao note, a kao vrsni poznavatelj bio je učitelj i prenositelj istarskog dvoglasja, dugogodišnji član Odbora narodne glazbe i plesa Istre te član ocjenjivačke komisije na istarskim smotrama. Glazbala je izrađivao na starom *tornu* s nožnim pogonom.⁶⁸

⁶⁸ Mario BULETIĆ – Dario MARUŠIĆ, *Istarski tradicijski instrumenti: iz fundusa Etnografskog muzeja Istre*, nav. dj., str. 106.

Slika 17. Miro Blažina Pikutar

(Izvor: EMI, *Miro Blažina - Pikutar*, <http://www.iti-museum.com/hr/graditelji/author/7/miro-blazina-pikutar/>, obrada autora, 2. lipnja 2022.)

3.3. Martin Glavaš

Martin Glavaš (1923.-2011.) iz Pule, rodom s Barbanštine iz sela Bičići, jedan je od najkompetentnijih izrađivača, svirača i pjevača svog vremena, a vlastiti je talent razvijao od najranijih dana (slika 18). Kao dijete je svirkom na *mišnjicama* kratko vrijeme čuvajući stoku, a s braćom Blažom i Ivom od dječje je dobi istraživao narodnu glazbu. Naravno da je uporište imao u obitelji koja je potaknula interes za narodnu glazbu. Isto se ne može reći i za izradu narodnih glazbala, s kojom je započeo po odlasku u mirovinu 1972.⁶⁹ Godine 1950. doselio se u Pulu, gdje se zaposlio u brodogradilištu Uljanik, a gdje je prije umirovljenja, uz pomoć vrsnog tokara Brune Učkara (rođ. 1948.) dao izraditi *roženice* na preciznom tokarskom stroju, a da bi po samom odlasku u mirovinu započeo s redovitom izradom narodnih glazbala. Između

⁶⁹ Renato PERNIĆ, *Meštri, svirci i kantaduri*, nav. dj. str. 128.-129..

ostaloga, Bruno Učkar je Glavašu napravio potrebni alat za izradu instrumenata. Glavaš je izrađivao sva aerofona narodna glazbala, a inspiraciju je pronalazio u Pikutarovim instrumentima. Poznat je kao vrsni *sopac* i *kantadur*, i to u paru s bratom Blažom i/ili Josipom Jelčićem *Slavićem*, s kojima je najviše nastupao. Navedeni trojac zaslužuju istinsko divljenje kao rijetko koji izvođači narodne umjetnosti. Njihova virtuoznost i poigravanje melodijama i danas je nedostižna brojnim sviračima, a ukupnost dojma pojačavala je njihova blaga narav i vedar duh. Bio je, uistinu, jedan od omiljenih i najistaknutijih svirača južne Istre. Isto se može reći za njegove *kumpanje*, istinske zaljubljenike i nositelje žive tradicije istarskog dvoglasja. Martinove *roženice* i danas su vrlo cijenjene i koriste ih brojni istarski izvođači. Buletić i Marušić s pravom ističu da je već za života postao legenda.⁷⁰

Slika 18. Martin Glavaš

(Izvor: EMI, *Martin Glavaš*, <http://www.iti-museum.com/hr/graditelji/author/3/martin-glavas/>, 8. lipnja 2022.)

⁷⁰ Mario BULETIĆ – Dario MARUŠIĆ, *Istarski tradicijski instrumenti: iz fundusa Etnografskog muzeja Istre*, nav. dj., str. 107.

3.4. Valter Primožić Stiskarjev

Valter Primožić (1953.-2013.) iz Kršana jedan je od najcjenjenijih izrađivača tradicijskih instrumenata mlađe generacije. Cijeli život proveo je u rodnom Kršanu, u selu Lazarići u ranijoj dobi te kasnije na Pristavu. Devedesetih je godina prošlog stoljeća, s obzirom na to da je bio tokar, došao na ideju izraditi suvenire, odnosno dostojne replike Zlatelinih glazbala. Studiozno je pristupio ideji te je prethodno obavio fotografiranja preostalih glazbala, njihovih mjerenja i skiciranja. Da bi u tome uspio, prethodno je kontaktirao narodne svirače iz okolice, ali i one za koje su mu ispričali da u obitelji posjeduju „zlatelke“. Istovremeno je sa sviračima obavio intervju, što ga je dodatno zainteresiralo za narodnu kulturu. Kasnije je ta građa bila od iznimne vrijednosti u revitalizaciji svirke i pjesme Kršanštine. Prvotna mu je namjera bila izraditi suvenire koje je bi izložio u obiteljskoj kući, no pokazalo se da je napravio vrijedna glazbala, što ga je potaknulo na daljnji angažman.

Ubrzo je nabavio brojna svrdla, specijalne alate i tokarski stroj te je osposobio radionicu u prizemlju obiteljske kuće (slika 19). Primožić je autoru u više navrata pričao o svojoj mladosti i životu u Lazarićima, svirci i pjesmi *Iveta Lazarića Šimona* i njegove *fameje*. Primožić je u mladosti, do 1968. kada je *fameja* Lazarić (Šimoni) emigrirala u Ameriku, redovito slušao svirku *na sopelah*, *konte na tonko i debelo*, svirku dijatonske harmonike u kombinaciji sa *sopelom*, a imao je priliku i svirati na *sopelema*. Odlaskom *Šimona* u Ameriku, svirka i pjesma je utihnula. Znao bi reći kako ga je od oduvijek privlačila narodna glazba, no slijedom okolnosti, u mladosti nije imao priliku baviti se njome. Vrijeme je to kada je narodna glazba na Kršanštini gubila na važnosti. Kasnije se okrenuo zabavnoj i rock glazbi te je za vlastite *gušte* znao svirati na harmonici i gitari.⁷¹ Krasila ga je nevjerojatna upornost, strpljenje, preciznost i te je vrline ugradio u svoja glazbala koja su i danas cijenjena i tražena. Često je isticao kako duboko cijeni nesebičnost i dobrotu Martina Glavaša koji mu je otkrio brojne tajne i s kojim je prijateljevao do Glavaševe smrti. Od narodnih svirača iz bližeg okruženja posebice je surađivao s Đordanom Viškovićem Ukom iz Kršana, Čedomirom Liculom i Ivanom Klapčićem Sopčićem iz Šumbera te Josipom Lazarićem Juresom i Josipom Fonovićem Zlatelom iz Labina.

⁷¹ Kazivanja Valtera Primožića (1953.-2013.) iz Kršana, 2000.-2009.

Slika 19. Valter Primožić u radionici

(Izvor: arhiva KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ iz Kršana, 2000.)

Među navedenima, veliku je pomoć imao u Čedomiru Liculu koji je posjedovao „zlatelke“ i izrađivao dvotršćane piske te Đordanu Viškoviću, sviraču iz Trgeta, nastanjenom u Kršanu, koji mu je pomagao uštímavati instrumente. Višković je autoru više puta kazao da je to što je Primožić napravio ravno čudu, a pritom je posebice navodio kvalitetu i zvuk glazbala, njihovu tehničku preciznost te ukrašenost.⁷²

⁷² Kazivanje Đordane Viškovića (rođ. 1939.) iz Veljaki, 2000.-2013.

Zaslужan je za revitalizaciju i unaprjeđenje Zlatelinih instrumenata, posebice *sopela*, *mišnjica* (*mihova*) i *volarica*. Kasnije je izrađivao i druge instrumente poput *šurli* ili *sopelica*, koje u prošlosti nisu bile prisutne na području Labinštine. Revitalizirao je *duple mišnjice*, glazbalo slično *šurlama*, koje su se u prošlosti svirale na Labinštini, a danas ih se tek rijetko može vidjeti. Također, izrađivao je i dijatonski klarinet središnje Istre, gotovo zaboravljeno glazbalo⁷³ te druge narodne instrumente iz različitih dijelova domovine. Kao graditelj je, osim zbog iznimnog doprinosa revitalizaciji i povećanju kvalitete glazbala, posebice zanimljiv po tome što je shvaćao potrebu standardizacije istarskih narodnih instrumenata. Naime, poznato je da je svako istarsko narodno glazbalo jedinstveno za sebe, a Primožić je s pomoću posebnih uređaja namjeravao ugađati i raditi standardizirana glazbala, no u tome ga je, nažalost, spriječila bolest. Osim navedenoga, ostavio je nemjerljiv doprinos u KUD-u „Ivan Fonović Zlatela“, gdje je od 1997. do 2007. bio predsjednik društva i glavni kreator svih aktivnosti. Neumorno je istraživao i revitalizirao nematerijalnu i materijalnu baštinu Kršanštine. Zaslужan je revitalizaciju svirke, pjesme i plesa Kršanštine, rekonstrukciju narodnih nošnji i pokretanje brojnih aktivnosti i manifestacija KUD-a. Zbog velikog znanja i doprinosa, Primožić je i danas neprežaljani vođa i uživa iznimno poštovanje članova KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ te cijele zajednice. Naprosto, prava je šteta što nas je Primožić tako rano napustio jer imali smo još štošta za naučiti od njega.

3.5. Ostali graditelji narodnih glazbala

Za Labinštinu i Istru je od velike važnosti Franko Kos (rođ. 1943.) iz Kapelice kraj Labina, koji je osim po izradi instrumenata, posebice poznat kao dugogodišnji *sopac*, *kantador*, učitelj mladih svirača. Kos i njegova obitelj istinski su nositelji tradicijske glazbe. Danas pripada starijoj generaciji izrađivača te je ponajviše poznat kao izrađivač *mišnjica*⁷⁴ i *mihova*.⁷⁵ Naravno, izrađuje i druga glazbala, no među sviračima je najcjenjeniji po *mehovima*. Svirači znaju, ako trebaš *mih*, najprije valja zvati Franka Kosa. Pripada obitelji u kojoj se od davnina *soplo* i *kantalo*. Autoru rada je u više navrata izrađivao *mišnjice*, piske za *mišnjice*, a ispričao mu je da je prve *mešnjice stori s 12 let, aš mi otac i brat nisu oteli dat sopela*. Ta prava glazbala

⁷³ Mario BULETIĆ – Dario MARUŠIĆ, *Istarski tradicijski instrumenti: iz fundusa Etnografskog muzeja Istre*, nav. dj., str. 109.

⁷⁴ Mešnjice u Labinu.

⁷⁵ Meh u Labinu.

radio je od mekog drva, najčešće *smrekve*, i to tako da je *poli žico*⁷⁶ i *stori* unutrašnju rupu u instrumentu. Kako su u obitelji uzgajali kuniće, napravio si je mješinu od toga. Kada je ocu pokazao što je napravio, smilovao se i dozvolio mu posuđivanje *meha* i *sopele*. Kazao je da ga je otac, kada je shvatio da je zaljubljen u narodnu glazbu, uzimao u labinske *oštarije* gdje su *sopli* i *kantali*, što ga je neizmjereno radovalo. Tamo je usavršavao svoja znanja. Kos pripada generaciji svirača koji su kombinirali stara glazbala s novima. S 14 je godina *sopelom* pratio Ecia Juričića na harmonici i to najprije uvježbavši nekoliko *versi balona*, da bi kasnije prešli na zabavne melodije. Kos smatra da se tako pridonosi popularizaciji *sopele* i tradicijskih instrumenata, neovisno što se to nekima, poput Slavka Zlatića, nije dopadalo. S različitim je harmonikašima svirao na brojnim svadbama i prigodnim svečanostima diljem Istre. Dugo godina je *sopelom* pratio Ecia Juričića, Adriana Viškovića, Renca Kiršića, Silvana Škopca i druge harmonikaše.⁷⁷ Kao narodni svirač svirao je u različitim kombinacijama, ponajviše *sopela - meh*, na *vele sopele* te *vele sopele - meh*, a najviše s rođacima Eciom i Đordanom Kosom te Brunom Matošićem Balotom. Kao narodni pjevač najčešće je *kanto* uz suprugu Paolu Kos i *kumpanja* Brunu Matošića Balotu. Kao član Radničkog kulturno-umjetničkog društva „Rudar“ iz Raše nastupao je na brojnim manifestacijama diljem domovine i inozemstva, a u tri je navrata nastupao po Americi za istarske klubovima. Veliki doprinos ostavio je podučavajući mladež, a najistaknutiji među njima zasigurno su Diego Peršić, Antonio i Paolo Starčić, Ivo Gržinić, Matija Načinović, Mateo Kokot, Silvijo Barišić, Amneris Ružić Fornažar, Rafaela Blažina, Dino Blašković i drugi. Nažalost, tek rijetki među navedenima danas aktivno sviraju.

Iako je od najranijih dana istraživao i pokušavao napraviti narodne instrumente, aktivno se njima posvetio tek prije 25 godina, nedugo prije odlaska u mirovinu. Ističe da je napravio preko 220 *mehova*, od toga najmanje 20 od kože kunića, što je vrlo zahtjevan posao. Također, izradio je brojne *vele sopele*, *dvojnice* te glazbala po narudžbi iz drugih krajeva. Autoru je kazao da je više puta bio kod Martina Glavaša koji mu je nesebično prenosio svoje majstorske tajne.⁷⁸

Za otok Krk i Primorje od iznimne su važnosti majstori Vinko Trubić (1903.-1980.) i Ivan Radić (1910.-1996.) iz Gostinjska, Marijan Orlić (rođ. 1959.) iz Punta⁷⁹ te izrađivač *piski* Ivan Kraljić (1934.-2017.) iz Kornića. Krčki sopci ističu i Cvetka (Svetka) Ušalja (1937.-2019.)

⁷⁶ Zagrijanom žicom polako bi probijao unutarnju cijev drva, dok ne bi s jednog kraja probio na drugi kraj.

⁷⁷ Kazivanja Franka Kosa (rođ. 1943.) iz Kapelice, 2016. i 2022.

⁷⁸ Isto.

⁷⁹ Ivan PAVAČIĆ JECALIĆEV, *Počelnica za svirku sopela i kanat po starinsku*, Dobrinj 2011., str. 30.

iz Gabonjina i Mirka Hrvatića (rođ. 1950.) s Krasa. Sopci uvijek preferiraju određene izrađivače *sopila*, no uslijed dugogodišnjeg bavljenja tradicijskom svirkom i pjesmom, autor smatra kako su Ivan Radić (1910.-1996.) i Marijan Orlić (rođ. 1959.) najcjenjeniji izrađivači krčkih pučkih glazbala te od iznimne važnosti za nastavak postojanja tradicije gradnje pa i sviranja krčkih *sopila*. Naravno, uvelike su pridonijeli i sopci i učitelji krčkih škola sviranja na *sopilama* te folklorna društva.

Ivan Radić bio je *vrhunski sopac i graditelj sopela*, ističe Ivan Pavačić Jecalićev.⁸⁰ Izradio je preko dvije tisuće *sopila*, odnosno tisuću pari *sopila*, i to najčešće od javora i *žestile*, a prvi je koristio umjetne materijale (plastiku) za izradu prebiraljke. Stariji sopci svjesni su da ta inovacija donosi promjene, no unatoč tome mnogi su pribavili plastične *sopile*, koje su prodornija zvuka, a time i pogodnije za svirku na otvorenome. Primjerice, legendarni sopac Ivan Kosić (rođ. 1939.) najradije svira na takve *sopile* i ljubomorno ih čuva od sunca, u specijalno izrađenom kovčegu. Ivan Radić bio je neumoran u izrađivanju *sopila*, ali i kao performer. Na otoku je prvi poznati *sopac* za kojeg se zna da je počeo svirati na obje *sopile* istodobno. Shvaćao je da to nije uobičajena praksa otoka, no *tko umije, njemu dvije*. To je smatrao umjetnošću, a kako ona ne poznaje pravila, bila je opravdana. Smatrao je da bi bilo nekorektno na *piru* svirati sam, no za druge se prilike može, prenosi Tvrtko Zebec⁸¹, prema Jasni Galin.

Marijan Orlić Senkić (rođ. 1959.) iz Punta, nastanjen na Krasu, aktivni je izrađivač krčkih narodnih glazbala od 2000. S izrađivanjem je započeo iz ljubavi prema krčkom melosu, znao bi reći. Jedan od uzora bio mu je Ivan Radić, no nije imao prilike učiti od velikog *meštra*. Ipak, po Radićevoj je smrti od obitelji uspio posuditi alat na mjesec dana te je po uzoru na njega dao napraviti potrebni alat.⁸² Prepoznatljiv je i srdačan, kakve su mu i melodije. Po zanimanju je brodski mehaničar pa vjerojatno iz struke potječe preciznost njegovih glazbala. *Sopile* radi od drva *ulike* i *žestile* i navodi da su oba pogodna za glazbala, no *ulika* je mekana i masna s puno nepravilnosti, dok je *žestilu* teže obrađivati zbog tvrdoće materijala. U konačnici su oba drva vrlo kvalitetna za izradu glazbala. Osim *sopila* izrađuje i *dvojkinje*, koje se danas rijetko

⁸⁰ Na istome mjestu.

⁸¹ Tvrtko ZEBEC, *Krčki tanci : plesno-etnološka studija = Tanac dances on the island of Krk : dance ethnology study*, Rijeka 2005., str. 39.-40.

⁸² Kazivanje Marijana Orlića (rođ. 1959.) s Krasa, 2022.

može vidjeti na otoku. Instrumente ugađa isključivo po sluhu, a piske izrađuje od trstike. Na upit o broju izrađenih sopila, navodi da je teško precizirati, no vjeruje da ih je izradio preko tri stotine pari.⁸³ U svakom razgovoru s Marijanom isijava ljubav prema narodnoj glazbi i želja da se tradicija izrade *sopila* nastavi, jednako kao i *sopnja* i *kanat*. Danas je jedini izrađivač krčkih glazbala, a želi da se mlađe generacije zainteresiraju za izradu instrumenata, u čemu im je spreman pomoći. Kako dugo godina surađuju, autor ga poznaje kao istinskog predstavnika žive tradicije krčkog glazbovanja i osobu od povjerenja. Orlić za potrebe KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan izrađuje *piske* pa se međusobno šale da *kršonske sopele sopu* na *bodulski* pogon. S obzirom na to da je izuzetan, ne čudi što je član dvaju društava, i to Kulturno umjetničkog društva „Punat“⁸⁴ iz Punta, društva iz njegova rodnoga mjesta te Kulturnog društva „Sveti Juraj“ Kras, društva iz mjesta u kojemu živi. Kao i drugi sopci otoka, aktivno pridonosi u Udruzi sopaca otoka Krka, kao *sopac*, *kantur* i učitelj mladim *sopcima*. Orlić ističe da je zadovoljan s brojnošću krčkih *sopaca* i *kantura* i jedino što priželjkuje su novi izrađivači glazbala. Od ostalih izrađivača, starija generacija sopaca često ističe pok. Ivana Kraljića (1934.-2017.) iz Kornića kao kvalitetnog izrađivača *piski* za *sopile*, a bio je poznat i kao dobar *sopac*.⁸⁵

Od istarskih izrađivača aerofonih glazbala vrijedno je spomenuti Alfonsa Konovića (rođ. 1939.) iz Jurićevog Kala koji je prvu *roženicu*, ručno, napravio sa 16 godina. Istarskim sviračima i pjevačima Alfonso je poznato ime jer je cijeli svoj život proveo s instrumentima, svirajući u različitim prilikama. S izradom glazbala započeo je 2000., kada je nabavio tokarski stroj i potrebne alate.⁸⁶ Njegova je posebnost u tome što je nekonvencionalnim pristupom osmislio novo glazbalo (*dvojnica sopelica* ili *dupla sopelica*).

Mlađa generacija za sada nije iznjedrila nove izrađivače instrumenata, ali raduje da se mlađi sopci, poput Dine Blaškovića (rođ. 1992.) iz Presike kraj Labina, hvataju u koštac s izradom piskova. Blašković postaje sve poznatiji po kvalitetnim *piskima* i to ne samo za *sopile*, već i za *mišnjice*, a osim toga je odličan svirač narodnih instrumenata mlađe generacije. S osam je godina započeo sa sviranjem *meha* kod *meštra* Franka Kosa, da bi posljednjih godina

⁸³ Isto.

⁸⁴ Zoran KARLIĆ, KUD Punat - 62. Festival Krčkog folklor, <https://www.youtube.com/watch?v=NoKQ9YI876U>, (8. lipnja 2022.)

⁸⁵ Kazivanje Marijana Orlića (rođ. 1959.) s Krasa, 2022.

⁸⁶ Mario BULETIĆ – Dario MARUŠIĆ, *Istarski tradicijski instrumenti: iz fundusa Etnografskog muzeja Istre*, nav. dj., str. 107.-108..

samostalno usavršavao melodije i učio na drugim glazbalima. Izrađuje tršćane *piske* dvojezičake za *sopel*e i tršćane jednojezičake za *mešnjice* te eksperimentira s umjetnim materijalima za njih. Piske uštima s pomoću digitalnog štimera. Kada je potpuno zadovoljan piskima, poziva naručitelja na njihovo isprobavanje, uz eventualnu finalnu korekciju.⁸⁷ Piske izrađuje u duhu istarske tradicije, ali je osposobljen i za bodulski stil piskova koje pojedini svirači favoriziraju. Kod Blaškovića je zanimljivo to što nije član kulturno-umjetničkih društva, a ponajviše svira s mlađom generacijom glazbenika⁸⁸, poput Dine Batelića (član RKUD-a „Rudar“ iz Raše), Marine Matošića i Zorana Karlića (član KUD-a “Ivan Fonović Zlatela“ iz Kršana). Jedan je od izvođača koje se često može čuti na labinskim grobljima prilikom posljednjeg ispraćaja pokojnika, što je uobičajena praksa posljednjih tridesetak godina, posebno kod obitelji zaljubljenika u narodni melos. Priželjkuje se više ovako mladih talentiranih mladih sopaca, izrađivača piskova, a nadajmo se i budućih izrađivača glazbala.

Starijoj generaciji izrađivača pripada Karlo Špada (1929.-2018.) iz Špadići koji je izrađivao sva aerofona glazbala starije tradicije, samozatajni Bruno Učkar (rođ. 1948.) iz Pule koji radi sva glazbala starije baštine te Silvano Bulić (rođ. 1940.-ih) iz Svete Katarine koji povremeno izrađuje *sopel*e, a u kućnoj radinosti naglasak stavlja na suvenire od drva. Od mlađe se generacije još može spomenuti radinost obitelji Vitasović iz Boduleri koja izrađuje većinu aerofonih glazbala starije baštine. Danas kordofona glazbala, odnosno tamburicu (*cindru*) izrađuje tek Miro Šverko (rođ. 1960.-ih) iz Lanišća. Mentora je imao u Josipu Grbcu (rođ. 1930.) koji se usprkos sljepoći osposobio u izradu glazbala.⁸⁹

⁸⁷ Kazivanje Dine Blaškovića (rođ. 1992.) iz Kapelice, 2022.

⁸⁸ Zoran KARLIĆ, *Balon na sopel*e i mih, <https://www.facebook.com/1637252488/videos/10221417250614181/>, (8. lipnja 2022.)

⁸⁹ Mario BULETIĆ – Dario MARUŠIĆ, *Istarski tradicijski instrumenti: iz fundusa Etnografskog muzeja Istre*, nav. dj., str. 101.

4. ISTARSKO DVOGLASJE KAO ŽIVA TRADICIJA

Kao što je prethodno istaknuto, istarsko se dvoglasje prakticira u različitim prilikama, od neformalnih okupljanja izvođača, do scenskih prikaza. U posljednje se vrijeme nerijetko može čuti *sopela* na pogrebima pa čak i pjevanje u tijesnim intervalima te u drugim svečanim prilikama poput krštenja, vjenčanja, *fešti* itd. Najbrojniji su izvođači kulturno-umjetničkih asocijacija, no prisutan je i cijeli niz pojedinaca koji tradiciju njeguju u obiteljskom okruženju. S obzirom na to da autor surađuje s obje skupine, u nastavku će rada biti predstavljeni oni oblici koji prema autoru vjerodostojno potvrđuju živost istarskog dvoglasja.

4.1. Na primjeru KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan

Od smrti Ivana Fonovića Zlatele pa do osnivanja KUD-a nastala je tišina, a posebice kada je 1967. s obitelji u Ameriku emigrirao Ive Lazarić *Šimon*, tada posljednji sopac iz Lazarića. Sa sobom su ponijeli i glazbala. Šezdesetih godina prošlog stoljeća je u Kršan doselio Đordano Višković Uk iz Ivanošići kraj Trgeta, ali je *kumpanje* imao u rodnom kraju. Primožić (1953.-2013.) je devedesetih godina prošlog stoljeća, točnije 1993., nakon 26 godina tišine, započeo s istraživanjem Zlateline ostavštine. U početku s namjerom da izrađuje suvenire, a kasnije je po uzoru na Zlateline instrumente izrađivao sva narodna glazbala te ih je usavršio. Najveću su mu oslonac bili Čedomir Licul i Đordano Višković, oboje *sopelaši* i narodni pjevači. Bio je vrsni poznavatelj prilika, istraživač i veliki zaljubljenik u lokalnu baštinu. Među prvim je izrađivačima započeo standardizaciju *sopela* i ostalih glazbala te je osmislio posebni uređaj za testiranje piskova, no u tome ga je, nažalost, spriječila bolest.

KUD „Ivan Fonović Zlatela“ nastao je inicijativom ondašnjeg kršanskog načelnika, Silvana Peršića, koji je smatrao poraznim to što mladi Kršanci ne znaju plesati narodne plesove i svirati na narodnim glazbalima te je preporučio Općinskom poglavarstvu da podrži ideju o osnivanju kulturno-umjetničkog društva. Silvano Peršić je u svojstvu predsjednika inicijativnog Odbora i osnivačke skupštine, uz članove, Valtera Primožića, Miroslava Sulića, Nadu Peršić i Mirelu Vidak, odradio pripremne radnje za organizaciju osnivačke skupštine te je uz članove osnivačke skupštine, Leonarda Fablea, Stazia Peršića, Ritu Mart, Đordana Viškovića, Davorku Vadanjel, Davorku Kalčić, Maricu Fable i Pinu Fable, dana 15. prosinaca 1996. održao prvi sastanak, a dana 19. siječnja 1997. osnovao Kulturno-umjetničko društvo „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan (u daljnjem navođenju KUD „Ivan Fonović Zlatela“), na pedesetu godišnjicu smrti maestra Ivana Fonovića Zlatele.

Za prvog je predsjednika izabran Valter Primožić, afirmirani izrađivač istarskih instrumenata i istraživač lokalne baštine. Osnivanju je prethodila anketa koja je provedena po osnovnim školama na području općine Kršan i to u O.Š. Vladimir Nazor u Potpićnu, O.Š. Ivan Goran Kovačić u Čepiću i područnoj O.Š. Ivo Lola Ribar u Vozilićima, gdje je ustanovljeno da postoji veliki interes mladih za učenjem narodne umjetnosti. Samo dva mjeseca od osnivanja u društvo se učlanilo 180 zainteresiranih, mahom osnovnoškolaca.⁹¹

Nakon organizacije dvaju plesnih sekcija, s voditeljem Matom Despotom na čelu, uslijedilo je osnivanje sekcije *sopaci* i *kantadori* pod vodstvom Valtera Primožića i Đordana Viškovića. Prvi nastup uslijedio je u lipnju iste godine, na manifestaciji Čakavskog sabora u Žminju (slika 21), a društvo je posudilo narodne nošnje od susjednog RKUD-a „Rudar“ iz Raše.

Slika 21. Prvi javni nastup KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ u Žminju

(Izvor: arhiva KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“, 1997.)

⁹¹ Valter PRIMOŽIĆ – Branimir ŠAJINA, *Vrime je... nasluhajmo...zasopimo... zakantojmo*, Kršan 2007., str. 105.-106.

Osim od RKUD-a „Rudar“ iz Raše, društvo je za prve nastupe, do izrade vlastitih, posuđivalo nošnje i od FD „Pazin“ iz Pazina. Već je sljedeće godine Valter Primožić pokrenuo rekonstrukciju narodnih nošnji Kršanštine. Godine 2001. pristupa se osnivanju Zlatelki⁹², ženske sekcije pjevačica pod vodstvom Feruče Kraljića. Kako je u samom početku osnovana sviračka i pjevačka sekcija starije tradicije, ubrzo se pristupilo oformljivanju sekcije svirača tonalnih tradicija te društvo nabavlja dijatonsku harmoniku *trieštinu* te dvostruni bajs, od vrsnog izrađivača Otavia Štokovca Rapatočkog, a Primožić izrađuje tonalni klarinet u G i D duru.⁹³ Time društvo zaokružuje priču te osim starije baštine (plesova, pjesmi i svirki), osigurava uvjete za rekonstrukciju novije baštine, posebice plesova koji su se nekada plesali na području općine Kršan, ponajviše u okolici Šušnjevice.

Primožić je u sljedećih deset godina, koliko je predsjedao društvom, pokrenuo rad društva, revitalizirao kršanske narodne nošnje, osnovao sekciju svirača i pjevača u istarskom dvoglasju, nabavio dijatonsku harmoniku i *dvostruni bajs* za potrebe izvođenja tonalne tradicije te realizirao brojne aktivnosti KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ iz Kršana. *Kumpanji* u sviranju su mu bili Đordano Višković *Uk* iz Kršana i Čedomir Licul iz Šumbera. Podršku su dali i stariji svirači i pjevači poput Ivana Klapčića *Sopčića*, Josipa Lazarića *Juresa* i Josipa Licula *Kucina*, do stasanja novih generacija. Primožiću je u organizaciji pomogao Mate Despot, voditelj plesnih sekcija i drugi osnivači. Sviračka sekcija netemperiranih narodnih glazbala započela je s radom u veljači 1998., a od osmorice ondašnjih učenika, danas aktivno sviraju samo Nenad Fonović Zlatela i Zoran Karlić, koji od 2007. vodi sviračku i pjevačku sekciju društva, a od 2009. je predsjednik društva. Realizirani su brojni projekti, od kojih se ističu revitalizacija kršanskih narodnih nošnji, pokretanje plesnih, sviračkih i pjevačkih sekcija, rekonstrukcija narodnih plesova, glazbeno scensko djelo *Kršanski pir*, manifestacije *Zasopimo na vele sopele*, *manifestacija Pod ćoricu*, trostruki album i knjiga *Vrime je*, Multimedijalno izdanje *20 let Zlatele*, pokretanje škole sviranja i pjevanja itd.

Uz starije nositelje žive tradicije, među kojima su posebno važni Čedomir Licul, Josip Lazarić Jures, Ivan Klapčić Sopčić, Jakov Miletić, Đordano Višković Uk, Valter Primožić itd.,

⁹² Na istome mjestu.

⁹³ KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Biži biži da te ne ćapan - triestine, bajs, klarineti*, https://soundcloud.com/kud-ivan-fonovi-zlatela-kr-an/bizi-da-te-ne-capan-triestine-bajs-klarineti-rade-fornazar-floricic-poldrugovac-karlic?utm_source=clipboard&utm_medium=text&utm_campaign=social_sharing, (9. lipnja 2022.)

u društvu su u duhu dvoglasja tijesnih intervala afirmirani predstavnici mlađe generacije koji su prepoznati kao vrsni nositelji žive tradicije. To su Nenad Fonović *Zlatela*, Noel Šuran, Branimir Šajina *Muleš*, Zoran Karlić, Viliam Vojić, Dalen Načinović *Protor*, Rok Lukšić, Luka Blažina, Amelia Vojić, Morris Gržan i drugi. Lijepi primjer prenošenja baštine na mlađe generacije, u čemu mentorsku ulogu ima autor rada, očituje se u izvedbi Viliama Vojića, Dalena Načinovića, Roka Lukšića i Amelie Vojić i *konti Potpuhnul je tihi vetar*⁹⁴ ili svirki Viliama Vojića, Dalena Načinovića i Roka Lukšića na *sopelama*.⁹⁵ „Zlatela“ je danas prepoznatljiva po talentiranim sviračima i pjevačima, a dio je svirača osnovalo etno-bend Šćike, u kojem na inovativan način revitaliziraju i transformiraju gotovo zaboravljenu narodnu glazbu.

4.1.1. Škola sviranja i pjevanja te sekcija sopci i kantadori

Sekcija *sopci i kantadori* osnovana je prvoj godini rada društva i kao što je već spomenuto vodili su je Valter Primožić i Đordano Višković do 2005. Prvoj generaciji priključilo se osam pari svirača na *sopelama*, no do današnjeg dana tek rijetki aktivno sviraju. Do osposobljavanja novih svirača i pjevača su aktivno pomagali stariji nositelji tradicije poput Josipa Lazarića Juresa (*mih, volarice, šurle*), Jakova Miletića (*meh, volarice, šurle*), Čedomira Licula (*sopela, mih*), Đordana Viškovića (*sopela, konta*) i Valtera Primožića (*sopela*). Navedeni su, osim voditelja sviračke sekcije, rijetko sudjelovali u nastupima, ali su aktivno pridonosili svirajući na probama. Na subotnjim su probama mlađi svirači i pjevači imali prilike puno naučiti od iskusnih nositelja tradicije. Godine 1999. sekciji se pridružio Branimir Šajina (rođ. 1976.) iz Lindarskog Katuna, a 2001. i Noel Šuran (rođ. 1986.) iz Lindara, čijim je dolaskom stavljen veći naglasak na narodne pjesme. Od tada su se svirači redovito uvježbavali na probama svirača, dok su na subotnjim probama plesača, uz instrumentalne pratnje plesu, uvježbavali narodne pjesme. Tada je grupa muških pjevača (Šuran, Šajina, Karlić i Višković), uz mentorstvo iskusnog Đordana Viškovića, pristupila rekonstrukciji narodnih pjesama Kršanštine i bliže okolice, izvodeći napjeve na *tonko* i *debelo* te u drugim kombinacijama. Najčešće su uvježbavali stare zaboravljene pjesme ovih prostora, tako da su mlađi *kantadori* kod kuće preslušavali snimke, bilježili tekstove i samostalno reproducirali zadane dionice, da bi potom na probi zajedno uvježbavali naučeno. Najčešće pjevačke kombinacije uključivale bi

⁹⁴ KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Potpuhnul je tihi vetar*, <https://www.facebook.com/kudzlatela/videos/608520066430189>, (10. lipnja 2020.)

⁹⁵ KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Đordanetova mantinjoda*, <https://www.facebook.com/kudzlatela/videos/342217436761992>, (10. lipnja 2022.)

dvojicu, trojicu ili četvoricu. S vremenom su uvježbane i pjesme uz pratnju narodnih instrumenata (*pod sopelu, pod mih* itd.). S obzirom na to da je Šajina istovremeno vrsni *balarin*, Šuran, Karlić i Višković najčešće bi kao dvojac ili trojac izvodili narodne napjeve.⁹⁶

Svirku se nije zanemarilo te su svi, posebice mlađi članovi, aktivno učili ne bi li zaboravljenu tradiciju probudili iz zaborava.⁹⁷ Nije se vježbalo samo za potrebe javnih nastupa, već se istinski željelo revitalizirati zaboravljene melodije. Dokaz tome je i jedna od fotografija s nastupa, u ovom slučaju nastala 2002. u Češkoj (slika 22), gdje se grupa svirača i pjevača od jutarnjih sati, usprkos mogućnosti zabave i druženja s ostatkom folklorša, odlučila na usavršavanje vlastitih znanja.

Slika 22. Vježba svirača u Češkoj

(Izvor: arhiva KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, 2002.)

⁹⁶ KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Širi se more Jadransko*, https://soundcloud.com/kud-ivan-fonovi-zlatela-kr-an/siri-se-more-jadransko-sur-an-viskovic-karlic?utm_source=clipboard&utm_medium=text&utm_campaign=social_sharing, (10. lipnja 2022.)

⁹⁷ KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Balon na velih sopelah i mihi*, https://soundcloud.com/kud-ivan-fonovi-zlatela-kr-an/balon-na-velih-sopelah-i-mihi-karlic-fonovic-viskovic-lazaric?utm_source=clipboard&utm_medium=text&utm_campaign=social_sharing, (10. lipnja 2022.)

Godine 2006. društvu se priključila Amneris Ružić (rođ. 1986.), učenica Franka Kosa iz Kapelice, koja je nekoliko godina aktivno sudjelovala u radu društva. Posljednjih petnaestak godina stvorene su nove generacije autentičnih svirača i pjevača, za koje se vjeruje da će biti nositelji istarskog dvoglasja u budućem razdoblju, a to su Amelia Vojić, Viliam Vojić, Dalen Načinović, Rok Lukšić, Luka Blažina, Morris Gržan, Nino Kiršić i Noel Švić. U dvadeset i pet godina, što s kompletnom grupom, što samostalno, odrađeni su brojni nastupi na važnijim manifestacijama, i to smotrama lokalnog i međunarodnog karaktera, *feštama*, proslavama, obilježavanjima, predstavljanjima na lokalnim i nacionalnim, radijskim te televizijskim kućama. Ovo se nipošto ne navodi zbog glorificiranja pojedinaca ili društva, već iznošenja činjenica.

Sviračku i pjevačku sekciju te školu sviranja i pjevanja u istarskom dvoglasju od 2007. preuzima Zoran Karlić (rođ. 1984.). Prvi učenici bili su Viliam Vojić (rođ. 1998.) i Dalen Načinović (rođ. 1999.) na *mišnjicama*, *mihu* te kasnije na *velin sopelama* (slika 23). Navedeni dvojac danas spada u rang najboljih svirača mlađe generacije, što su potvrdili brojnim osvojenim prvim, drugim i trećim mjestima na natjecanju narodnih svirača *Mantinjada pul Ronjgi*, koja se svake godine održava za Matejinu u organizaciji Ustanove Ivan Matetić Ronjgov. Viliam Vojić je iste godine na natjecanju osvojio prvo mjesto u sviranju na *mišnjicama*. Također, pjevanje u istarskom dvoglasju naučili su uz istog mentora, ali usavršili dolaskom Laure Benčić (FD Pazin) 2013. koja je u Zlatelu dolazila u želji da usavrši pjevati *na tanko i debelo*. Svo troje izuzetno su talentirani narodni pjevači i pravo je čudo što tako mladi ljudi posjeduju istančani afinitet i talent za narodnu umjetnost. Od 2013., kada počinju zajedno pjevati, osvojili su brojne prve nagrade u pjevanju u parovima ili grupnom pjevanju na *Mantinjadi pul Ronjgi* te je prava šteta da Laura Benčić više nije aktivna pjevačica. Viliam Vojić i Dalen Načinović danas su najnagrađivaniji mladi *sopci* i *kantadori* proizašli iz KUD-a „Zlatela“. Osim u istarskom dvoglasju predstavnici su novije baštine.

Slika 23. Viliam Vojić i Dalen Načinović

(Izvor: Arhiva KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“, 2007.)

Od svirača je važno istaknuti Roka Lukšića (rođ. 2002.) i Luku Blažinu (rođ. 2003.) koji su školi sviranja i pjevanja pristupili 2010., odnosno 2011. kao sedmogodišnjaci. Oboje su predstavnici starije i novije baštine i pripadaju skupini talentiranijih mladih izvođača. Kao i njihove kolege, osvojili su brojne nagrade na natjecanju Mantinjada pul Ronjgi. Dokaz da se tradicijsko pjevanje i dalje prenosi unutar obitelji pokazuje primjer Viliamove sestre Amelie Vojić (rođ. 2007.), koja od najranijih dana prati nastupe društva i tako je zavoljela istarsko dvoglasje. Nije naodmet spomenuti da je Amelijin i Viliamov pradjed, Marko Vojić, bio jedan od najboljih mišnjičara *Šumberšćine* onoga vremena, isprativši veliki broj *svaće*. Također, bio je popularni svirač na organiziranim plesovima po kućama. Amelia Vojić sekciji svirača i pjevača pristupa 2014. i od tada do danas pjeva *na tonko i na debelo* uz pjevače društva. Danas je uvjerljivo najnagrađivanija pjevačica društva i autentična predstavница istarskog dvoglasja. Također, uspješan je i Morris Gržan (rođ. 2006.), koji je član od 2011. a od 2013. aktivno sudjeluje u radu škole sviranja i pjevanja te sekciji *sopci* i *kantadori*. Osim što je završio osnovnu glazbenu školu za harmoniku, u društvu se educira u pjevanju i sviranju na *mišnjicama*, *mihu* i *sopelama*. Od 2022. Gržanu je *kumpanj na veloj sopeli* Nino Kišić (rođ. 2008.), član i

plesač društva od 2014. Morris Gržan je također osvojio brojne nagrade na natjecanju Mantinjada pul Ronjgi. Trenutno najmlađi sopac u sekciji je Noel Švić (rođ. 2012.), koji od 2019. uči sviranje na *mišnjicama*.

Sopci i kantadori su s plesačima nastupili na međunarodnim festivalima u *Kopru, Škofjoj Loki i Piranu u Sloveniji, Plzenu u Češkoj, dva puta u Beilngriesu u Njemačkoj, tri puta u Belgiji*.⁹⁸ Također sudjelovali su na *IGF Grand prixu u Puli i Rapcu, Leronu u Vodnjanu, Zlatnoj sopeli u Poreču, Susretima Seljačka sloga u Osijeku, Susretima sopaca otoka Krka, na smotri „Na Neretvu misečina pala“ u Metkoviću (2009. i 2019.), Vinkovačkim jesenima (2003., 2006., 2009., 2015.) i Dječjim Vinkovačkim jesenima (2011.), na Međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu (2005., 2007., 2009., 2011., 2013., 2018., 2020.), Međunarodnoj natjecateljskoj smotri folkloru Gospojina 2014. u Livnu (BIH, 2014.), Međunarodnoj smotri izvornog folkloru „Kad zapivam niz livanjsku stranu“ u Livnu (BIH, 2018.) na Đakovačkim vezovima (2017.)*⁹⁹ te na brojnim drugim susretima. Samostalnim nastupima imali su čast predstavljati Istru i Republiku Hrvatsku u Mađarskoj, Italiji, Austriji, Srbiji, Francuskoj, Belgiji i Portugalu.

*Godine 2012. u okviru Dana hrvatske kulture u Francuskoj*¹⁰⁰ predstavljena su istaknuta dobra hrvatske nematerijalne kulture upisana na UNESCO – *ov popis svjetske baštine. Na koncertu su nastupiti istarski glazbenici Noel Šuran i Zoran Karlić iz KUD-a „Zlatela“ te Dario Marušić i Marija Rojnić, a otkanje su predstavile skupine iz Imotske krajine i Bekije*.¹⁰¹

Godine 2013. Šuran i Karlić sudjelovali su u svečanim koncertima održanim u Bruxellesu i Zagrebu, povodom ulaska Hrvatske u Europsku Uniju, pod nazivom „Hrvatska glazba u Europi/ Croatian music in Europe“, uz simfonijski orkestar i zbor HRT-a.¹⁰² Godine 2013. Viliam Vojić, Dalen Načinović i Laura Benčić predstavili su istarsko dvoglasje, tj. oblik *kanat na tonko i na debelo*, povodom obilježavanja 10. obljetnice UNESCO-ove Konvencije o

⁹⁸ KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *O nama*, <http://www.kudzlatela.com.hr/o-nama/>, (12. lipnja 2022.)

⁹⁹ Na istome mjestu.

¹⁰⁰ Chant Otkanje et musique d'Istrie, <https://www.youtube.com/watch?v=1tUXKf-wHSo>, (12. lipnja 2022.)

¹⁰¹ KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *O nama*, <http://www.kudzlatela.com.hr/o-nama/>, (12. lipnja 2022.)

¹⁰² Istarski.hr, *Istarski glazbenici Zoran Karlić i Noel Šuran u Bruxellesu povodom ulaska Hrvatske u EU*, <https://istarski.hr/node/9212-istarski-glazbenici-zoran-karlic-i-noel-suran-u-bruxellesu-povodom-ulaska-hrvatske-u-eu>, (12. lipnja 2022.)

nematerijalnoj kulturnoj baštini.¹⁰³ Godine 2015. Šuran i Karlić su uz braću Damira i Juru Miloša iz Gruda (BIH) nastupili u zagrebačkoj Mimari u programu „Da si o’ srebra, da si o’ zlata“, zajedno sa Zborom Hrvatske radio televizije, pod ravnanjem maestra Tončija Bilića i Joška Čaleta¹⁰⁴, a godinu kasnije isti je četverac sudjelovao u glazbeno scenskom prikazu *Harmonija disonance: tragom tradicijskih pjevanja*, kada je tradicijska glazba prvi put izvedena na Muzičkoj akademiji u Zagrebu.¹⁰⁵

4.1.2. Kantadorke Zlatelke

Kao što je prethodno spomenuto, 2001. se pristupilo okupljanju vokalne sekcije Zlatelke (slika 24), pod vodstvom Feruča Kraljića, ondašnjeg učitelja glazbene kulture O.Š. Vladimira Gortana iz Žminja. Feručo Kraljić bio je dobar poznavatelj istarskog dvoglasja, skladatelj brojnih zabavnih melodija s primjesama istarske glazbe i dugogodišnji voditelj ženskih vokalnih skupina u žminjskoj osnovnoj školi. Valter Primožić vjerovao je da je to ispravan put za oživljavanje istarskog dvoglasja te je angažirao Kraljića. Prvu postavu Zlatelki činile su Nensi Fonović, Kristina Jelenković, Petra Radović, Sanja Baćac, Eva Peršić, Klaudija Jelenić, Gordana Tenčić, Aleksandra Smolić, Marijana Smolić i Aleksandra Đorđić.¹⁰⁶ S obzirom na to da se Zlatelke u navedenom sastavu nisu održale na okupu dulje od godinu dana, od 2002. vokalnu sekciju čine Petra Radović, Sanja Baćac, Eva Peršić, Klaudija Jelenić, Gordana Tenčić, Aleksandra Smolić, Marijana Smolić i Aleksandra Đorđić.¹⁰⁷ Zlatelke su aktivno sudjelovale na svim nastupima društva, a od navedenih, može se reći da su se Klaudija Jelenić i Eva Peršić najviše približile starinskom napjevu *na tonko i na debelo*.¹⁰⁸ Kao cijela grupa Zlatelke su ponajviše izvodile napjeve u tzv. tercama s jednoglasnim završecima. Danas, nažalost, niti jedna Zlatelka više ne pjeva, a grupa ne djeluje od 2008. Važno je istaknuti da su djevojke pod mentorstvom Feruča Kraljića ostvarile zavidne rezultate, usprkos tome što se nisu u potpunosti približile arhaičnom dvoglasju. Unatoč tome, stariji su svirači i pjevači društva odobravali

¹⁰³ Labin.com, *Članovi KUD-a Zlatela i FD-a Pazin sudjelovali na 10-toj obljetnici UNESCO konvencije o živoj baštini ICCN Dubrovnik 2013.*, <https://www.labin.com/vijesti/clanovi-kuda-zlatela-i-fd-pazin-sudjelovali-na-10toj-obljetnice-unesco-konvencije-o-zivoj-bastini-te-iccn-dubrovnik-2013-22377> (12. lipnja 2022.)

¹⁰⁴ Moj Zagreb, *Koncert ciklusa Sfumato*, <https://mojzagreb.info/zagreb/koncert-ciklusa-sfumato> (12. lipnja 2022.)

¹⁰⁵ Ivana AHMIČEVIĆ, *Tradicijska glazba premijerno na Akademiji*, <https://glasistrenovine.hr/arhiva-portala/pregled-vijesti/tradicijska-glazba-premijerno-na-akademiji-538647> (12. lipnja 2022.)

¹⁰⁶ Valter PRIMOŽIĆ, *Programska jedinica Zlatelke 1*, Kršan 2001., str. 1.

¹⁰⁷ Valter PRIMOŽIĆ, *Programska jedinica Zlatelke 2*, Kršan 2002., str. 1.

¹⁰⁸ KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Na gori je bura*, <https://soundcloud.com/kud-ivan-fonovic-zlatela/na-gori-je-bura-jelenic-klaudija-i-persic-eva>, 13. lipnja 2022.)

inicijativu, no smatrali su da se za daljnji napredak Zlatelke moraju priključiti muškoj pjevačkoj skupini. Do toga, nažalost, nije došlo. Osvojile su više nagrada na natjecanju Mantinjada pul Ronjgi u kategoriji *kanat u dva*.

Slika 24. Zlatelke (nedostaje Sanja Baćac)

(Izvor: arhiva KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, 2007.)

4.1.3. *Kršanski pir*

Glazbeno scensko djelo *Kršanski pir* od iznimnog je značaja za razvoj KUD-a „Zlatela“ te za revitalizaciju gotovo zaboravljenih tradicija Kršanštine. Nastalo je temeljem austrijskih zapisa koji su pomogli u upoznavanju i valorizaciji vlastitih specifičnosti. *Kršanski pir* je glazbeno scensko djelo osmišljeno i prikazano temeljem informacija Lidije Nikočević, ondašnje ravnateljice Etnografskog muzeja Istre, o postojanju austrijskih dokumenata o običaju *pirevanja* na području Kršanštine, koje je zapisao prof. dr. Ludwig Karl Moser prema svjedočenju vlč. Antona Zidarića koji je tada službovao u kršanskoj župi. Te su informacije potvrdile brojna saznanja koja su prenesena usmenom predajom s koljena na koljeno.

Prema zapisu u *ZEITSCHRIFT FÜR ÖSTERREICHISCHE VOLKSKUNDE* naziva *BEVÖLKERUNGSGRUPPEN DES KÜSTENLANDES*, prof. dr. Ludwiga Karla Mosera, objavljenog 1909. na 60. obljetnicu vladavine cara Franje Josipa na čelu Carske Austrije, u Beču je 12. lipnja 1908. održana *KAISER HULDIGUNGSFESTZUG* (Svečanost polaganja zakletve vladaru) i mimohod naroda monarhije, u kojem su sudjelovale etničke skupine iz svih pokrajina ondašnje države, osim Bosne i Češke.¹⁰⁹ U mimohodu je sudjelovalo 12 000 aktera u povorci dugoj osam kilometara, a povorku je pratilo 500 000 gledatelja. Uvjet za sudjelovanje bio je da sve skupine budu odjevene u originalne nošnje svog kraja, uz prikaz nekog narodnog običaja. Prof. dr. Ludvig Karl Moser se kao član Odbora za organizaciju svečanosti prihvatio organizacije dolaska skupina iz tadašnjeg austrijskog Primorja. Iz pokrajine Istre su u Beč stigle četiri organizirane skupine raznih narodnosti. Predvođena župnikom vlč. Antonom Zidarićem iz Kršana, rodom iz Lindara, jedna od njih bila je skupina istarskih Hrvata s područja Kršana, Čepića, Šumbera, Svete Nedelje i Župe Labin, a brojala je 27 osoba.¹¹⁰ Kako su predstavljali svatovsku povorku, pretpostavlja se da su je predvodili Ivan Fonović Zlatela iz Kršana i Grgo Kos Nosković iz Šumbera na *velin sopelama*, što nije zabilježeno, ali postoji u memoriji naroda i svjedočenju starijih mještana. Ivan Fonović Zlatela, iz sela Lazarići, bio je vrhunski svirač, pjevač i izrađivač narodnih glazbala na svom ručno izrađenom tokarskom stroju te prava zvijezda ondašnjeg vremena. Prilikom boravka u Beču, vlč. Anton Zidarić je prof. Ludvigu Karlu Moseru, koji se tada bavio istraživanjem kulture i etnologijom iz hobija, ispričao svadbene običaje, običaje prilikom krštenja te opisao narodne nošnje Kršanštine, a dotični je sve objavio u navedenom članku.¹¹¹ Zahvaljujući gospođi Nikočević, kopija dokumenta o prisustvu istarskih narodnih izvođača na mimohodu iz 1908., našla se na Primožićevom stolu i kao takva svjedoči o prvom postojanju „organiziranih“ folklornih skupina iz Istre. Dokument je ubrzo preveden na hrvatski jezik te je postao upotrebljiva građa za argumentiranu obradu narodnih običaja. U skladu s dobivenim informacijama i terenskim istraživanjima o svadbenim običajima na Kršanštini, KUD „Zlatela“ iz Kršana pristupio je rekonstrukciji „Kršonskog pira“, koji je prikazivan u kršanskom kaštelu od 2006. do 2008., uz dva vanjska prikazivanja, u Ronjgima i Vinkovcima (slika 25).

¹⁰⁹ Valter PRIMOŽIĆ, *Kršonski pir - Kulturno umjetničko društvo „Ivan Fonović Zlatela“*, Kršan 2006., str. 3.

¹¹⁰ Na istome mjestu.

¹¹¹ Isto, str. 4.

Težnja *Kršanskog pira* je očuvanje običaja, do tada poznatih samo iz usmenih predaja te očuvanje, narodne pjesme, svirke i jezika koji se polako, ali nepovratno mijenja. Još samo stariji stanovnici ovog kraja poznaju pojedine riječi i izraze koji se koriste u prikazu. Nažalost, dobar njih pao je u zaborav. *Kršanskim pirom* su stare, izvorne riječi s područja Kršana „vraćene“ mladima koji su pridonijeli realizaciji ovog prikaza. *Kršanski pir* je prepun narodnih

Slika 25. Kršanski pir 2006.

(Izvor: arhiva KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, 2006., obrada autora 2022.)

Za život istarskog dvoglasja manifestacija je bila višestruko korisna, posebice jer se sekcija *sopci i kantadori* trebala pripremiti za pratnju zamišljenih scena. Prikaz je realiziran u devet glazbeno-scenskih dijelova: *priša san ti pod barkon kantati* (scena 1), *prvi tanac* (scena 2), *svati greju po nevestu* (scena 3), *kumpanjivanje neveste* (scena 4), *na zakon va crikvu* (scena 5), *va oštariji puli Pepina* (scena 6), *otpravljivanje nevestice* (scena 7), *va novoj fameji* (scena 8) i *kršćenje Mikule* (scena 9), a *sopci i kantadori* participirali u svim scenama. S obzirom na to da ovdje nije namjera opisivati *Kršanski pir*, fokus će biti usmjeren isključivo na dijelove u kojima se pojavljuje istarsko dvoglasje. Ipak, radi lakšeg razumijevanja, važno je istaknuti da su uloge podijeljene na glavne, sporedne i ostale. *Nevesta Tonina* i *uženja Morko* predstavljaju

elemenata kao što su pjesma, plesovi, svirka, narodne nošnje i instrumenti pa se prepoznalo važnost ovog prikaza. Neke od sadašnjih članova KUD-a, poput Dalena Načinovića, u društvo je privukao upravo *Kršanski pir*. Turistička zajednica Istarske županije je društvu 2006. dodijelila Zlatnu kozu, kao priznanje za rad i stvaranje istarskog kulturno-turističkog proizvoda.

mladi par koje se prati od zaljublivanja do vjenčanja te dobivanja sina *Mikule* i njegovog krštenja. *Sopci i kantadori* su *Tone* (Noel Šuran), *Frone* (Zoran Karlič), *Pere* (Đordano Višković) i *Blož* (Josip Lazarić). Da bi se manifestaciju lakše pratilo, za najavljivanje scena bila je zadužena *Marica Lajavica* (Jelena Vickić) u ulozi moderatorice programa.¹¹² U prvoj sceni, koja se održava ispred *lože u starom gradu Kršanu, uženja Morko* dovodi pjevače *Toneta* i *Froneta* da *zakantaju* njegovoj *Tonini* pod prozorom. Kasnije im se pridružuje i *Pere* koji slučajno prolazi mjestom. Izvedena je pjesma *na tonko i na debelo (Priša san ti pod barkon kantati)* kojom *namurani Morko Tonini izjavljuje ljubav*. Čin se može poistovjetiti s izvođenjem serenada djevojci pod prozorom. Navedenu su pjesmu *kantadori* revitalizirali temeljem napjeva Čedomira Licula (1923.-2001.). U drugoj se sceni akteri se upućuju na prvi *tanac, gdje se Tonina i Morko* konačno sreću jer je to prvi javni ples na koju je otac pušta. Naravno, sve protječe pod budnim okom starješina i *Morko* moli prijatelja da mu ustupi jedan ples s *Toninom*, kako bi mogao s njom porazgovarati. Na plesu se izvodi, naravno, balon uz pratnju na *mihu*. Za tu je priliku izvođen *sopčićev vers balona uz taronjkanje*, koji je plesno i melodijski rekonstruiran temeljem terenskog istraživanja 1995., odnosno intervjuiranja *sopca* Ivana Klapčića Sopčića (1912.-1998.), koji je često svirao po svadbama i organiziranim plesovima. Ples se izvodi u četiri ruke, a *sopac* u tom slučaju sjedi na stolici koja je uzdignuta na povišenom mjestu, odnosno stolu. Na plesu se *Tonina* obećala *Morketu*, a *Morketova* obitelj je nedugo nakon prvog plesa, s *Tonininom* dogovorila vjenčanje. U trećoj sceni *Morketova svaća* dolazi ispred *Toninine* kuće, uz pratnju *sopaca* na *sopelama* i odvija se uobičajeni igrokaz traženja mlade. *Sopci* izvode svirku narodne pjesme *Katarina sestra moja (daj mi ti halju da gren ja ća)* kojom nagovještaju skori odlazak mlade iz obiteljskog doma. *Toninu* puštaju iz kuće tek nakon treće lažne mlade. Sijedi četvrta scena u kojoj se svatovi međusobno pozdravljaju, mladenci razmjenjuju darove i prije postavljanja revera *sopci* započinju na *sopelama* s *Ča si ćerko letnji dan delala*, kojom se dočarava *Toninina* ljubav prema odabraniku *Morketu*. Nakon postavljanja revera, a prije formiranja svatovske povorke, *kantadori* zapjevaju prigodnu pjesmu:

PROCVALE, PROCVALE SU ROŽICE.

PALE SU MLADOJ NEVESTICI VA KRILO.

ČA ĆEMO MLADOJ NEVESTICI DAROVAT.

OTVORIT ZLATNA VRATICA OD RAJA.

KUDA TO ĆE TI SVATIĆI PASIVAT.

¹¹² Valter PRIMOŽIĆ, *Kršonski pir - Kulturno umjetničko društvo „Ivan Fonović Zlatela“*, nav. dj., str. 6.

Nakon *konte*, formiranu povorku *kumpanjivaju sopci* na *sopelah* izvodeći prigodne *mantinjode*. Svadbenu povorku se vodi do crkve, gdje se održava obred vjenčanja. Po završetku obreda, *svaća* uz prigodnu glazbu na *sopelama* izlaze iz crkve te se na posljertku pojavljuju vjenčani supružnici. Tonina, po običaju, baca *koloč* i tko ga uhvati njegov je. Potom im sva *svaća* čestita, a kum *Lovre* poziva svih na *pijaču va oštariju puli Pepina*. Naravno, svadbenu povorku predvode sopci, mladenci i kumovi. Nakon okrijepe sopci svirkom predvode povorku na putu prema *Tonininoj* kući gdje se održava svečani ručak. Po dolasku se održava prigodne zdravice te se pristupa svečanom ručku. U to vrijeme *kantadori* izvode pjesmu *Kumpanijo stoj mi na veselo*, a svatovsko se raspoloženje podiže. Nakon ručka *sopci* izvode *mantinjode na sopelama* i to u čast *Tonine, Morketa*, kume i kuma, *materah* i *oci*, a na kraju za sve svate. U to se vrijeme prikuplja napojnice za *sopce* i *kantadore*. Potom slijedi vrijeme odlaska *Tonine* iz roditeljskog doma, a *kantadori* započinju s tužnom izvedbom zaboravljene *konte Otpravljaj se od mile majčice*. Pjesma prigodnog karaktera revitalizirana je temeljem svjedočanstva Ivana Klapčića Sopčića, a izvođači je pjevaju *na tonko i na debelo*. Nakon blagoslova *Tonine* od strane roditelja, *sopci* *sopu speljivanje neveste* na *sopelama* i predvode svadbenu povorku prema *Morekovej* kući. U osmoj sceni svatovi dolaze u *Morketov* dom i proslava se nastavlja plesom. Ovoga se pute pleše *kršonski balon* uz pratnju na *sopelama*. Deveta scena prikazuje dolazak i krštenje malog *Mikule* i na samom kraju se predstavlja sve sudionike uz *kontu Širi se more Jadransko*.¹¹³

Iz navedenog je evidentno da je manifestacija pridonijela očuvanju živosti istarskog dvoglasja, posebice u dijelu revitalizacije zaboravljenih svirki i napjeva. Da bi se to omogućilo, korištene su snimke starih zaboravljenih pjesama koje je Primožić prikupio tijekom devedesetih godina prošloga stoljeća. Da bi se sve trajno zabilježilo, snimljen je DVD album *Kršonski pir*, a tijekom 2007. trostruki album naziva *Vrime je ... nasluhajmo, zasopimo, zakantajmo...*, čime je zabilježeno sve što su svirači i pjevači KUD-a „Zlatela“ naučili u desetogodišnjem stvaralaštvu.

4.1.4. *Vrime je ... nasluhajmo, zasopimo, zakantajmo...*

Trostruki kompakt-diskovi s popratnom knjižicom na hrvatskom i engleskom jeziku naziva *Vrime je ... nasluhajmo, zasopimo, zakantajmo...* (u daljnjem navođenju *Vrime je*) predstavlja pregled desetogodišnjeg rada KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ (1997.-2007.).

¹¹³ Valter PRIMOŽIĆ, *Kršonski pir - Kulturno umjetničko društvo „Ivan Fonović Zlatela“*, nav. dj., str. 6.-24.

Trostruki album prije svega upućuje na sve što su članovi KUD-a „Zlatela“ učinili u pitanju revitalizacije narodne umjetnosti, ponajviše istarskog dvoglasja koje dominira.

Prvi kompakt-disk *Vrime je ... nasluhajmo ...* predstavlja narodne pjesme Kršanštine i okolice koje su Renato Pernić i Branimir Pajić za Radio Pulu, prije gotovo 50 godina, snimili na ovim prostorima, a društvu su od velike vrijednosti jer donose puno brojeva već zaboravljenih pjesama. Time se ukazalo na pjevače i svirače koji su na ovim prostorima djelovali, a za koje su postojale snimke, što je svojevrsna zahvala na vrijednu ostavštinu. Mnogi više nisu bili među živima te su tako trajno zabilježilo njihove doprinose. Na prvom disku nalazi se 31 izvedba s ukupno 26 uključenih narodnih svirača i pjevača s područja Kršana, Pićna, Čepića, Šušnjevice, Vozilića, Šumbera i Potpićna. Izvedbe uključuju svirku na *sopelama, mihu, volaricama*, pjesmu *na tonko i na debelo*, pjevanje u tzv. tercama te različite vokalno-instrumentalne kombinacije. Sve su snimke nastale u razdoblju od 1972. do 1975.

Drugi kompakt disk *Vrime je ... zasopimo ...* sadrži instrumentalne i instrumentalno-vokalne izvedbe članova društva te predstavlja pregled onoga što je naučeno od 1997. do 2007. Na disku se nalazi samo dio onoga što je naučeno, uz pokušaj prikazivanja različitosti. *Zakantajmo* bilježi 48 glazbenih brojeva, s tim da se između svake izvedbe ubacilo kratku šćiku¹¹⁴, čime se željelo uključiti što više članova društva (uključujući članove plesnih sekcija i ostale članove) u nastajanje albuma. U nastajanju 24 glazbena broja sudjelovalo je 15 svirača, a u preostalih 24 *šćika* ukupno 25 dodatnih članova društva. Album obiluje različitim instrumentalnim kombinacijama (uključuje sva narodna glazbala u istarskom dvoglasju te glazbala novije baštine), uz poneku vokalno-instrumentalnu točku.

Treći kompakt disk *Vrime je ... zakantajmo ...* sadrži isključivo vokalne napjeve članova društva u istarskom dvoglasju, naučene u istom razdoblju. Kao i kod prethodnog, kompakt-disk prikazuje različitosti narodnih napjeva Kršanštine i okolice te sadrži 41 izvedbu, od toga 20 umetnutih *šćika*. U snimanju 21 broja sudjelovalo je 10 narodnih pjevača/ica, a u preostalih 20 *šćika* 20 članova društva. Snimke su isključivo u istarskom dvoglasju (oblik *kanat*), i to *na tonko i na debelo* te u tzv. tercama s jednoglasnim završecima. Oblik *taronjkanje* prikazan je na prethodnom disku.

¹¹⁴ Šaljivi tekst pjevan na melodiju balona (taronjka).

Na projektu je sveukupno sudjelovalo 49 osoba, a snimanje i editiranje obavio je Valter Primožić u improviziranom studiju, odnosno radionici narodnih glazbala u prizemlju obiteljske kuće. Također, tekstove napjeva i opise, uz pripadajuće fotografije, uredio je Primožić, a Branimir Šajina dizajn albuma. Projekt *Vrime je ...* nastao je u zimskom periodu od listopada 2006. do ožujka 2007.

Popratnom knjigom dani su podaci o *sopcima* i *kantadorima*, izvođačima *šćika*, predstavljeni su glazbeni brojevi, narodni instrumenti, opisan je desetogodišnji put društva od nastajanja do objavljivanja albuma, predstavljen je Kršan u povijesnom, geografskom, demografskom i društvenom smislu, uključene su recenzije maestra Dušana Prašelja, maestra Daria Marušića te tonskog snimatelja Branimira Pajića, predstavljen je put nastajanja narodnih instrumenata od sječe drva do finalnog proizvoda, dizajn te na kraju zahvala svim zaslužnim pojedincima i sponzorima društva.

Album *Vrime je ... nasluhajmo ... zasopimo ... zakantajmo ...* predstavlja veliki pothvat kojim su trajno zabilježene svirke, pjesme, tekstovi narodnih pjesama te opisani narodni instrumenti ovih prostora. Time se sačuvalo i dalo značaj istarskom dvoglasju. Sve to ne bi bilo moguće da nije bilo vrijednih članova i voditelja društva koji su uložili višegodišnji napor u revitalizaciji narodne umjetnosti. Ipak, najveće zasluge za realizaciju trostrukog albuma pripada Valteru Primožiću, koji je cijelog sebe unio u ovaj projekt.

4.1.5. Istarsko dvoglasje u ostalim aktivnostima društva

Društvo je uz navedene projekte, s ciljem oživljavanja i/ili življenja istarskog dvoglasja, sudjelovalo u brojnim aktivnostima te organiziralo manifestacije *Zasopimo na vele sopele* (9. susret *sopaca sopela* Istre), *Pod ćoricu* te realiziralo projekt *Multimedijalno izdanje 20 let Zlatele*. Manifestacija *Zasopimo na vele sopele* održana je 2004., kao 9. susret *sopaca sopela* Istre, na Hacijendi Stare staze u Kršanu. Namjera manifestacije uključivala je poticanje svirača na *sopelama* da se predstave u različitim kombinacijama, uključivši instrumentalne i instrumentalno-vokalne izvedbe koje uključuju *sopela*. Manifestaciju je osmislio i pokrenuo pok. Renato Pernić. Osam je puta održana u Raklju te jednom u Kršanu. Osim istarskih svirača, na manifestaciji su se predstavili sopci otoka Krka, Novog Vinodolskog i Bribira. Za kraj je

manifestacije organiziran duo zabavnog karaktera, no nije im ostavljeno previše prostora jer su *sopci* i *kantadori* nakon završetka manifestacije do dugo u noć svirali i pjevali.¹¹⁵

Manifestacija *Pod ćoricu* organizirana je od 2009. do 2013. Prva tri susreta održana su u starom gradu Kršanu, a posljednja dva na Hacijendi Stare staze, tijekom obilježavanja Dana općine Kršan. Manifestacije je zamišljena kao kršanska kulturna večer, kroz koju skupina folklornih entuzijasta stvara intimni ambijent ljetne večeri s okusom folklornog izričaja. Kombinacija arhitekture, prirode i položaja Kršana omogućila je stvaranje ugođaja namijenjenoga osjetljivom folklornom sadržaju. Intencija manifestacija bila je obrađivanje specifičnih folklornih tema uz vlastita znanja te uz pomoć etnologije. Godine 2009. obrađena je tema pjevanja u tijesnim intervalima Istre, gdje se publici i izvođačima međusobno pokazalo četiri načina pjevanja koji žive pod istim imenom, a to su *kanat na tonko i debelo*, *taronjkanje*, *bugarenje* i diskantno dvoglasje. Podjednaka važnost dana je edukaciji i prezentaciji, a svaki izvođač na svoj je način prisutne uvodio u svoj svijet glazbe. Dočaravanje osobina, vještina pjevanja, motiva i prilika u kojima se pjeva samo je dio onoga što se namjeravalo otkriti. Neformalnost, interakcija s publikom, ali i izvođača međusobno, nešto je u čemu je ova manifestacija uspijevala. Na prvom susretu nastupili su članovi KUD-a „Zlatela“, KUD-a „Barban“, KUD-a „Cere“, pjevači Zajednice Talijana Vodnjan i Vokalna skupina „Lanišće“.¹¹⁶

Godine 2010. predstavljeno je tonalno pjevanje Istre i to dvoglasno, troglasno i višeglasno. Očekivano, bilo je prisutno najviše napjeva na talijanskom te hrvatskom i slovenskom jeziku. Namjera organizatora bila je usporedba pjevanja *na tonko i debelo* s tonalnim pjevanjem Istre i pjesmama s područja bivše Jugoslavije koje su se udomaćile na ovim prostorima posljednjih 60 godina. Sudionici manifestacije bili su pjevači Društva perojskih Crnogoraca „Peroj 1657.“, pjevači KUD-a „Cere“, *bitinadori* iz Rovinja i članovi „Zlatele“.¹¹⁷

Godine 2011. predstavljena je tema *kad je lačno muči, kad je sito škiči* - istarski mijeh kao član porodice svirala s mješinama svijeta, gdje se prikazalo bogatstvo srodnih tipova mjehova iz različitih dijelova svijeta, načine muziciranja i tehničke osobitosti srodnih glazbala

¹¹⁵ Valter PRIMOŽIĆ, *Zasopimo na vele sopele - 9. susret sopaca sopela Istre*, Kršan 2004., str. 1.

¹¹⁶ Branimir ŠAJINA, *Kršanska kulturna večer - Pod ćoricu 2009.*, Kršan 2009., str. 1.

¹¹⁷ Branimir ŠAJINA, *Kršanska kulturna večer - Pod ćoricu 2010.*, Kršan 2010., str. 1.

u usporedbi s istarskim *mihom*. Sudionici manifestacije bili su Dario Marušić, Daniel Winfree Papuga, Mario Mužić i članovi KUD-a „Zlatela“.¹¹⁸

Godine 2012. obrađena je tema *s punemi bisagami u Istre* - moć transformacije tradicijskih pjesama u Istri, gdje se predstavilo različitost tradicijskih pjesama izvedenih u više glazbenih dijalekata kojima Istra obiluje. Na manifestaciji je sudjelovala folk skupina „Vruja“ iz Kopra, predvođena vrhunskim znalцем, Marinom Kranjcem.¹¹⁹

Godine 2013. predstavljena je tema *svaka glava svoju pamet* - individualne priče aktivnih pučkih pjevača gdje su izvođači Milan Milotić, Petar Brgić, Mauricio Mirković, Lučano Kliman i Marija Rojnić, uz članove KUD-a „Zlatela“, prikazali iznimne ljudske priče povezane s tradicijskim praksama glazbovanja.

Namjera organizatora bila je prikazivati neformalnu manifestaciju, gdje sudionici i posjetitelji mogu razmjenjivati mišljenja, ugodno razgovarati, družiti se pa čak i međusobno zapjevati.¹²⁰ Šteta što društvo nije ustrajalo na organizaciji manifestacije.

U projektu Multimedijalno izdanje „20 let Zlatele“ iz 2017., društvo je video snimkama željelo javnosti približiti dvadesetogodišnje djelovanje društva (1997.-2017.) s tim da je, ovoga puta, naglasak na plesovima i na plesačima. U sklopu projekta je snimljen kratki dokumentarac *Dvajset koraki*¹²¹ u kojem se isprepliću osobne priče istaknutih članova povezane s vlastitim iskustvima organiziranih plesova njihove mladosti. S obzirom na to da je naglasak na plesu, svjedoci slušatelje pričom vode od vremena mladosti do nastanka KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“, čime se istovremeno daje značaj narodnim plesovima, društvu te Valteru Primožiću kao ključnoj figuri kršanskog društva.

Za potrebe dokumentarca prethodno je provedeno istraživanje. Tijekom 2016. su odrađeni razgovori sa starijim sviračima, pjevačima i osnivačima društva, Đordanom Viškovićem Ukom i Josipom Lazarićem Juresom te bivšim voditeljima društva Matom Despotom i Leonardom Fableom, koji su svjedočanstvima odredili konačni izgled

¹¹⁸ Branimir ŠAJINA, *Kršanska kulturna večer - Pod ćoricu 2011.*, Kršan 2011., str. 1.

¹¹⁹ Branimir ŠAJINA, *Kršanska kulturna večer - Pod ćoricu 2012.*, Kršan 2012., str. 1.

¹²⁰ *S punemi bisagami z Istre*, <https://vimeo.com/47167909>, (15. lipnja 2022.)

¹²¹ KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Dvajset koraki*, <https://www.youtube.com/watch?v=BS17HWFiq9o>, (16. lipnja 2022.)

dokumentarca. Potom se sve sudionike intervjuiralo tijekom 2017. (slika 26), snimilo video-kamerom (Studio Level 52) te zabilježilo većinu narodnih plesova koje u „Zlateli“ izvode.¹²² Namjera projekta nije idealiziranje društva, već prigodna zahvala najvažnijim pojedincima te kritički promišljati današnje plesove, odnosno njihovo prikazivanje na sceni, uz isticanje najvažnijih uspjeha.

Dokumentarac *Dvajset koraka* premijerno je predstavljen dana 18. studenoga 2017., povodom svečanog obilježavanja 20 godina KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan na Hacijendi Stare staze. Projekt je realizirao organizacijski tim: Goran Načinović (Level 52 - režija, kamera, editing i grading), Sanel Isanović (Level 52 - snimanje i oblikovanje zvuka), Saša Runko i Branimir Šajina (asistenti produkcije plesova), Marijana Smolić i Zoran Karlić (asistenti produkcije dokumentarca), Ana Licul (narodne nošnje i nakit), Marijana Smolić (fotografija), a iznimni doprinos dali su plesači i svirači društva. U nastajanju projekta je sudjelovalo ukupno 50 članova KUD-a „Zlatela“.¹²³

Slika 26. Snimanje Josipa Lazarića Juresa u Labinu

(Izvor: Marijana Smolić, 2017.)

¹²² KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, Multimedijalno izdanje 20 let Zlatele, <https://www.youtube.com/watch?v=BS17HWFiq9o&list=PLYWEnu5VMfdSHCI5EnVNfDq0f0zNmAWz1>, (16. lipnja 2022.)

¹²³ Zoran KARLIĆ, *Multimedijalno izdanje 20 let Zlatele*, Kršan 2017., str. 1.

4.2. Udruga sopaca otoka Krka

Udruga sopaca otoka Krka jedno je od najvitalnijih udruženja nositelja krčke netemperirane tradicije. Djeluje od 1998. i okuplja *sopce i kanture* otoka Krka, neovisno o članstvu u kulturno-umjetničkim društvima. Od osnivanja pa do današnjeg dana predsjednik udruženja je legendarni krčki *sopac i kantur* Ivan Kosić (rođ. 1939.) iz Pinezića. Udruženje je snažno utjecalo na stasanje mlađih generacija sopaca i to od 1994. kada su pokrenute škole svirke na *sopelama* u kojima se kroz šestogodišnje školovanje osposobilo 70 mladih svirača i pjevača, a projekt se provodi i danas. Za djelovanje škola sviranja posebice su zaslužni vrsni sopci i učitelji Ivan Kosić iz Pinezića, Nikola Fabijanić iz Omišlja, Žarko Dujmović iz Jurandvora, Marijan Orlić iz Punta, Katarina Ilijić iz Omišlja i Ivan Pavačić iz Gostinjske od starije generacije, a danas su učenici dobrim dijelom preuzeli podučavanje. Ističu se Tomislav Kosić iz Vrha, Davor Dujmović iz Jurandvora, Zoran Đunđek iz Omišlja, Ivan Franolić Krajan i Damir Bajčić iz Poljica.¹²⁴

Udruženje se, osim organizacije natjecanja mladih *sopaca i kantura*, koje se svake godine održava u Pinezićima, aktivno zalaže za živost krčke netemperirane glazbe kroz neformalna druženja. Otok je poznat po brojnim izuzetnim sviračima, a autor posebice cijeni i izdvaja Ivana Kosića, Slavka Kosića, Žarka Dujmovića, Darka Dujmovića, Sašu Popovića, Marijana Orlića, Klaudija Dunata, Dorijana Polonija, Davora Dujmovića, Tomislava Serčića, Tea Polonija, Nenada Polonija, Edija Milohnića, Luku Brozića, Ivanu Turčić i Franju Turčića.

Darko Dujmović (rođ. 1970-ih) iz Jurandvora, tajnik udruge i sopac Zlatko Jurković (rođ. 1955.) autoru su istaknuli da je udruga 2020. osnovala školu pučkog pjevanja, nakon što su godinu dana ranije preminula četvorica vrsnih *sopaca i kantura*, shvativši da krčkom dvoglasju prijeti odumiranje. Učitelji pjevanja su *meštri* Ivan Kosić i Marijan Orlić, a školi su se pridružili brojni *sopci* otoka Krka te drugi zaljubljenici u narodnu umjetnost. Iz udruge navode da su izuzetno zadovoljni rezultatima, usprkos pandemijskim ograničenjima posljednje dvije godine.¹²⁵ Da je tome tako, uistinu potvrđuje nedavno održani susreti jer se broj pjevačkih parova na 66. Krčkom festivalu¹²⁶ znatno povećao u odnosu na 62. Krčki festival koji je autor osobno pratio. S obzirom na činjenicu da se, kao i na istarskom primjeru, manje prakticira

¹²⁴ Ivan PAVAČIĆ JECALIĆEV, *Počelnica za svirku sopela i kanat po starinsku*, Dobrinj 2011., str. 235.

¹²⁵ Kazivanje Darka Dujmovića (rođ. 1970-ih) iz Jurandvora i Zlatka Jurkovića (rođ. 1955.) iz Njivica, 2021.

¹²⁶ Novinet TV, 66. Krčki festival, <https://youtu.be/8AHrkxWh4BU?t=1839>, (17. lipnja 2022.)

obiteljsko pjevanje, može se reći da će takvi oblici učenja pučkih napjeva potencijalno postati primjer dobre prakse za učenje starinskog dvoglasja. Kod otočana je specifično to što u radu Udruge sopaca otoka Krka sudjeluju svi svirači i pjevači, neovisno s kojeg dijela otoka dolaze i neovisno kojem folklornom društvu pripadaju. Zajedništvom njeguju žive tradicije i populariziraju ih.

4.3. Ostali primjeri dobrih praksi

Danas u Istri djeluje veliki broj tradicijskih glazbenika i pjevača koji ne sudjeluju u radu kulturno-umjetničkih društava, već glazbu njeguju u vlastitom ambijentu, kada i kako to žele. Naravno, prisutan je značajan broj svirača i pjevača koji djeluju unutar kulturno-umjetničkih društava, nerijetko i samostalno izvan njih, što pokazuje da se ne ograničavaju na izvođenje s pojedincima iz njihovih kulturno-umjetničkih asocijacija. Takva je praksa poželjna i prihvatljiva jer se na taj način glazbenici međusobno upoznaju i proširuju znanja i izvođačka iskustva. U ovom se potpoglavlju prvenstveno namjerava ukazati na iznimne pojedince mlađe generacije koji primjerom potvrđuju živost istarskog dvoglasja. Uz takve je pojedince istarska narodna glazba sigurna od nestajanja. Mnogi među njima pronalaze nove mogućnosti i suvremene pristupe u prezentaciji i revalorizaciji narodne umjetnosti. Takvo što moguće je samo uz razumijevanje procesa i kontekstualizaciju narodne glazbe izvan često nametnutih okvira. U tom je duhu, Ivan Radić, vrhunski krčki sopac i graditelj glazbala izrekao snažnu rečenicu: *Tko umije, njemu dvije. To je moja umjetnost, a umjetnost nema granica.*¹²⁷

Na Labinštini se od mlađe generacije aktivnih *sopci* izdvajaju Marino Matošić (rođ. 1980.), Dino Batelić (rođ. 1980.), Dino Blašković (rođ. 1992.), Viliam Vojić (rođ. 1998.) iz Labina, Dalen Načinović (rođ. 1999.) iz Kožljaka, Rok Lukšić (rođ. 2000.) iz Tupljaka i drugi.

Marino Matošić (rođ. 1980.) iz Ružići jedan je od svirača i narodnih pjevača koji je svirati počeo u obiteljskom okruženju, a to je bilo gotovo neizbježno s obzirom na to da je obitelj Matošić (*šoronome Balota*) poznata pjevačka obitelj Labinštine. Od *Balotah* se posebno izdvajaju pok. Josip Pino Matošić i Josip Bepi Matošić, jedan od najautentičnijih pjevačkih parova *starih konti Labinščine*, Marinov otac Bruno Matošić, *sopac* i *kantador* te njegova pok. sestra Marija Licul udana u Mihovilčice na *Šumberščini*. Kroz više razgovora je Marino autoru

¹²⁷ Tvrtko ZEBEC, *Krčki tanci: plesno-etnološka studija = Tanac dances on the island of Krk: dance ethnology study*, nav. dj., str. 40.

pričao da od najranijih dana osjeća jaku privrženost istarskoj narodnoj glazbi, što se jasno i osjeća, te je bilo neupitno da će i sam svirati na starim glazbalima. Jedan je od posljednjih nositelja žive tradicije mlađe generacije koji je doživio osobno iskustvo narodne umjetnosti u obiteljskom okruženju. Kao dijete, s kojih pet, šest godina, skrivečki bi uzimao *mešnjice* i uvježbavao melodije *balona*. Tek kada je dovoljno dobro uvježbao *balon*, izvedbu je prezentirao obitelji. Čak i prije je krenulo njegovo zanimanje za klavir, bubanj, harmoniku i druga glazbala. S *mešnjica* je prešao na *sopel*, koje je u mlađoj dobi najviše svirao s ocem Brunom te u RKUD-u „Rudar“ iz Raše s Dinom Batelićem, Diegom Peršićem, Frankom Kosom i ocem Brunom Matošićem. Zanimljivo je to što je Marino imao jedinstvenu priliku doživjeti spontana druženja s najboljim interpretatorima *labinjanske* narodne glazbe, a s Dinkom Miletićem - Mene Markulinom imao je priliku i zasvirati.¹²⁸ S obzirom na svoj glazbeni put, ne čudi da je Marino Matošić danas učitelj glazbene kulture, a teško je reći koje glazbalo bolje svira. Rijetko nastupa u javnosti, posebno na smotrama narodne glazbe, no rado se odaziva na neformalna druženja i svirke povodom posljednjih ispraćaja pokojnika, što je, kao što je prethodno objašnjeno, postala zanimljiva tradicija. Također, od mlađih Labinjana se interpretacijama na *mehu* izdvaja Lari Višković (rođ. 1990-ih) iz Brovinja, učenik Đine Bučića i član RKUD-a „Rudar“ iz Raše.

Dino Batelić (rođ. 1980.) iz Labina imao je sličan put ulaska u tradicijsku glazbu, no prethodno se uz Enea Blažinu i Valtera Bresca Štuka upoznao s harmonikom. Kako su učitelji bili poslovno zauzeti, Dino je imao više slobodnog vremena pa je uz djeda Antuna (*Toneta*) Batelića (rođ. 1923.) iz Frančiči upoznao narodnu umjetnost. Tone Batelić bio je narodni pjevač i osoba vedroga duha te je jako volio pučku pjesmu Labinštine. Devedesetih godina su se svirači i pjevači poput Josipa (*Bepija*) Fonovića *Zlatele*, Milia Milevoja, Jakova Knapića, Čedomira Licula, Đordane Viškovića, Ludvika Bresca, Zanete Paliske i dr. spontano okupljali subotom na Vinežu, zbog druženja i uživanja u svirci i pjesmi, a Tone Batelić je unuka vodio na ta druženja. Prethodno je Dino od djeda dobio *mešnjice*, a na druženjima bi mu *Bepi* Fonović *Zlatela* pokazivao različite *versi balona* na *mehu*. Od *Zlatele* je naučio nekoliko njih, a sve je ostalo učio samostalno slušajući starije svirače. Od dvanaeste godine se ne razdvaja od narodne glazbe. Prelazak na *sopel* bio je logičan slijed okolnosti i prve instrumente predstavljali su suveniri, a kasnije je *sopel* posudio od *nonetovih* susjeda u Frančičima, koje je Čedomir Licul renovirao i napravio piske. Uz školskog prijatelja Diega Peršića, također harmonikaša i mladog

¹²⁸ Kazivanje Marina Matošića (rođ. 1980.) iz Ružići, 2022.

svirača na starim glazbalima, istraživao je mogućnosti instrumenta i isprobavao sopelu uz harmoniku, kasnije i uz *meh*. Pripada skupini virtuoza na svim aerofonim istarskim narodnim glazbalima i naprosto je teško objektivno reći na kojem je glazbalu bolji izvođač. Zanimljivo je činjenica da ga je djed kao dijete vodio na poduke kod možda i najboljeg poznatog *sopelaša* svih vremena *Meneta Markulina*, koji mu je unatoč narušenom zdravlju prenio dio svog znanja. To se dogodilo svega desetak puta, a tada, kako nije bilo dostupnih audio-materijala, Batelić je od Markulina uspio s kasete presnimati par svirki koje su unatoč potrošenosti trake bile izvor vrijednih informacija.¹²⁹ Stariji svirači često bi znali reći da je *Markulin* teško dijelio svoja znanja te da bi *sopce* navodio na krivi put pa je značajno to što danas postoji svirač kojem je prenio dio znanja. Dino Batelić, s obzirom na godine života, pripada rijetkoj skupini narodnih svirača koji je imao sreće družiti se i učiti od najautentičnijih virtuoza istarske narodne glazbe. Danas je i sam jedan od najboljih, a istovremeno nevjerojatno skroman. S obzirom na to da je RKUD „Rudar“ iz Raše u to vrijeme bilo jedino kulturno-umjetničko društvo Labinštine, logično je uslijedilo članstvo u društvu koje je okupljalo najbolje narodne svirače i pjevače istočne Istre. U društvu je navikše svirao s Diegom Peršićem, Marinom Matošićem, Brunom Matošićem i Frankom Kosom, a posljednjih godina s učenicima Masimom Knapićem i Adrianom Miletić. Redoviti je sudionik specijaliziranih smotri narodne glazbe (*Meh na srcu*, *Labinske konti*, *Smotra narodne glazbe i plesa Istre* itd.) te se rado odaziva na neformalna druženja s narodnim glazbenicama svoje generacije.

O Dini Blaškoviću (rođ. 1992.), sopcu i izrađivaču piskova za *sopel* i *mešnjice*, već je pisano u poglavlju *Ostali graditelji narodnih glazbala* pa se ovdje može samo istaknuti da je Istri potrebno više takvih nadobudnih pojedinaca fasciniranih narodnom umjetnošću. Autor ima razloga vjerovati da će Dino Blašković u budućnosti postati nezaobilazno ime u pitanju izrade istarskih narodnih glazbala. O Viliamu Vojiću, Dalenu Načinoviću, Roku Lukšiću, članovima KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ više je toga rečeno u potpoglavlju *Škola sviranja i pjevanja te sekcija sopci i kantadori*.

Važno je spomenuti Noela Šurana (rođ. 1986.) iz Lindara, danas neaktivnog člana KUD-a „Zlatela“, koji prakticira neformalna okupljanja s različitim izvođačima, pretežito starije generacije. Šuran pripada skupini najtalentiranijih izvođača mlađe generacije, a posljednjeg se desetljeća nije libio osmisliti i realizirati različite projekte koji potiču na promišljanje i

¹²⁹ Kazivanje Dina Batelića (rođ. 1980.) iz Labina, 2022.

slobodniju primjenu istarske glazbe. Autoru su posebice zanimljivi projekti kojima je stvarao i transformirao tijesno dvoglasje. Primjer toga je manifestacija *Fešta pres štrumient* (2007.), i kompakt diskovi *ŠuraNovi Versi* (2013.), *Tradeksperiment* (2013.), *Sacratrad* (2015.), *Herbasonarij* (2018.), *Istra Zavičaj/Istria terra natia/ Homeland* (2019.) itd. Osim toga, bio je aktivan na znanstvenom polju te je 2021. obranio doktorsku disertaciju pod nazivom *Etnološko istraživanje glazbenoga dvoglasja i istarskoga identiteta*, čime se potvrđuje kao jedan od najkompetentnijih autora na navedenu temu. Kako su Šuran i autor dugogodišnji pjevački *kumpanji*¹³⁰, zajedno su ostvarili razne projekte, suradnje i nastupe. Posljednje što su zajedno snimali je *Remiks identiteta*¹³¹, u izdanju udruge Metamedij, koji je nastao kao rezultat javnog natječaja za kompilacijski album obrađenih istarskih narodnih/suvremenih pjesama.¹³² Joško Čaleta, istaknuti hrvatski etnomuzikolog, ističe: *Noel Šuran i Zoran Karlić su virtuozi dvoglasja tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja, arhaičnog i vrlo kompleksnog stila tradicijske glazbe koja se prvenstveno temelji na dvoglasju netemperiranih tonskih odnosa. Improvizacija i varijacija zadanog predloška javljaju se tijekom gotovo svake izvedbe. Najpoznatiji vokalni žanrovi ovog stila glazbovanja su kanat na tanko i debelo, tarankanje, bugarenje i diskantno pjevanje. Tipični instrumenti koji prate ovo pjevanje su sopele, dvojnice, šurle, mih, pive i cindra-dvožica tambura. Godine 2009. istarsko dvoglasno pjevanje i sviranje na istarskoj ljestvici upisano je na UNESCO-ov popis istaknutih primjera nematerijalne svjetske baštine. Ovaj stil glazbovanja predstavljaju dvojica najistaknutijih kantadura mlađe generacije. Za istaknuti je raznoliki niz njihovih solističkih nastupa (poput *Croatian music in Europe*, svečani koncert u povodu ulaska Hrvatske u Europsku uniju, Bruxelles 2013.; *Chant Ojkanje et musique d'Istrie u Maison des Cultures du Monde*, Paris 2012. te brojnih drugih nastupa.) Članovi su KUD-a "Ivan Fonović Zlatela", društva u kojem su započeli razvijati svoje danas virtuozne vještine iskusnih sopaca i kantadura.¹³³*

Nadalje, vrsni *svirci* su Marino Benčić (rođ. 1988.) iz Cera i Luka Batel (rođ. 1989.) iz Barbana posljednjih godina najčešće zajedno sviraju na *roženicama* te u različitim drugim

¹³⁰ KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Sada mi je na Štajarsko poći*, <https://soundcloud.com/kud-ivan-fonovi-zlatela-kr-an/sada-mi-je-na-stajarsko-poci-noel-suran-zoran-karlic>, (17. lipnja 2022.)

¹³¹ Metamusic Production, *Remix of Identity 6*, <https://soundcloud.com/metamusic-production-1/sets/remix-of-identity-6>, (17. lipnja 2022.)

¹³² Metamedia.hr, *Objavljen album „Remiks identiteta 6“*, <https://metamedia.hr/objavljen-album-remiks-identiteta-6/>, (17. lipnja 2022.)

¹³³ Joško ČALETA, „Da si o' srebra, da si o' zlata“, *Sfumato – duhovni zvuci, boje i oblici*, urednica Ivana KOCELJ, Zagreb 2015.

kombinacijama. Od mlađih izvođača neophodno je spomenuti izvođače poput Mauricia Mirkovića (rođ. 1979.) iz Kuića koji *roženicom* ponajviše *kumpanja* grupu „Paljarica“ te *mišnjičara* i *roženičara* Mihaela Glavaša (rođ. 1991.) iz Bičići (člana KUD-a „Vodnjan“ iz Vodnjana i KUD-a „Barban“ iz Barbana). Mihael Glavaš je glazbenik s kojim se autor često susreće, posebice na smotrama pa su razgovarati u brojnim prilikama. Posebice je zanimljiv jer je do narodne glazbe došao, doduše kao i brojni mlađi svirači, preko kulturno-umjetničkih društava. Prvotno je kao plesač plesao u KUD-u „Vodnjan“ iz Vodnjana, da bi shvativši potrebu za sviračima, uz oca, Željka Glavaša, također narodnog svirača, naučio svirati *mih*. Kasnije je naučio malu i veliku *roženicu* kod Mladena Buića iz Marčane te *šurle* i *duplice*.¹³⁴ Jedan je od najaktivnijih svirača mlađe generacije koji osim čestih nastupa s kulturno-umjetničkim društvima, učestalo pomaže društvima koja imaju manjak svirača. Osim toga, posljednjih godina kroz društva aktivno pridonosi podučavanju i stvaranju novih svirača na glazbalima starije tradicije, a posebice KUD-u „Barban“ iz Barbana. Mihael, uz formalne nastupe, rado svira u neslužbenim druženjima, *roženicom* prateći harmonikaše, što smatra osobito važnim za popularizaciju istarske tradicijske glazbe. Napominje da za nju, uza sve uspone i padove, nema bojazni.¹³⁵ Također, Robert Krbavac (rođ. 1990.-ih) iz Pule (član KUD-a „Uljanik“ iz Pule) jedan je od najboljih mlađih svirača Puljštine i nositelj starije i novije baštine.

Bez sumnje, jedan od najboljih poznavatelja istarskih tradicija (instrumentalne i vokalne) mlađe generacije je Goran Farkaš (rođ. 1989.), frontmen etno-benda „Veja“ iz Pazina. Farkaš danas nije član kulturno-umjetničkog društva, ali se s plesom i sviranjem upoznao unutar Folklornog društva „Pazin“ iz Pazina, u kojem je osnove na *mihu* naučio od Valtera Bašića, profesora kojeg je pazinsko društvo tada angažiralo za voditelja sviračke sekcije.¹³⁶ Bašić je na više primjera pokazao da osoba koja ne potječe iz svijeta tradicijske glazbe može na izvrstan način uputiti mlade u taj svijet, a to čini i u ovom trenutku sa sviračkom sekcijom KUD-a „Uljanik“ iz Pule. No, u navedenom je slučaju, Farkaš vlastitim angažmanom, željom, traženjem i analiziranjem istarskih tradicija zaslužan za svoja postignuća. Tijekom godina je vrijedno „krao“ znanja, iskustva i tehnike najboljih istarskih izvođača i danas je jedan od najboljih. Može se reći da možeš postati uspješan onoliko koliko se potrudiš u onome što voliš. Osim *miha*, koji je bez dvojbe Goranov prvi instrument, svira brojna istarska (*sopela*, *dvojnica*,

¹³⁴ Kazivanje Mihaela Glavaša (rođ. 1991.) iz Bičića, 2022.

¹³⁵ Isto.

¹³⁶ Kazivanje Gorana Farkaša (rođ. 1989.) iz Pazina, 2022.

bajs, violina, ...) te druga glazbala. Također, pjevanje u istarskom dvoglasju, uključujući sve oblike, nešto je s čime je u suživotu. Uz to jedan je od najautentičnijih predstavnika istarske tonalne tradicije na violini i *bajsu*. Naravno, među kulturno-umjetničkim društvima postoje vrsni pojedinci koji odudaraju od uobičajenih formi svojstvenih folklornom svijetu, no njih se tek usputno spominje u radu. Današnji su svirači i pjevači u kulturno-umjetničkim društvima, nažalost, pod velikim utjecajem autoriteta unutar društava te ne uspijevaju razviti puni potencijal. Tome su si, donekle, sami krivi jer je tradicijsku glazbu važno promatrati otvorena srca i široka uma. Njihove se izvedbe često svode na zadovoljavanje potreba scenskog nastupa kulturno-umjetničkih društava te tako ne uspijevaju promatrati živost tradicije u njezinoj punini. Živa tradicija predstavlja daleko više od uobičajenih reproduktivnih folklornih praksi, koje samo manjim dijelom participiraju unutar nje.

Za brojne svirače i pjevače, posebice članove KUD-ova, ali i druge, važne su smotre koje se održavaju pretežito u ljetnim mjesecima. Tu se prvenstveno misli na specijalizirane smotre poput *Meha na srcu* (Raša), *Kantajmo i svirimo po staroj užanci* (Barban), *Zakantajmo istrijanske kante* (Barat), *Memorijal Milanu Orliću Bižulinu* i druge. Članovi KUD-ova redovito nastupaju i na lokalnim, regionalnim, nacionalnim te ostalim smotrama. Za mlade svirače i pjevače istarsko-primorskog melosa značajno je natjecanje *Mantinjada pul Ronjgi* koju Ustanova Ivan Matetić *Ronjgov* iz Ronjgi organizira od sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Na taj se način imaju priliku uspoređivati s vršnjacima, što može biti poticaj za usavršavanje vještina. Autor vjeruje da bi takva praksa, uz postojanje natjecateljskih manifestacija i nagrađivanja najboljih, potaknula usavršavanja svirača i pjevača pa i učitelja, što bi u konačnici pozitivno utjecalo na živost dvoglasja.

4.4. Suvremeni pristupi tradicijskoj glazbi

Starinska narodna glazba i suvremeni pristup naizgled su nespojive kategorije, no sljedeći primjeri ukazuju da je moguće doskočiti ograničenjima. Iako takvih primjera nema previše, ipak postoji određeni broj talentiranih izvođača i poznavatelja netemperiranog dvoglasja koji odvažno pristupaju starinskom glazbovanju. Takvo promišljanje isključuje usko promatranje istarskog dvoglasja i priželjkuje nove poglede u promišljanju tradicija. Ponekad su te prakse već isprobane, no neotkrivene izvođačima. Suvremeni pristup se manifestira tako da stare narodne instrumente stapaju s modernim glazbalima u tendenciji generiranja nove vrijednosti. U tom slučaju nova vrijednost ne umanjuje staru i obratno. Do toga ponajviše dolazi radi želje da se istarsku glazbu „obuče“ ruhom današnjice i približi javnosti. Pritom se

realiziraju video-spotovi, objavljuju se albumi i singlovi koji se puštaju na radijskim postajama. U radu se kao primjer ističu mlađi etno-bendovi „Šćike“ i „Veja“, Noel Šuran kao individua te začetnici takvog promišljanja na ovim prostorima, Dario Marušić i Marino Kranjac s folk-skupinom „Vruja“. Da bi netemperiranu glazbu uspješno spojili s modernim glazbalima potrebno je znanje, virtuoznost i otvorenost prema novim mogućnostima, a glazbenici su istovremeno baštinici starih oblika uronjeni u novija odijela, čime pridonose živoj baštini kroz iskaze kontinuiteta promjena.

4.4.1. Etno-bend „Šćike“

Etno-bend „Šćike“ okupljen je inicijativnom tradicijskih glazbenika KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ iz Kršana 2007., prvenstveno s namjerom transformacije, revitalizacije i obrađivanja tradicijske glazbe na drugačiji, današnjim vremenima prihvatljiviji način. Kreativno stvaralaštvo inspirirano istarskim dvoglasjem zauzima značajno mjesto u njihovom radu.

Intencija je bila i ostala korištenje starih istarskih glazbala u fuziji s modernim, a to je sljubljanje na prvi pogled nespojivih kombinacija, a pri tome se prvenstveno misli na: *sopela, miha, volarica, šurli, mišnjica* itd. s gitarom, harmonikom, basom, klavijaturama, bubnjevima, violinom, *bajsom*, udaraljka, klarinetom, dijatonskom harmonikom Osim toga, bendu je važno primjereno implementirati narodne napjeve u moderne aranžmane, s mogućim autorskim prijedlozima. Jedna od namjera benda je prikazati da stara istarska glazba može zvučati primamljivo široj populaciji te inspirirati, potaknuti i ojačati položaj istarske tradicijske glazbe.¹³⁷ To u „Šćikama“ smatraju mogućim uz inspirativnost i kreativnost nositelja žive tradicije. Naravno, taj je proces težak i dugotrajan, no moguć i ostvariv.

Početnu postavu benda činili su Dorijan Floričić (harmonika, bajs, udaraljke, vokal), Armin Poldrugovac (bas gitara i *bajs*), Masimo Fornažar (harmonika i dijatonska harmonika), Amneris Ružić (*mih*), Dejan Rade (dijatonska harmonika i harmonika) i Zoran Karlić (*sopela, mih*, blok flauta, klarinet, *volarice* i vokal), no ona se s vremenom izmijenila. Prije prvog samostalnog albuma, pod nazivom „Istria Jones“ (2013.), koji figurativno upućuje na avanturističko istraživanje tradicije, bendu se 2010. pridružio Ratko Barać s električnom gitarom, Moreno Marušić na bubnjevima i Milan Grbić na violini. Bend danas djeluje u sastavu

¹³⁷ Zoran KARLIĆ, *Šćike - o nama*, Potpićan 2018., str. 1.

(slika 27) Dorijan Floričić (harmonika, bajs, udaraljke, vokal), Ratko Barać (električna i akustična gitara te prateći vokal), Milan Grbić (violina), Livio Benčić (bubnjevi), Mauricio Valić (bas gitara) i Zoran Karlić (*sopela, mih, blok flauta, klarinet, volarice* i vokal).¹³⁸

Slika 27. Etno-bend „Šćike“

(Izvor: arhiva etno-benda „Šćike“, 2018.)

Bend nastupa u različitim prilikama, ponajviše ljeti, a ostvario je značajne nastupe, od kojih se posebno izdvaja sudjelovanje u radijskom EBU folk-festivalu u Rattviku (Švedska), na tzv. radijskom Eurosongu, za što je predložen od HRT-a. Uz sudjelovanja u brojnim radijskim, televizijskim, festivalskim i drugim prilikama, uz spomenuti album, „Šćike“ su realizirale više glazbenih video-spotova¹³⁹, trudeći se dati djelić sebe u valorizaciju istarske glazbe. Osim obrađivanja narodnih napjeva i narodnih melodija, bend u posljednje vrijeme radi na autorskom materijalu koji je u potpunosti ili djelomično inspiriran narodnom umjetnošću. Primjer takvog promišljanja je pjesma „Grožnjana grada“, autora Tončija Horvata Husa, producenta „Šćika“, koju je sa „Šćikama“ snimio Alen Vitasović, velikan i začetnik ča-vala.¹⁴⁰

¹³⁸ Na istome mjestu

¹³⁹ Etno-bend „Šćike“, *Zaspaj Pave*, https://youtu.be/G_SQOWBJSWA, (18. lipnja 2022.)

¹⁴⁰ Spona izdavaštvo, *Grožnjana grada*, <https://youtu.be/7UAGLE27cKQ>, (18. lipnja 2022.)

4.4.2. Etno bend „Veja“

„Veja“ je kao projekt nastala otprilike u isto vrijeme kad i „Šćike“, a okosnicu su činili Goran Farkaš, Noel Šuran, Dragan Cvitan te Saša Farkaš.¹⁴¹ Od 2010. projekt postaje bend pod snažnim utjecajem Gorana Farkaša, koji kao živi nositelj tradicije kreće u nove avanture. Naziv „Veja“ odabrali su sasvim slučajno, na jednoj od prvih proba, kada je stariji mještalin Lindara kazao da izvode glazbu *kako za veju*¹⁴², što je dečkima zvučilo zanimljivo pa su tako i nazvali bend.¹⁴³ Postava (slika 28) se tijekom vremena promijenila, no posljednjih godina djeluju u sastavu Goran Farkaš (vokal, *mih*, gusle, gajde, kaval, tambura itd.), Marko Pernić (harmonika i vokal), Saša Farkaš (gitara), Ljuban Rajić (cajon i udaraljke), Sebastijan Demark (bas gitara) te Marijan Jelenić (dizajn zvuka).¹⁴⁴

Uz Gorana Farkaša, o kojem je više riječi bilo u potpoglavlju *Ostali primjeri dobrih praksi*, izniman izvođač novije baštine je Marko Pernić (violina i bajs), koji je u bendu usmjeren na harmoniku i pjevanje te je, uz Farkaša, jedna od ključnih figura benda. Album *Dolina mlinova*¹⁴⁵ objavili su 2013., a upravo su u fazi promocije novog albuma *Škura ura*.¹⁴⁶ Oba su vrlo intrigantni, misteriozni, na trenutke pomalo mračni, a istovremeno radosni, instrumentalno i vokalno bogati, prošarani tradicijama, kritičkim promišljanjima i vrhunskim solажama, u čemu dominira Farkašev *mih* i odličan vokal. U nekim se pjesma osjeća snažan utjecaj Darija Marušića, što ne čudi jer s njim surađuju. Neke pjesme autorski potpisuje, na nekima im se pridružuje. Izvode pjesme na hrvatskim, talijanskim i slovenskim dijalektima Istre. Autor „Veju“ izuzetno cijeni i poštuje te smatra da rade veliki posao u popularizaciji istarske glazbe.

¹⁴¹ Kazivanje Gorana Farkaša (rođ. 1989.) iz Pazina, 2022.

¹⁴² Običaj koji se u prošlim vremenima njegovao u Istri, gdje je pokojnik uobičajeno obitavao u sobi, a rodbina i prijatelji okupljeni oko pokojnika. Takve su situacije često popraćene hranom i pićem, a nerijetko se i zapjevalo.

¹⁴³ Kazivanje Noela Šurana (rođ. 1986.) iz Lindara, 2013.

¹⁴⁴ Veja, *O nama*, <https://www.vejamusic.com/about>, (18. lipnja 2022.)

¹⁴⁵ Veja Music, *Dolina mlinova*, <https://youtube.com/playlist?list=PL7UaDisR-X4kIEEIH3sJHYkPq4AAmndYf>, (18. lipnja 2022.)

¹⁴⁶ Veja Music, *Škura ura*, <https://youtu.be/gSvATbLV-3M>, (18. lipnja 2022.)

Slika 28. Etno-bend „Veja“

(Izvor: Etno-bend „Veja“,

<https://www.facebook.com/vejamusic/photos/a.10150585041077779/10157924503122779>, 18. lipnja 2022.)

4.4.3. Ostali primjeri dobrih praksi suvremenih pristupa

Od ostalih svakako je neophodno spomenuti Darija Marušića (rođ. 1957.) iz Pule, iznimnog istraživača, glazbenika i etnomuzikologa koji je među prvima na ovim prostorima, s grupom „Istranova“, na drugačiji način predstavljao istarsku glazbu. Uz Marušića potrebno je istaknuti Luciana Klevu i Franca Jurića, kolege iz benda. „Istranova“ je prvi etno-rock-bend Jugoslavije, osnovan pod utjecajem Folk Revivala 1981.¹⁴⁷ Tijekom osam godina djelovanja snimljena su dva albuma, a nakon prestanka djelovanja dio članova osniva bend „Vruju“. Marušić je uz sviranje veći dio života posvetio istraživačkom radu i jedan je od najzaslužnijih za nominaciju dvoglasja tijesnih intervala na Reprezentativnu listu. Slovenski etno-bend „Vruja“ bez sumnje pripada primjerima dobrih praksi suvremenog pristupa istarskoj glazbi. Predvodi ih Marino Kranjac iz Koprca, izvrstan tradicijski glazbenik, rodom s Labinštine. „Vruja“ u svom radu obrađuje stariju i noviju baštinu. Od drugih nositelja ističe se Noel Šuran (rođ. 1986.) iz Lindara koji atipičnim promišljanjem i zanimljivim primjerima svakodnevno dočarava živost i mogućnosti istarske tradicijske glazbe. Osim interesantnih glazbenih izraza, posljednjih se godina više bavi istraživačkim radom, a nedavno je doktorirao na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu s temom disertacije: Etnološko istraživanje glazbenoga dvoglasja i istarskog identiteta.

S obzirom na to da autor osobno poznaje stanje stvari u istarskoj tradicijskoj glazbi, objektivnim je pristupom pokušao prikazati najvrjednije što i kako živi nositelji tradicije

¹⁴⁷ Istrapedia, *Istranova*, <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/2474/istranova> (20. lipnja 2022.)

kreiraju. Upravo zato, s razlogom nisu spomenuti „etno“-glazbenici iznikli u drugim žanrovima, kojih doduše ima, no koriste se fragmentima istarske tradicije kao usputnim dodacima. S obzirom na to da među članovima folklornih skupina, ali i izvan njih, postoji cijeli niz talentiranih instrumentalista i pjevača, njima je dano premalo pažnje u ovome radu jer se kroz mlađe generacije izvođača željelo prikazati specifičnosti dvoglasja. Kroz navedene se primjere može zaključiti kako je budućnost istarskog dvoglasja neupitna, barem u dogledno vrijeme. Autor je mišljenja da suvremeni pristup, po uzoru na istaknute primjere, može značajno pridonijeti popularizaciji dvoglasja te osnažiti i zainteresirati nove generacije u istraživanju i izvođenju istarsko - primorske glazbe. Također, standardizacija tradicijskih glazbala mogla bi uvelike pripomoći u kvaliteti glazbala, a podučavanje je neophodno dodijeliti najkvalitetnijim nositeljima žive tradicije. U tome značajno pomažu i kulturno-umjetnička društva, ali ne u mjeri u kojoj bi to mogla. Autor ne smatra da su inovativni pristupi tradicijskoj glazbi jedini put, no uvelike mogu pridonijeti popularizaciji istarske tradicijske glazbe.

ZAKLJUČAK

Dvoglasje tijesnih intervala ili tzv. istarsko dvoglasje se kao fenomen nalazi na UNESCO-ovom registru nematerijalne baštine čovječanstva, a upisano je pod stručnim nazivom Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja. Usprkos isticanju termina istarsko dvoglasje, ono označava i varijaciju dvoglasja Hrvatskog primorja te je kao živa praksa, osim u Istri, intenzivnije prisutno na otoku Krku, Cresu, Lošinju te u Novom Vinodolskom i Bribiru. Istarsko se dvoglasje dijeli u četiri skupine i to *kanat*, *taronjkanje*, *bugarenje* i diskantno dvoglasje, sa svojim različitostima, specifičnostima, varijacijama i brojnim narodnim glazbalima. Od glazbala su posebice dominantni aerofoni instrumenti, uz iznimku kordofone cindre. *Vele sopele*, *sopele* ili *roženice* danas, a i u prošlosti, mnogi smatraju najautentičnijim glazbalima, no nekada su bile manje zastupljene.

Glazbovanja se u istarskom dvoglasju ne predstavljaju isključivo kroz kulturno-umjetnička društva, već se pokazuju i u različitostima narodnih svirača i pjevača u svakodnevnom življenju tijesnih intervala. Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja se upravo zbog živosti tradicije nalazi na reprezentativnoj UNESCO-ovoj listi nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Može se reći da je u kvantitativnom smislu tradicijska glazba postojana, u odnosu na njezin kvalitativni segment. Ipak, *kanat*, *bugarenje* i diskantno dvoglasje ugrožene su prakse i to jamačno jer je te oblike teže naučiti. Tijesni intervali nisu prisutni na cijelom području Istre i Primorja, već su djelomično potisnuti dolaskom modernije glazbe i time postali manje privlačni. Usprkos tome, u radu su prikazani pozitivni primjeri živih tradicija i nositelja dvoglasnog izvođenja.

Temeljni cilj ovoga rada je predstavljanje i prikazivanje istarskog dvoglasja kao žive tradicijske prakse, koja se temeljem istaknutih primjera potvrđuju kroz rad kulturno-umjetničkih asocijacija (na primjeru KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ iz Kršana), navedenih graditelja narodnih glazbala (Ivan Fonović Zlatela - Kršan, Miro Blažina - Marčana, Martin Glavaš - Pula, Valter Primožić Stiskarjev - Kršan, Franko Kos - Kapelica, Ivan Radić - Gostinjac, Marijan Orlić Senkić - Kras, Alfonso Konović - Jurićev Kal i drugi), graditelje piskova (Dino Blašković - Presika), svirače i pjevače u tijesnim intervalima (Marino Matošić - Ružići, Dino Batelić - Labin, Dino Blašković - Presika, Lari Višković - Brovinje, Noel Šuran - Lindar, Marino Benčić - Cere, Luka Batel - Barban, Mauricio Mirković - Kuići, Mihael Glavaš - Bičići, Goran Farkaš - Pazin i drugi), realizaciju različitih projekata spomenutih pojedinaca, neformalna druženja svirača i pjevača, suvremenu primjenu tradicijske glazbe (etno-bend

„Šćike“, etno-bend „Veja“, Istranova, etno-bend „Vruja“, Dario Marušić i itd.) i sl. Svrha rada je prikazivanje navedenog fenomena kao žive i u narodu prisutne tradicije, što se kroz nositelje, njihove specifičnosti i doprinose potvrđuje točnim. Autor ne smatra da su inovativni pristupi tradicijskoj glazbi jedini put, no uvelike mogu pridonijeti popularizaciji istarske tradicijske glazbe.

Živost tradicije potvrđuju izrađivači tradicijskih glazbala, ali i pojedinci te inovativni pristupi tradicijskoj glazbi. Primjerice, kao pozitivni primjeri u kontinuitetu promjena ističe se nekonvencionalni „vegetarijanski *mih*“ Noela Šurana, nova glazbala (*duple sopelice* Alfonsa Konovića), izradu glazbala i piskova od umjetnih materijala (plastične sopele, plastični *piski* s grafitnim jezičcima, itd.), prakse u sviranju *velih sopela* istovremeno, suvremeni pristupi etno-bendova uz kreaciju novih vrijednosti, inovativno korištenje i konzumiranje dvoglasja, itd. Živost dvoglasja potvrđuju i konvencionalni primjeri - KUD „Ivan Fonović Zlatela“ iz Kršana sa školom sviranja i pjevanja i sekcijom *sopci* i *kantadori*, realizacije manifestacija i projekata društva, rad udruge *sopaca* otoka Krka te relevantni nositelji žive tradicije dvoglasja tijesnih intervala. Svi navedeni pomažu u očuvanju i živosti istarskog dvoglasja.

Autor se slaže sa sviračima i pjevačima koji ističu da je uz angažman nositelja, budućnost istarsko - primorskog dvoglasja neupitna te dodaje da je kroz nove aktivnosti i inicijative potrebno stvoriti preduvjete da ti specifični fenomeni ne postanu prošlost.

POPIS LITERATURE

- BULETIĆ, Mario – MARUŠIĆ, Dario, *Istarski tradicijski instrumenti: iz fundusa Etnografskog muzeja Istre*, Pazin 2014.
- CAREK, Rut, "Nematerijalna kulturna baština: UNESCO i njegova uloga", *Informatica museologica* 35, br. 3-4, (2004), str. 69.-71.
- ĆALETA, Joško, „Da si o' srebra, da si o' zlata“, *Sfumato – duhovni zvuci, boje i oblici*, urednica Ivana Kocelj, Zagreb 2015. (programska knjižica)
- JELINČIĆ, Angelina – Daniela, *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*, Zagreb 2010.
- KARABAIĆ, Nikola, *Muzički folklor Hrvatskog primorja i Istre*, Rijeka 1956.
- MARIĆ, Katarina– UJČIĆ, Tajana – FERLIN, Mauricio, *Gajba i tić: pokriveno i raskrito u seksualnosti Istre*, Pula 2019.
- MARUŠIĆ, Dario, „Reception of Istrian Music Traditions“, *Muzikologija*, 2007. vol. 7., str. 185.-198.
- MARUŠIĆ, Dario, *Piskaj, sona, sopi: svijet istarskih glazbala = Universo degli strumenti musicali istriani*, Pula 1995.
- PAVAČIĆ – JECALIĆEV, Ivan, *Početnica za svirku sopela i kanat po starinsku*, Dobrinj 2011.
- PERNIĆ, Renato, *Meštri, svirci i kantaduri*, Buzet 1997.
- PRIMOŽIĆ, Valter – ŠAJINA, Branimir, *Vrime je... nasluhajmo... zasopimo... zakantajmo...*, Kršan 2007.
- PRIMOŽIĆ, Valter, *Kršonski pir - Kulturno umjetničko društvo „Ivan Fonović Zlatela“*, Kršan, 2006.
- ŠURAN, Noel, "Etno-glazbeni performansi ili stvaranje i sviranje na čudnim glazbalima", *Kazalište*, vol. XVIII, br. 63/64, 2015., str. 83.-91.
- ŠURAN, Noel, *Etnološko istraživanje glazbenoga dvoglasja i istarskog identiteta*, Disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb 2021.
- Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, NN. 5/2005-47. Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2005_06_5_47.html, (10. travnja 2022.)
- ZEBEC, Tvrtko, *Krčki tanci: plesno-etnološka studija = Tanac dances on the island of Krk: dance ethnology study*, Zagreb-Rijeka, Institut za etnologiju i folkloristiku, Rijeka 2005.

Mrežni izvori:

- AHMIČEVIĆ, Ivana, *Tradicijska glazba premijerno na Akademiji*, <https://glasistrenovine.hr/arhiva-portala/pregled-vijesti/tradicijska-glazba-premijerno-na-akademiji-538647>, (12. lipnja 2022.)
- BEZINOVIC, Igor, *Od Kršana do Peroja*, <https://www.youtube.com/watch?v=CvDPHjE0nhk>, (11. svibnja 2022.)
- CENKI, *Centar za nematerijalnu kulturu Istre*, <https://www.emi.hr/hr/muzej/centar-za-nematerijalnu-kulturu-istre/cenki/>, (18. travnja 2022.)
- CENKI, *Questa son mi, mi son boumbara*, <https://www.youtube.com/watch?v=o-yw-7UuD58>, (12. svibnja 2022.)
- DELOPST, Drago, *Niko i Nikola Zubović na Festivalu pisme nakanat - Novalja 2012.*, <https://www.youtube.com/watch?v=CNkXucOKvEo&t=1s>, (7. svibnja 2022.)
- DORIČIĆ, Igor, *Knd am tire juo ntreboat - Žejanski kntaduri*, <https://www.youtube.com/watch?v=mwNNz0Yg3Zs>, (12. svibnja 2022.)
- DORIČIĆ, Igor, *Polka - cindra - Cvetko Doričić*, <https://www.youtube.com/watch?v=V2zdz2hhavQ>, (20. svibnja 2022.)
- EMI, *Martin Glavaš*, <http://www.iti-museum.com/hr/graditelji/author/3/martin-glavas/>, (8. lipnja 2022.)
- EMI, *Miro Blažina - Pikutar*, <http://www.iti-museum.com/hr/graditelji/author/7/miro-blazina-pikutar/>, obrada autora, (2. lipnja 2022.)
- Etno-bend „Šćike“, *Zaspaj Pave*, https://youtu.be/G_SQOWBJsWA, (18. lipnja 2022.)
- Istarski tradicijski instrumenti online, *Sopele*, <http://www.iti-museum.com/hr/instrumenti/detail/146/sopele/>, (1. veljače 2022.)
- Istarski.hr, *Istarski glazbenici Zoran Karlić i Noel Šuran u Bruxellesu povodom ulaska Hrvatske u EU*, <https://istarski.hr/node/9212-istarski-glazbenici-zoran-karlic-i-noel-suran-u-bruxellesu-povodom-ulaska-hrvatske-u-eu>, (12. lipnja 2022.)
- Istrapedia, *Istranova*, <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/2474/istranova>, (20. lipnja 2022.)
- IVOŠ, Petra, *Zavičajni napjevi prema folklornim zonama - Otok Rab*, <https://www.youtube.com/watch?v=es0HuDe7hjo>, (21. travnja 2022.)
- KARLIĆ, Zoran, *Balon na sopele i mih*, <https://www.facebook.com/1637252488/videos/10221417250614181/>, (8. lipnja 2022.)

KARLIĆ, Zoran, Kad san bi ja frkalas, <https://www.youtube.com/watch?v=HsHscpVWQtU>, (11. travanja 2022.)

KARLIĆ, Zoran, *KUD Punat - 62. Festival Krčkog folklor*, <https://www.youtube.com/watch?v=NoKQ9YI876U>, (8. lipnja 2022.)

KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Balon na velih sopelah i mihi*, https://soundcloud.com/kud-ivan-fonovi-zlatela-kr-an/balon-na-velih-sopelah-i-mihi-karlic-fonovic-viskovic-lazaric?utm_source=clipboard&utm_medium=text&utm_campaign=social_sharing, (10. lipnja 2022.)

KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Biži biži da te ne ćapan - trištine, bajs, klarineti*, https://soundcloud.com/kud-ivan-fonovi-zlatela-kr-an/bizi-da-te-ne-capan-triestine-bajs-klarineti-rade-fornazar-floricic-poldrugovac-karlic?utm_source=clipboard&utm_medium=text&utm_campaign=social_sharing, (9. lipnja 2022.)

KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Cveće mi polje pokrilo*, <https://soundcloud.com/kud-ivan-fonovic-zlatela/06-cveace-mi-polje-pokrilo-marija-beliae-i-marijo-salamun>, (19. travnja 2022.)

KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Dvajset koraki*, <https://www.youtube.com/watch?v=BS17HWFiq9o>, (16. lipnja 2022.)

KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Đordanetova mantinjoda*, <https://www.facebook.com/kudzlatela/videos/342217436761992>, (10. lipnja 2022.)

KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Jono mi lišće*, <https://soundcloud.com/kud-ivan-fonovic-zlatela/ono-mi-lisce-sopela>, (19. travnja 2022.)

KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Kršonski balon*, <https://youtu.be/nRnMM2xvB-c>, (15. svibnja 2022.)

KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Multimedijalno izdanje 20 let Zlatele*, <https://www.youtube.com/watch?v=BS17HWFiq9o&list=PLYWEnu5VMfdSHCl5EnVNfDq0f0zNmAWz1>, (16. lipnja 2022.)

KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Na gori je bura*, <https://soundcloud.com/kud-ivan-fonovic-zlatela/na-gori-je-bura-jelenic-klaudija-i-persic-eva>, (13. lipnja 2022.)

KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *O nama*, <http://www.kudzlatela.com.hr/o-nama/>, (12. lipnja 2022.)

KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Potpuhnul je tihi vetar*, <https://www.facebook.com/kudzlatela/videos/608520066430189>, (10. lipnja 2020.)

KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Sada mi je na Štajarsko poći*, <https://soundcloud.com/kud-ivan-fonovi-zlatela-kr-an/sada-mi-je-na-stajarsko-poci-noel-suran-zoran-karlic>, (17. lipnja 2022.)

KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Statut Kulturno umjetničkog društva „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan*, <http://www.kudzlatela.com.hr/wp/wp-content/uploads/2016/04/KUD-ZLATELA-NOVI-STATUT-25.06.2015.pdf>, (8. lipnja 2022.)

KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Statut*, <http://www.kudzlatela.com.hr/wp/wp-content/uploads/2016/04/KUD-ZLATELA-NOVI-STATUT-25.06.2015.pdf>, (8. lipnja 2022.)

KUD „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, *Širi se more Jadransko*, https://soundcloud.com/kud-ivan-fonovi-zlatela-kr-an/siri-se-more-jadransko-suran-viskovic-karlic?utm_source=clipboard&utm_medium=text&utm_campaign=social_sharing, (10. lipnja 2022.)

Labin.com, *Članovi KUD-a Zlatela i FD-a Pazin sudjelovali na 10-toj obljetnice UNESCO konvencije o živoj baštini ICCN Dubrovnik 2013.*, <https://www.labin.com/vijesti/clanovi-kuda-zlatela-i-fd-pazin-sudjelovali-na-10toj-obljetnice-unesco-konvencije-o-zivoj-bastini-te-iccn-dubrovnik-2013-22377>, (12. lipnja 2022.)

Metamedia.hr, *Objavljen album „Remiks identiteta 6“*, <https://metamedia.hr/objavljen-album-remiks-identiteta-6/>, (17. lipnja 2022.)

Metamusic Production, *Remix of Identity 6*, <https://soundcloud.com/metamusic-production-1/sets/remix-of-identity-6>, (17. lipnja 2022.)

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, *Nematerijalna dobra upisana na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva*, <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-čovječanstva/5337>, (11. travnja 2022.)

Moj Zagreb, *Koncert ciklusa Sfumato*, <https://mojzagreb.info/zagreb/koncert-ciklusa-sfumato>, (12. lipnja 2022.)

Moja Istra, *S punemi bisagami z Istre*, <https://vimeo.com/47167909>, (15. lipnja 2022.)

MSF Zagreb, *43. MSF/43rd IFF, Zagreb, Croatia, 15.-19.07.2009. najavljuje/announcing*, <https://www.youtube.com/watch?v=mSc11-IYwfw>, (12. svibnja 2022.)

MSF Zagreb, *Galižana, Gallezano, Zajednica Talijana, La Comunità degli Italiani „Armando Capolicchio“*, <https://www.youtube.com/watch?v=UyuFyA0ibUI>, (12. svibnja 2022.)

Novinet TV, *66. Krčki festival*, <https://youtu.be/8AHrkxWh4BU?t=1839> (17. lipnja 2022.)

Plantea, *Šimšir*, <https://www.plantea.com.hr/simsir/> (21. svibnja 2022.)

Pogledaj.to, *Kako izgledaju dizajnirani hrvatski praznici?*,
<https://pogledaj.to/oblikovanje/kako-izgledaju-dizajnirani-hrvatski-praznici/>, (17. svibnja 2022.)

Spona izdavaštvo, *Grožnjana grada*, <https://youtu.be/7UAGLE27cKQ>, (18. lipnja 2022.)

UNESCO, *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*,
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000132540.locale=en>, (11. travnja 2022.)

UNESCO, Two-part singing and playing in the Istrian scale <https://ich.unesco.org/en/RL/two-part-singing-and-playing-in-the-istrian-scale-00231>, (15. travnja 2022.)

Veja Music, *Dolina mlinova*, <https://youtube.com/playlist?list=PL7UaDisR-X4kIEEIH3sJHYkPq4AAmnDYf>, (18. lipnja 2022.)

Veja Music, *Škura ura*, <https://youtu.be/gSvATbLV-3M>, (18. lipnja 2022.)

Veja music, *Veja*, <http://www.vejamusic.com/>, (10. svibnja 2022.)

Veja, *O nama*, <https://www.vejamusic.com/about>, (18. lipnja 2022.)

Ostali izvori:

Arhiva KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, 2003., *CD 05 - Konte od jedanput - 1*, 2003.
Snimljeno u Šumberu 1995. (Demo izdanje)

Arhiva KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan, 2003., *CD 06 - Konte od jedanput - 2*,
Snimljeno u Šumberu 1995. (Demo izdanje)

KARLIĆ, Zoran, *Multimedijalno izdanje 20 let Zlatele*, Kršan 2017. (neobjavljena građa)

KARLIĆ, Zoran, *Šćike - o nama*, Potpićan 2018. (neobjavljena građa)

Kazivanja Franka Kosa (rođ. 1943.) iz Kapelice, 2016., i 2022.

Kazivanja Valtera Primožića (1953.-2013.) iz Kršana, 2000.-2009.

Kazivanje Cvetka Doričića (rođ. 1941.) iz Žejana, 2015.

Kazivanje Darka Dujmovića (rođ. 1970-ih) iz Jurandvora i Zlatka Jurkovića (rođ. 1955.) iz Njivica, 2021.

Kazivanje Dine Batelića (rođ. 1980.) iz Labina, 2022.

Kazivanje Dine Blaškovića (rođ. 1992.) iz Kapelice, 2022.

Kazivanje Đordane Viškovića (rođ. 1939.) iz Veljaki, 2000.-2013.

Kazivanje Gorana Farkaša (rođ. 1989.) iz Pazina, 2022.

Kazivanje Marijana Orlića (rođ. 1959.) iz Krasa, 2022.

Kazivanje Marine Matošića (rođ. 1980.) iz Ružići, 2022.

Kazivanje Mihaela Glavaša (rođ. 1991.) iz Bičića, 2022.

Kazivanje Noela Šurana (rođ. 1986.) iz Lindara, 2013.

Kazivanje Petra Orlića (rođ. 1930-ih) iz Bankovića, 2012.

Kazivanje *Toneta Vitasovića Livega* (rođ. 1940-tih) iz Orbanića, 2016.

PRIMOŽIĆ, Valter, *Programska jedinica Zlatelke 2*, Kršan 2002. (neobjavljena građa)

PRIMOŽIĆ, Valter, *Programska jedinica Zlatelke 1*, Kršan 2001. (neobjavljena građa)

PRIMOŽIĆ, Valter, *Zasopimo na vele sople - 9. susret sopaca sople Istre*, Kršan 2004.

(neobjavljena građa)

ŠAJINA, Branimir, *Kršanska kulturna večer - Pod ćoricu 2010.*, Kršan 2010. (neobjavljena građa)

ŠAJINA, Branimir, *Kršanska kulturna večer - Pod ćoricu 2011.*, Kršan 2011. (neobjavljena građa)

ŠAJINA, Branimir, *Kršanska kulturna večer - Pod ćoricu 2012.*, Kršan 2012. (neobjavljena građa)

ŠAJINA, Branimir, *Kršanska kulturna večer - Pod ćoricu 2019.*, Kršan 2009. (neobjavljena građa)

POPIS PRILOGA

Slika 1. Pismo potvrde o suglasnosti nominacije	8
Slika 2. <i>Vele sopele</i> izrađivača Valtera Primožića	17
Slika 3. <i>Mih s mišnjicama</i>	19
Slika 4. <i>Vegetarijanski mih</i>	20
Slika 5. <i>Mišnjice</i>	20
Slika 6. Mišnjice s umjetnim piskima od plastike i karbonskih vlakana	21
Slika 7. <i>Šurle, pive, tutule, svirale ili male roženice</i>	21
Slika 8. <i>Duple mišnjice</i>	22
Slika 9. <i>Volarice</i>	23
Slika 10. <i>Sopelica</i>	24
Slika 11. <i>Dupla sopelica</i>	24
Slika 12. <i>Cindra</i>	25
Slika 13. Električna <i>cindra</i>	26
Slika 14. Ivan Fonović Zlatela	28
Slika 15. Zlateline sopele u Americi	30
Slika 16. Spomen ploča Ivanu Fonoviću Zlateli na rodnoj kući	32
Slika 17. Miro Blažina Pikutar	33
Slika 18. Martin Glavaš	34
Slika 19. Valter Primožić u radionici	36
Slika 20. Znak i zastava KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ Kršan	43
Slika 21. Prvi javni nastup KUD-a „Ivan Fonović Zlatela“ u Žminju	44
Slika 22. Vježba svirača u Češkoj	47
Slika 23. Viliam Vojčić i Dalen Načinović	49
Slika 24. Zlatelke (nedostaje Sanja Baćac)	52
Slika 25. Kršonski pir 2006.	54

Slika 26. Snimanje Josipa Lazarića Juresa u Labinu	61
Slika 27. Etno-bend „Šćike“	70
Slika 28. Etno-bend „Veja“	72

SAŽETAK

Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja predstavlja fenomen nematerijalne kulturne baštine od iznimnog značaja, a kao kompleksan se folklorni stil od 2009. nalazi na UNESCO-ovoj reprezentativnoj listi nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Najintenzivnije se prakticira u Istri, Hrvatskom primorju te na otoku Krku. Dvoglasje tijesnih intervala sadrži nekoliko žanrova i stilova izvođenja: *kanat*, *taranjanje*, *bugarenje* i diskantno dvoglasje. Specifični instrumenti su *sopele* (*roženice* ili *sopile*), *mih*, *pive*, *šurle* i *dvojnice* od aerofonih te *cindra* od kordofonih glazbala. Osim u kulturno umjetničkim društvima, istarsko se dvoglasje izvodi u različitim okolnostima, i to kroz neformalna druženja, na pogrebima, vjenčanjima, proslavama, etno glazbu te u svakodnevnom životu. U tradiciji isprepletenoj kontinuitetom promjena, vidljivo je da glazbenici pribjegavaju umjetnim materijala za izradu glazbala i piskova. Također, prisutan je značajan broj virtuoza koji dvoglasje upotrebljava izvan standardiziranih pravila te primjenjuje osobna iskustva u popularizaciji tog žanra. Živost istarskog dvoglasja se u ovom radu prikazuje na primjeru svirača i pjevača mlađe generacije, istaknutim virtuoza, radu kulturno umjetničkih udruga te kroz atipične izričaje koji ga potvrđuju kao živo i autentično iskustvo sadašnjosti prožeto prošlošću.

Ključne riječi: Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja, istarsko dvoglasje, kanat, taranjanje, bugarenje, diskantno dvoglasje, živa tradicija, sopele, mih, šurle, volarice

ABSTRACT

Two-part narrow-interval singing of Istria and the Croatian Littoral presents a phenomenon of intangible cultural heritage of exceptional importance. As a complex folklore style, from 2009, it has been on the UNESCO's representative list of intangible cultural heritage of humanity. It is most intensely practised in Istria, the Croatian Littoral and the island Krk. Two-part narrow-interval singing contains several genres and styles of performance: *kanat*, *tarankanje*, *bugarenje* and *discant*. Specific instruments are *sopele* (*roženice* or *sopile*), *mih*, *pive*, *šurle* and *dvojnice* among aerophones, and *cindra* as a chordophone. Apart from folklore ensembles, Istrian two-part singing is performed in various circumstances, through informal gatherings, funerals, weddings, celebrations, in ethno music and everyday life. In a tradition intertwined with the continuity of change, it is evident that musicians resort to the use of artificial materials to make musical instruments and mouthpieces. There's also a significant number of virtuosos who use two-part singing outside the standardized rules and apply their own personal experiences to popularize it. The livelines of Istrian two-part singing is shown in this paper through the example of musicians and singers from a younger generation, prominent virtuosos, the work of folklore ensembles and through atypical expressions that confirm it as a living and authentic experience of the present imbued with the past.

Keywords: two-part narrow-interval singing of Istria and the Croatian Littoral, Istrian two-part singing, *kanat*, *tarankanje*, *bugarenje*, *discant* two-part singing, living tradition, *sopele*, *mih*, *šurle*, *volarice*